T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

YALOVA TERMAL'DE DİNİ HAYAT

ÜVEZPINAR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

SÜMEYYE ASAN

İSTANBUL-2016

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

YALOVA TERMAL'DE DİNİ HAYAT

ÜVEZPINAR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

SÜMEYYE ASAN

Danışman: YRD. DOÇ. DR. FATMA ODABAŞI

İSTANBUL- 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİN SOSYOLOJİSİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Sümeyye Asan'nın YALOVA TERMAL'DE DİNİ HAYAT ÜVEZPINAR ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.06.2016 tarih ve 2016-21/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 21/06/2016

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. FATMA ODABAŞI	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. HALİL AYDINALP	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. BİRSEN BANU OKUTAN	

TEŞEKKÜR

Benim için güzel bir deneyim olan bu çalışmayı ortaya koymamda benim yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen ailem, hocalarım ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Gerek yüksek lisans eğitimimde gerekse tez yazma sürecinde bilgilerinden faydalandığım, bana desteğini hiç esirgemeyen değerli tez danışmanım Yard. Dç. Dr. Fatma Odabaşı'ya, yüksek lisans eğitimim boyunca kendisinden çok şey öğrendiğim bu çalışmayı yapmamda ilham kaynağım olan hocam Doç. Dr. Halil Aydınalp'e, yine lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan bölüm başkanımız hocam Prof. Dr. Zeki Arslantürk'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca nicel araştırma serüvenimde değerli görüş ve önerileriyle bana ışık tutan, bu süreçte benim her yönden destekçim ve yardımcım olan babam İsmail Bozkurt'a ve manevi desteğini hiç esirgemeyen annem Nursen Bozkurt'a, yine tezimi okuyup Türk Dil Kuralları'na uygunluk açısından değerlendirerek son şeklini verme noktasında sağladıkları değerli katkıları için eşim Hakan Asan'a, arkadaşlarım Büşra Merve Çabukol'a ve Rukiye Yeniçeri' ye çok teşekkür ediyorum.

Sümeyye ASAN

Haziran, 2016

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Sümeyye ASAN

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : Din Sosyolojisi

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Fatma Odabaşı

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2016

Anahtar Kelimeler : Dindarlık, Dini Hayat, Alan Araştırması, Anket

ÖZET

YALOVA TERMAL'DE DİNİ HAYAT

"Üvezpınar Örneği"

Din ve toplum ilişkilerini karşılıklı olarak incelemeyi konu alan din sosyolojisi, bu incelemeleri yaparken teorik çalışmaların yanı sıra pratik çalışmalardan da yararlanmaktadır. Bu bakımdan din sosyolojisi alanında yapılan dini hayat çalışmaları mevcut dini yapıyı yansıtmasından dolayı oldukça önemlidir. Türkiye'nin dini hayatının görünümüne katkı sağlamak için Yalova ili Termal ilçesinde yapılan bu dini hayat çalışmasında araştırma bölgesi, tarihi ve termal turizmi açısından oldukça köklü bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla her yıl yerli ve yabancı birçok turiste ev sahipliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra araştırma alanı, daha güvenilir sonuçlar elde etmek maksadıyla Termal'in Üvezpınar Mahallesiyle sınırlı tutulmuştur. Uygulanan anket sonuçlarına göre bölgenin dini yapısının oldukça yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bölgede yazları ikamet eden Müslüman Araplar'ın bu dini yapıya olumlu katkıda bulundukları gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra elde edilen sonuçlar din-aile, din-eğitim, din-siyaset, dini yaşayış ve dindarlık ilişkileri bağlamında tespit ve tahlil edilmeye çalışılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Sümeyye ASAN

Field : Philosophy and Religion Sciences

Programme : Sociology of Religion

Supervisor : Yard.Doç.Dr. Fatma Odabaşı

Degree Awarded and Date : Master Thesis, 2016

Keywords : Religiosity, Religious Life,Field Research, Survey

ABSTRACT

RELİGİOUS LİFE İN THE COUNTY OF TERMAL, YALOVA

"The Case of Üvezpınar"

Sociology of religion is about the study of mutual relations between the religion and society. While doing this, sociology of religion benefits from the theoretical studies as well as the practical ones. In this respect, studies made regarding the religious life within the field of the Sociology of religion are quite important as they reflect the existing religious structure. This study regarding the religious life was made in order to contribute to the appearance of the religious life in Turkey. The Termal county of the Yalova city as the research area has a deep rooted structure in terms of history and thermal tourism. Therefore, it is a home to many domestic and foreign tourists ever year. In addition, in order to obtain more reliable results the survey area was limited with the Üvezpınar neighborhood within the county of Termal. According to the results from the survey it was found that religious structure of the region is considerably high. It was observed that Muslim Arabs residing in the region in summers make a positive contribution to the religious structure. In addition, the obtained results were tried to be determined and analysed within the context of the relations of religion-family, religion-education, religion-politics, religion-economy religious life and religiosity.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEŞEKKÜR ..... **iv**

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

İÇİNDEKİLER ..... **iii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Araştırmanın Konusu **2**

1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı **3**

1.3. Araştırmanın Sınırlıkları **4**

1.4. Evren ve Örneklem **4**

1.4.1. Araştırmanın Evreni 4

1.4.2. Araştırmanın Örneklemi 5

1.5. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri **6**

1.6. Varsayımlar **8**

1.7. İlgili Literatür **8**

2. TERMAL İLÇESİNE AİT GENEL BİLGİLER **12**

2.1. Adı, Konumu, Tarihçesi ve Dinler Tarihi Bakımından Önemi **12**

2.1.1. Adı 12

2.1.2. Konumu 12

2.1.3. Termal Kaplıcaları'nın Tarihsel Gelişimi 12

2.1.4. Termal Kaplıcalarının Dinler Tarihi Bakımından Önemi 15

2.2. Coğrafi Durumu **17**

2.3. Demografik Yapısı 18

2.4. Ekonomik Yapısı 19

2.5. Kültürel Yapısı 20

2.5.1. Tarihi-Kültürel Mekânlar 20

2.5.2. Termal'de Tarihi Kalıntılar 22

2.5.3. Termal'de Kültürel Hayata Dair Bir Örnek: Düğün Merasimi 24

3. DİN VE TOPLUM 25

3.1. Dinin Tanımlanması 25

3.2. Dindarlık 31

3.2.1. Dindarlığın Boyutları 32

3.2.2. Dindarlığın Teorik Boyutu 34

3.2.3. Dindarlığın Pratik Boyutu 36

3.2.4. Dindarlığın Sosyolojik Boyutu 38

3.3. Din-Toplum İlişkisi 39

3.4. Din ve Sosyal Kurumlar İlişkisi 42

3.4.1. Din ve Aile 43

3.4.2. Din ve Eğitim 46

3.4.3. Din ve Siyaset 48

3.4.4. Din ve Ekonomi 49

4. BULGULAR 52

4.1. Örneklemin Genel Özellikleri 53

4.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım 53

4.1.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım 54

4.1.3. Medeni Durumlarına Göre Dağılım 54

4.1.4. Birlikte Oturma Durumuna Göre Dağılım 55

4.1.5. Eğitim Durumlarına Göre Dağılım 56

4.1.6. Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım 57

4.1.7. Gelir Kaynaklarına Göre Dağılım 58

4.1.8. Mensup Olunan Sosyal Guruba Göre Dağılım 59

4.2. Sosyal Hayatla İlgili Bulgular 61

4.2.1. Örneklemin Toplumsal İlişkileriyle İlgili Bulgular 61

4.2.1.1. Aile İle İlgili Düşünceler 61

4.2.1.2. Komşularla İlişkiler 62

4.2.2.1. Televizyon İzleme Durumu 63

4.2.2.2. Televizyon İzlerken En Çok Tercih Edilen Program 64

4.2.2.3. İnternet Kullanımı 65

4.2.2.4. Gazete Okuma Durumu 66

4.2.2.5. Serbest Zamanların Değerlendirilmesi İle İlgili Tutumlar 66

4.3.1. Dinin İnanç Boyutu İle İlgili Bulgular 70

4.3.1.1. Allah İnancı 70

4.3.1.2. Peygamberlik Kutsal Kitap ve Melek İnançları 71

4.3.1.3. Ahiret ve Kader İnancı 73

4.4. Dini Pratikler Ve Dinin İbadet Boyutu İle İlgili Bulgular 75

4.4.1. Namaz 75

4.4.2. Oruç 85

4.4.3. Zekât ve Sadaka 91

4.4.4. Hac 93

4.4.5. Kurban 94

4.4.6. Kur'an Okuma 95

4.4.7. Dua ve Kabir Ziyaretleri 96

4.5. Dinin Bilgi Boyutu İle İlgili Bulgular 98

4.5.1. Dini Bilgi Düzeyi 98

4.5.2. Dini Bilginin Kaynakları 99

4.6. Dinin Toplumsal Boyutu İle İlgili Bulgular 101

4.6.1. Din-Aile İlişkileri 101

4.6.1.1.Evlilikle İlgili Kanaatler 101

4.6.1.2.Kadın-Erkek İlişkileri İle İlgili Kanaatler 106

4.6.2. Din-Eğitim İlişkisi 107
4.6.3. Din-Siyaset İlişkisi 110
4.6.6. Dindarlık Durumu 113
4.6.6. Müslüman Arap Turistlerin Dini Hayata Etkisi 122
5. SONUÇ 123
EKLER 125
KAYNAKÇA 134

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı……...50
Tablo 2: Yaş Gruplarına Göre Dağılım…….....50
Tablo 3: Medeni Duruma Göre Dağılım…….....51
Tablo 4: Birlikte Oturulan Kişilere Göre Dağılım……..…...52
Tablo 5: Eğitim Durumuna Göre Dağılım……...….53
Tablo 6: Cinsiyet ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki……..…..….54
Tablo 7: Aylık Gelir Durumu……...……..…....54
Tablo 8: Gelir Kaynaklarına Göre Dağılım……...….55
Tablo 9: Mensup Olunan Sosyal Gruplara Göre Dağılım……..56
Tablo 10: Mensup Olunan Sosyal Grup ile Aylık Gelir Durumu Arasındaki İlişki…...57
Tablo 11: Katılımcıların Aile Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı…….....58
Tablo 12: Katılımcıların Komşuları ile İlişkilerinin Düzeyi……..59
Tablo 13: Katılımcıların Televizyon İzleme Durumlarıyla İlgili Dağılımı……60
Tablo 14: Televizyon İzlerken En Çok Tercih Edilen Program Türüyle İlgili Dağılım…….....61
Tablo 15: Katılımcıların İnternet Kullanma durumlarıyla ilgili Dağılımı……..62
Tablo 16: Katılımcıların Gazete Okuma Durumlarıyla İlgili Dağılımı……..63
Tablo 17: Katılımcıların Boş Zamanlarını Değerlendirme ile İlgili Davranışları…….……65
Tablo 18: Allah İnancı ile İlgili Tutumlar……..67
Tablo 19: Hz. Muhammed'in Peygamberliği ile İlgili Tutumlar……..……68
Tablo 20: Meleklere İnançla İlgili Tutumlar……..68
Tablo 21: Kur'an-ı Kerim'in Tüm Emirlerinin Kıyamete Kadar Geçerli Olup-Olmadığı ile İlgili Tutumlar……...69
Tablo 22: "Kader İnancı Hakkında Ne Düşünüyorsunuz" Görüşü ile İlgili Tutumlar…….71
Tablo 23: Katılımcıların Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu……..…...72
Tablo 24: Cinsiyete Göre Namaz Kılma Sıklığı……...…..73
Tablo 25: Yaş Grubuna Göre Namaz Kılma Sıklığı……...75
Tablo 26: Mensup Olunan Sosyal Gruba Göre Namaz Kılma Sıklığı…….....77
Tablo 27: Eğitim Durumuna Göre Namaz Kılma Sıklığı……...79

Tablo 28: Aylık Gelir Durumuna Göre Namaz Kılma Sıklığı……...81
Tablo 29: Katılımcıların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumu……..…….82
Tablo 30: Cinsiyete Göre Oruç Tutma Sıklığı……...83
Tablo 31: Yaş Grubuna Göre Oruç Tutma Sıklığı…….84
Tablo 32: Mensup Olunan Sosyal Gruba Göre Oruç Tutma Sıklığı…….....86
Tablo 33: Eğitim Durumuna Göre Oruç Tutma Sıklığı……....87
Tablo 34: Katılımcıların Zekât İbadetini Yerine Getirme Durumu……..…88
Tablo 35: Katılımcıların Fakirlere Yardım Konusu ile İlgili Düşünceleri……89
Tablo 36: Katılımcıların Fakirlere Yardım Etmek İstemelerinin Sebepleri……...89
Tablo 37: Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumu……..90
Tablo 38: Katılımcıların Kurban İbadeti ile İlgili Tutumları…….91
Tablo 39: Katılımcıların Kur'an Okuma Sıklığı ile İlgili Davranışları…….92
Tablo 40: Katılımcıların Dua ile İlgili Tutumları…….….94
Tablo 41: Katılımcıların Kabir Ziyaretleri ile İlgili Tutum ve Davranışları…….....94
Tablo 42: Katılımcıların Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olup-Olmadıkları ile İlgili Kanaatleri……...95
Tablo 43: Katılımcıların Dini Bilgilerini Öğrenme Yerleriyle İlgili Dağılımı…....….96
Tablo 44: Katılımcıların Dini Bir Problemle Karşılaştıklarında Öncelikle Müracaat Ettikleri Yerlerle İlgili Dağılımı…….……..…..97
Tablo 45: Katılımcıların Dini İnanç, Tutum ve Davranışlarının Şekillenmesinde Din Görevlilerinden Ne Derece Etkilendikleriyle İlgili Dağılımı……..….98
Tablo 46: Katılımcıların Eş Seçiminde Dikkat Ettikleri En Önemli Özelliklerle İlgili Dağılımı…...……99
Tablo 47: Katılımcıların Resmi Nikâhın Yanında Dini Nikâha Gerek Duyup Duymadıklarıyla İlgili Tutumları……..…...100
Tablo 48: Katılımcıların Ailede Kadının Kocasına Mutlak Olarak İtaat Etmesinin Gerekip Gerekmediği ile İlgili Tutumları……..101
Tablo 49: Cinsiyete Göre Kocaya İtaat ile İlgili Tutumların Dağılımı……....102
Tablo 50: Katılımcıların Evlilik Öncesi Kız-Erkek İlişkisi (Flört) Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı……...103
Tablo 51: Katılımcıların Müslüman Olan Herkesin Din Eğitimi Almasının Zorunlu Olup-Olmadığı ile İlgili Düşüncelerinin Dağılımı……..…..104
Tablo 52: Katılımcıların Okullarda Verilen Dini Bilgiyi Yeterli Bulup-Bulmadıklarıyla İlgili Dağılımı……104
Tablo 53: Katılımcıların Dini Bilgilerin En İyi Öğrenileceği Yer Konusundaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı……..105

Tablo 54: Katılımcıların Çocuklara En İyi Din Eğitiminin Kimin Vereceği Konusundaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı……..……...106

Tablo 55: Katılımcıların Oy Verdikleri Partinin Dine Önem Vermesine Özen Gösterip-Göstermemesiyle İlgili Dağılımı……...108

Tablo 56: Katılımcıların Faiz Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı……...109

Tablo 57: Katılımcıların İslâm'ın Gelişme ve Kalkınmaya Engel Olup-Olmadığıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı……...……109

Tablo 58: Katılımcıların Kendilerini Dindarlık Bakımından Hangi Düzeyde Gördüklerinin Dağılımı…….…...110

Tablo 59: Cinsiyet ile Dindarlık Arasındaki İlişki……...111

Tablo 60: YaşGrubu ile Dindarlık Arasındaki İlişki……113

Tablo 61: Mensup Olunan Sosyal Grup ile Dindarlık Arasındaki İlişki……..114

Tablo 62: Eğitim Durumu ile Dindarlık Arasındaki İlişki……115

Tablo 63: Aylık Gelir Durumu ile Dindarlık Arasındaki İlişki……116

Tablo 64: Üvezpınar'da Dini Yaşayış ile İlgili Tutumlar……117

Tablo 65: Katılımcıların Ailenizde Herhangi Bir Vakıf, Sivil Toplum Kuruluşları Dini Teşkilat, Tarikat ve Cemaatlere Katılan Var Mı Sorusuyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı……118

Tablo 66: Katılımcıların Hangi Dini Teşkilat Size Daha Sıcak Gelmektedir Sorusuyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı……...118

Tablo 67: Üvezpınar'da Yazları İkamet Eden Müslüman Arap Turistlerin Dini Hayata Olumlu Katkısı Olup Olmadığına Yönelik Tutumlar……119

1. GİRİŞ

Sosyoloji insan davranışlarını incelemeyi konu edinen bir bilim dalıdır. İnsanın sosyal olarak nitelendirebileceğimiz bütün davranışları sosyolojinin kapsamına girer. Sosyolojinin bir alt dalı olan din sosyolojisi de dinin görünümleriyle ve toplumla ilişkisinden doğan sonuçlarıyla ilgilenmektedir. Bu bakımdan sosyolojide din, ayrı bir gerçeklik alanı olarak araştırılmaz. Aksine onun daima belirli bir sosyo-kültürel çevre içerisinde yerleşik olduğu göz önünde bulundurulur.

Modern dünyada özellikle toplumsal hayatta dinin nasıl yer alacağı sıklıkla tartışılan bir konu olmuştur. 19. yüzyılda ortaya çıkan düşünce akımlarının bir çoğunda dine, zaman içerisinde ortadan kalkacak bir olgu olarak bakılmıştır. Bu süreç içerisinde dinle ilgili ortaya atılan birçok fikir ve düşünce dinden beslenmiştir. Yine Osmanlı'nın son dönemlerinden beri din, modernleşme ve batılılaşma süreci içerisindeki ülkemizde merkezi bir öneme sahiptir. Cumhuriyetle birlikte birçok savunucusu bulunan bazı yaklaşımlarda dine gereken önem verilmemiş, hatta din batılılaşma serüveninin önünde bir engel olarak görülmüştür.

Ancak günümüzde sosyolojik bir araştırma konusu olarak dinin öneminin bir hayli arttığı çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Toplumsal olarak gerek dünyada gerekse Türkiye'de yaşanmakta olan birçok olayın merkezinde dine ait problemler yatmaktadır. Hızla gelişen teknolojik, sosyal ve kültürel değişimlerin etkisi altında çağımızda, toplumsal ve dini hayatın her alanında gelenekselden moderne doğru bir dönüşüm yaşanmaktadır. Ancak Türkiye gibi geleneksellikten modernliğe yönelmiş fakat ne geleneksel kalabilen ne de tam olarak modernleşebilen geçiş toplumlarının hayat alanında din, derin yankılar uyandırmakta, çelişkiler ve çatışmalar yaratmaktadır.

Din; ister teşvik edici ya da reddedici, ister övücü ya da yerici bir biçimde olsun her zaman içinde yaşadığı toplumla karmaşık bir ilişki içerisindedir. Bundan dolayı sosyo-kültürel hayata özel bir anlam katan din, tamamlayıcı bir unsur olur. Din kişinin içsel dünyasında kendisine bir karşılık bulsa da, dinin sadece orada başlayıp biten öznel bir gerçeklik olarak düşünülmesi, onun toplumsal boyutlarının ihmal edilmesine neden olacaktır. Bu bakımdan dinin hem birey hem toplum üzerinde yarattığı etki onu sosyal bilimlerin temel konuları arasına katmaktadır.

Din sosyolojisi araştırmalarında din kavramı merkezi bir öneme sahiptir. Din ve dindarlık tanımı, dinin ifade şekilleri, dinin diğer sosyal kurumlarla ilişkisi din sosyolojisi bağlamında ele alınmaktadır.

Bu bakımdan son yıllarda ülkemizde din-toplum ilişkilerini konu edinen dini hayat çalışmaları giderek artmaktadır. Söz konusu araştırmalar gelecek için umut verici niteliktedir. Bu bağlamda din-toplum ilişkilerini hayatın içinde ya da sahada araştırmayı konu edinen çalışmaların öneminden dolayı biz de Yalova'da önemli bir konuma sahip olan Termal ilçesinde sosyal ve dini hayatı tespit etmek adına bu tez çalışmasını hazırlamaya karar verdik. Araştırmamızın saha çalışmasında anket, gözlem ve mülakatlar yapılmış; teorik kısımda ise, konuyla alakalı kaynaklar ve dokümanlardan da yararlanılarak sahadan elde edilen veriler din sosyolojisi ışığında analiz edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu

Hemen hemen her din sadece bireyin iç dünyasıyla sınırlı kalmaksızın toplumsal dünyada kendine bir rol ve statü talep eder. Onun bireyden başlayarak toplumun farklı alanlarına nüfuz edişi ve bütün bu yapılanma sürecindeki etkinlik ve temsil çabası söz konusu faaliyet alanını din sosyolojisinin konusu yapmaktadır. Dolayısıyla din sosyolojisinde üzerinde durulan ana konu; toplumun dinsel ilgi, bağlılık ve yönelimlerinin toplumsal düzeydeki karşılıklarını ele almaktır. Toplumdaki dini faaliyetler, dinin gündelik hayata etkileri, toplumsal fenomenlerin dinsel boyutları, dini kurumsallaşma ve toplumsallaşma vb. meseleler din-toplum ilişkileri içerisinde değerlendirilebilecek temel konular arasında yer alır.[1]

Bu bakımdan ‘‘Yalova Termalde Dini Hayat’’ adlı araştırmamızın konusunu bölgede yaşayan insanların sosyo-kültürel ve dini hayatları oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle yaz aylarında Termal, Müslüman Arap turistler tarafından tercih edilmektedir. Araştırmamızda Müslüman Arap turistlerin dini hayata olumlu etkide bulundukları saptanmıştır. Konunun belirlenmesinde bölgeyi yakından tanımam etkili

[1] Necdet Subaşı, **Din Sosyolojisine Giriş**, İstanbul: Dem Yayınları, 2014, s.67-68.

olmuş, bölge civarında daha önce dini hayat çalışmasının yapılmaması da böyle bir ihtiyacı doğurmuştur.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Din çok önemli bir sosyal olgudur. Bazı sosyologlar ilkel toplumların dinsel inançlarla yönetildiklerini ve sosyal hayatın laikleşmesinin ancak toplumların gelişmesinin son aşamasında görüldüğünü ileri sürmüşlerdir. Bu bakımdan din sosyolojisi alanındaki ilk eserler az gelişmiş toplumları ele almıştır. Çağdaş dinler üzerindeki incelemelerse ya müminlerin saygısı yüzünden yapılamamış ya da karşıtlarının tek taraflı görüşlerinin etkisiyle çarpık bir temele dayandırılmıştır.

Modern toplumlarda ise din sosyolojisi başlangıçta din karşıtları tarafından kurulmuş ve geliştirilmiş olsa da günümüzde dinsel pratikler daha somut bir şekilde incelenmektedir. Bugünkü çalışmalar dinsel olgunun dışsal ve yüzeydeki görünümleri üzerinde durmaktadır. Ancak bunun yanı sıra bu çalışmalar davranışsal yöntem, objektiflik ve gerçeklere uygunluk bakımından belirgin bir üstünlüğe sahip bulunmaktadır.[2]

Bu bağlamda Alman din sosyoloğu Wach'a göre din sosyolojisinde amaç; din ve toplum arasında mevcut bulunan ilişkiler ve yine onlar arasında var olan karşılıklı etkileşim şekillerini incelemektir.[3] Bu konuda yapılan teorik araştırmalar her bakımdan yeterli olamayacağından konunun daha iyi saptanabilmesi için somut deneysel çalışmalara ihtiyaç vardır.[4] Bu bakımdan dini hayat çalışmaları da araştırılan bölgeye ait sosyal ve dini görünümü somut olarak yansıtması açısından din sosyolojisine önemli katkılar sağlamaktadır.

Yine sürekli değişen dünya koşulları içerisinde geleneksellikten modernliğe hızlı bir dönüşümün yaşandığı ülkemizde dini hayatın ölçülmesi ve bu konuda karşılaşılan problemlerin ortaya konulması önemlidir. Bu nedenle din yeniden tanımlanarak

---

[2] Maurice Duverger, **Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş,** Ünsal Oskay (Çev.), 4.Baskı, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1990, s.65-66**.**

[3] Joachım Wach, **Din Sosyolojisi**, Ünver Günay (Çev), İstanbul: İfav Yayınları, 1995, s.35.

[4] Mehmet Taplamacıoğlu, **Din Sosyolojisi: Giriş,** 2.Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1967, s.171.

biçimlendirilmeye çalışılmış, dinin birey ve toplum üzerindeki etkileri gözden geçirilmek durumunda kalınmıştır. Dini hayat çalışmaları da, dinin toplum üzerindeki etkisini devam ettirmesi ve bu süreçte birbirinden ne derece etkilendiğini göstermesi açısından önemli olmaktadır. Böylece hem dinin hem de toplumsal yapının karşılıklı olarak değişim ve farklılaşmaya maruz kaldığını söylemek mümkündür.[5]

Bu bakımdan dinin fert ve toplumlar üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla 'halkın dini hayatı' ya da 'dindarlık anlayışları' ile ilgili araştırmalar ortaya konulmaktadır. Batı'da olduğu gibi Türkiye'de de bu konuyla ilgili çalışmalar önemli yer tutmaktadır. ''Termal'de Dini Hayat'' araştırması da bu çalışmalara katkı sağlama amacını taşımaktadır.

1.3. Araştırmanın Sınırlıkları

Araştırmada amaç çok veri toplamak değil sağlam (geçerli ve güvenilir) veriler toplamaktır. Çoğu zaman iyi belirlenmiş küçük bir örneklem üzerinde yapılan araştırma, geniş bir evrende yapılandan daha iyi sonuçlar verebilir.[6] Bu bakımdan araştırmanın konusu; Termal ilçesi Üvezpınar bölgesindeki sosyal ve dini hayatın yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir durumu, mensup olunan sosyal grup gibi farklı sosyal değişkenlere göre incelenmesi şeklinde sınırlandırılmıştır. Çalışmada yöredeki bütün fertleri araştırmaya dahil etmek mümkün görünmediğinden araştırma yöresinde yaşayan, evreni nitel ve nicel açıdan temsil yeteneğine sahip bir örneklem grubu seçilmiştir. Çalışma bu gruba uygulanan anket vasıtasıyla sağlanan verilerle sınırlı bulunmaktadır.

1.4. Evren ve Örneklem

1.4.1. Araştırmanın Evreni

Araştırmada evren iki kısımdır. Bunlar; genel evren ve çalışma evrenidir. Genel evren soyut, tanımlanması kolay fakat ulaşılması güç bir bütündür. Ancak çalışma evreni ulaşılabilen evrendir. Yani araştırmacının ya doğrudan gözleyerek ya da ondan seçilmiş bir örnek küme üzerinde yapılan gözlemlerden yararlanarak, hakkında görüş

[5] Cemile Zehra Köroğlu, "Türkiye'de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım'', **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, 2012, s. 82–83.

[6] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler,** 17. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2007, s.111.

bildirebileceği kısımdır. Araştırmalar pratik olarak çalışma evreni üzerinde yapılmakta olup, sonuçların da bu sınırlı evrene genellenmesi kaçınılmazdır.[7]

Bu bakımdan araştırmanın evrenini Yalova ili Termal ilçesi Üvezpınar Mahalle'sinde yaşayan 15 yaş ve üzerindeki kadın ve erkekler oluşturmaktadır. Termal ilçesinin nüfusu, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) 2014 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 3.251'dir. Nüfus müdüründen elde edilen bilgiye göre Üvezpınar'da ikamet edenler ise yaklaşık 1.250 kişiden oluşmaktadır.

Araştırmanın evrenini; etnik köken olarak Batum'dan göç etmiş Laz, Gürcü, Mardin Arapları ve bunların dışında dışardan göç edenler oluşturmaktadır. Yapmış olduğumuz anket çalışmasına göre Üvezpınar'da nüfusun yaklaşık % 64,2'sini Batum Göçmeni Lazları, % 4,3'ünü Gürcü, % 13,6'sını anne babasından biri Batum Göçmeni Laz diğeri Gürcü, % 10,0'ını dışarıdan göç edenlerin ve ayrıca son zamanlarda Mardin'den gelen Arapların % 7,6'lık bir kısmını oluşturduğunu gözlemlemekteyiz.

1.4.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmada örneklem; sınırları belirli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen kümedir. Araştırmalar çoğunlukla örneklem üzerinde yapılır ve sonuçlar ilgili evrene genellenerek yordanır.[8] Biz de araştırmamızda tesadüfi örnekleme tekniğiyle evreni temsil edecek yeterlilikte bir örneklem grubu seçtik. Bu örnekleme kota örneklemesi tekniğini uyguladık. Bu metoda göre önce genel sayım veya istatistikler yardımıyla bir model tesbit edilir ve genel nüfustaki önlem dereceleri nispetinde bir örneklem seçilir. Örneklem tespit edildikten sonra daha ayrıntılı sorular kolayca hazırlanabilir. Bu örneklemin birçok kritere göre mesela din, bölge, cinsiyet, yaş ve mensup olunan sosyal grup kriterleri açısından, tıpkı ana kütlede olduğu gibi tabakalaşmış olması gerekir. Çeşitli kriterlere göre tabakalaşmış örneklemin toplamı verip vermediği anlaşıldıktan sonra öğrenilmesi gereken diğer hususlara ait sorulara alınan cevapların gerçek durumu yansıttığı düşünülebilir.[9]

---

[7] Karasar, s.110.
[8] Karasar, s.110.
[9] Âmiran Kurtkan**, Sosyal Bilimler Metodolojisi**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1978, s.261-262.

Buna göre Gökçedere ve Üvezpınar Mahallesi olmak üzere iki mahalleden oluşan Termal'de araştırmanın örneklemi; Üvezpınar Mahallesi'nden belirli kriterlere göre seçilen insan grubudur. Bu insan grubuna 200 adet anket formu orantılı bir şekilde dağıtılmıştır. Ancak anket formlarından 60 tanesi gerek bir kısmının geri alınamamasından, gerekse bir kısmının güvenilirlik ve geçerlilik açısından bilimsel katkı sağlamayacağı kanaatine varıldığından dolayı değerlendirme dışı kalmıştır. Bundan dolayı araştırmamızın örneklemi 140 kişiden oluşmaktadır.

1.5. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırmanın örneklem grubundan elde edilen verilerin çözümlenmesi bilimsel bilginin üretilmesi sürecinin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Bilimsel araştırmalarda veriler esas olarak iki kaynaktan toplanır. Birincil veri kaynakları; araştırılan konuya fiziki olarak en yakın olan veri kaynaklarıdır. Bunlar gözlem, anket ve mülakat yoluyla araştırılan olayı bizzat yaşamış örneklem grubundan elde edilen verilerken, ikincil kaynaklar birincil veri kaynaklarından yararlanılarak oluşturulmuş kaynaklardır. Araştırmacı değişik teknikler kullanarak bu kaynaklardan istediği verileri toplamaya çalışır.[10]

Sosyoloji bilimi, toplumu belirli sınırlar içerisinde incelerken nicel ölçümlere dayalı teknikleri kullanır. Araştırmamızda kullandığımız yöntemlerden en önemlisi istatistiki yöntemdir. İstatistiki yöntem; bağıntıları göstermek suretiyle toplumsal fenomenlerin oluşuna ve anlamına dair genellemelere ulaşmak amacıyla matematiksel olarak ölçülmesine dayanır. Mülakat ve anket bu yöntemin kullandığı tekniklerden bazılarıdır. Yine sosyal fenomenin incelenmesinde anlama yaklaşımı da önemlidir. Eğer gözlemlenmiş olgular bir değerlendirmeye tabi tutulmuyorsa olguların toplanması işi ne kadar önemle yapılmış olursa olsun yine de bu olgular bir anlam ifade etmeyecektir. [11]

Genel olarak araştırmada model; *belirlenen bir konunun metot ve tekniklerle araştırılması sonucunda ortaya çıkan tip* olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda araştırmamızın modeli iki farklı metoda dayanmaktadır. Teorik çerçevede

[10] Karasar, s.135.

[11] Samuel Koenig, **Sosyoloji: Toplum Bilimlerine Giriş**, S.Sucu ve O. Aykaç (çev.), İstanbul: Ütopya Kitabevi Yayınları, 2000, s.5-8.

dökümantasyon metodu ile toplanan veriler sistematize edilmiş, uygulamalı kısımda ise tarama (tasvir) metodu ile anket tekniğiyle elde edilen veriler ilgili istatistiksel işlemlere tabi tutulmuştur.

Tarama modeli geniş kitlelerin küçültülmüş örneklerini yaratarak onları gözlem alanına taşıma ve yeni oluşturulan bu örnek vasıtasıyla ana kitleyi tasvir etme metodu olarak tanımlanabilir. Kısacası ana kitle tam sayıma müsait değil ve bu nedenle örneklerin meydana getirdiği bütün gözlem alanına taşınamıyorsa ana kitleden onu temsil etme yeteneğine sahip örneklem grubu çıkartılarak tasvir edilir.[12] Buna göre önce ana kitle belirlenmiş daha sonra bu ana kitlenin birimleri arasında benzerlik ölçüsüne göre bir gruplandırma yapılmıştır. Bunun için cinsiyet, yaş, mensup olunan sosyal grup, sosyo-ekonomik durum vb. kriterler belirlenmiştir. Tasvir metodunun ikinci aşaması olan bilgileri toplama aşamasında anket tekniği kullanılmıştır. Anket; bir konuyla alakalı olarak çeşitli kimselerin bilgi, tecrübe ve ilgilerini anlamak amacıyla bilgi toplamaktır.[13] İnsanların taşıdıkları karakteristiklerin, gösterdiği davranışların, benimsediği kanı ya da görüşlerin öğrenilmesinde en güvenilir kaynak kendileridir. Anket tekniği de bunları elde etmenin bir yoludur. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak ‘‘Kişisel Bilgi Anketi’’ ve ‘‘Dindarlık Kriterleri Ölçeği’’ bölümlerinden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Ankette kaynak kişilerin yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, medeni durumu, etnik köken, cinsiyeti ve mesleğine ilişkin olgusal sorular, kaynak kişilerin kişisel ve toplumsal etkinlikleri yapıp etmeleriyle ilgili davranış soruları ve son olarak tutum, kanı ve inançlarını ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir.[14] Anket soruları hazırlanırken bölgenin kendine has yapısı dikkate alınarak, benzeri dini hayat araştırmalarından istifade edilmiştir. Anket uyguladıktan sonra ankete katılan deneklere ilişkin bağımsız değişkenler için frekans tabloları düzenlenmiş, daha sonra bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi amacıyla karşılaştırma tabloları alınmıştır. Bu çerçevede elde ettiğimiz veriler, SPSS programından yararlanarak oluşturulup, din sosyolojisi teorileri çerçevesinde ortaya konulmuş ve değerlendirilmiştir.

[12] Zeki Araslantürk, **Uygulamalı Sosyal Araştırma, (Kavramlar, Metotlar, Teknikler, Bilgisayar Uygulamaları SPSS),** 2.Baskı, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2011, s.115-117.

[13] Zeki Arslantürk, **Uygulamalı Sosyal Araştırma**, s.134.

[14] Ali Balcı, **Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler**, 3.Baskı, Ankara: Pegem A Yayınları, 2001, s.158-160.

Ayrıca araştırmanın bulguları yorumlanırken zaman zaman son dönemlerde yapılan dini hayat araştırmalarıyla mukayese yapılmıştır.

1.6. Varsayımlar

Araştırma alanımız olan Üvezpınar yöresinde ana hipotezimiz genel olarak dindarlık düzeyinin yüksek çıkacağı şeklindedir. Bununla birlikte din kurumunun etki alanını cinsiyet, yaş, eğitim ve ekonomik durum gibi faktörler etkilemektedir. Bu çerçevede varsayımlarımız aşağıda sıralanmaktadır.

1) Çalışma alanımızda örneklem olarak belirlediğimiz Üvezpınar mahallesinde genel olarak dindarlık düzeyinin yüksek çıkacağı varsayılmaktadır.

2) Farklı sosyal gruba mensup olma durumu ile ibadete bağlılık ve dindarlık seviyesi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı varsayılmıştır.

3) Çalışma alanımızda yaş, cinsiyet, ekonomik durum gibi değişkenlerin bireylerin dini hayatında farklılıklar meydana getireceği varsayılmaktadır.

4) Kadınların erkeklere oranla ibadetlerini yerine getirmeye daha çok özen gösterdiği varsayılmaktadır.

5) Yaş değişkeni ile ibadetleri yerine getirme sıklığı arasında doğru bir orantı vardır. Yaş ilerledikçe ibadetleri yerine getirme sıklığının artacağı varsayılmıştır.

6) Yerleşim yeri ile gelişim ve değişime açık olma arasında olumlu bir ilişki söz konusudur. Bu durum özellikle okur-yazar oranında, dini bilgileri doğru kaynaklardan öğrenme ve yaşamada kendini gösterir.

7) Din ile toplum arasında karşılıklı bir etki- tepki olduğuna göre toplumsal yapı ve sosyo - kültürel yaşamın dini etkilediği gibi, aynı şekilde dinin de sosyo-kültürel sistemin aile, eğitim, ekonomi ve siyaset gibi çeşitli kesimlerini etkilediği varsayılmaktadır.

8) Bölgeye uzun yıllar boyunca yazları turistik amaçla gelen yabancı Müslüman Arapların bölge halkının dini hayatına olumlu yönde etki ettikleri varsayılmaktadır.

1.7. İlgili Literatür

Dini hayat araştırmaları öteden beri sosyal bilim araştırmaları içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Özellikle Türkiye'de oluşturulan literatür içerisinde, din toplum

ilişkisi bağlamında yapılan dini hayat çalışmaları oldukça fazladır. Ölçek geliştirme çabalarında ise çoğunlukla dinin tek boyutlu olarak değil, birden fazla boyutuyla ve çoğunlukla da Glock'un tasnifinde olduğu gibi beş boyutlu olarak incelendiğini söylememiz mümkündür.

Mehmet Taplamacıoğlu, Mehmet, "Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi", Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi (1962): Türkiye'de dini hayatın ölçülmesiyle ilgili ilk çalışma Mehmet Taplamacıoğlu'na aittir. Taplamacıoğlu , "Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket" isimli çalışmasında bölgelere ayırmış ve bu şekilde Türkiye'nin tamamına yakınında anket çalışması yaparak Türkiye'de dini yaşayışın şiddet ve kesafetini yaşlara göre değerlendirmeye çalışmıştır. Mehmet Taplamacıoğlu'ndan bu yana bu konuda pek çok araştırmalar yapılmakta ve farklı şekillerde dindarlık tipolojileri oluşturulmaya çalışılmaktadır.

M. Emin Köktaş, Türkiye'de Dini Hayat, (1993): M. Emin Köktaş da dinin araştırılması ve dindarlığın değerlendirilmesinde dini, Glock'un tasnifinde olduğu gibi, beş boyutlu bir fenomen olarak ele almıştır. Alan araştırması yöntemine göre İzmir büyük şehir sınırları içerisinde tesadüfi örnekleme tekniğiyle seçilen bir gruba anket uygulanması şeklinde gerçekleştirmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçları da, dindarlığın farklı boyutları ve dinî hayatta ortaya çıkan değişmeler bakımından subjektif (bireysel) ve toplumsal olarak iki açıdan değerlendirmiştir. Araştırmanın sonucunda ise dindarlığın, farklı değişkenlere değişikler göstermesine rağmen hâlâ önemini koruduğu ve bireysel düzeyde kişilerin kimliklerini şekillendirmede önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir.

Veysel Uysal, "İslami dindarlık ölçeği üzerine bir pilot çalışma", İslami Araştırmalar Dergisi, (1995): Veysel Uysal da, Köktaş'ın çalışmasında olduğu gibi dindarlığı beş boyutta ele alarak bir İslami Dindarlık Ölçeği geliştirmiştir. Uysal, Likert formatında olan bu ölçeği, dini hayat ve şahsi özelliklerin incelendiği bir araştırmada kullanmıştır. Bu çalışma: "Dini hayat ve şahsi özellikler (bir alan araştırması), Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Münir Kuştaş, Üniversite Öğrencilerinde Dine Bakış, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (1995) Yine Münir Koştaş da çalışmasında dini yaşayışı çeşitli boyutları: a) İnanç, b) İbadetler, c) Dinî tecrübe – duygu boyutu, d) Dinî bilgi, e) Etkileme ile ortaya koyabilmek için bir anket geliştirmiştir. Bu şekilde, Ankara ve Gazi Üniversitesi'nin değişik fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere bu anketi uygulamıştır. Araştırmada elde ettiği sonuçları, dinî yaşayışın farklı boyutları açısından dinî hayatta ortaya çıkan değişmeleri, dinin subjektif ve toplumsal boyutu olmak üzere iki açıdan değerlendirmiş ve dinin öğrencilerin hayatında oldukça önemli bir fonksiyonu olduğu sonucuna varmıştır.

Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat (1999) Günay, bu çalışmasında Erzurum kenti ve çevre köylerinde değişik halk tabakalarındaki dinî yaşayışı incelemeye çalışmıştır. Araştırmanın bulguları 1975–1977 yılları arasında bölgede yapılan anket çalışmalarına dayanır. Bu çalışma çerçevesinde Günay, dini yaşayışları bakımından belli bir takım özelliklerin bulunup bulunmamasına göre bazı kategoriler ayıt etmiştir. Birinci olarak dinî yaşayış tiplerini şiddetinin azlık ve çokluğuna göre değerlendirmiştir. Bunlar "ateşli dindarlar", "alaca dindarlar", "mevsimine göre dindarlar" ve "ilgisiz dindarlar"dır. Bunun yanı sıra o, biçim bakımından dini yaşayış tiplerini ayırt etmektedir. Bunlar ise "geleneksel halk dindarlığı", "seçkinlerin dindarlığı", "laik dindarlık" ve "tranzisyonel dindarlık" tipidir. Günay, bu bağlamda Erzurum ve yöresinde en fazla "geleneksel halk dindarlığı"nın yaygın olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Günay, çalışmasının sonucunda Erzurum ve çevresinde dinin bireysel düzeyde olduğu gibi gündelik hayat içerisinde de etkin bir rolü olduğu sonucuna varmıştır.

Asım Yapıcı "Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık", Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2002): Asım Yapıcı, bu çalışmasında liberal, muhafazakâr, dogmatik ve fanatik dindarlık biçimine dayanarak dogmatik dindarlık şeklinin belirlenmesi ve onların psikolojik yapılarının tespit edilmesi amacıyla bir ölçek geliştirmiştir. Bu çalışma örneklem grubu olarak seçilen Çukurova Üniversitesi'ndeki öğrencilere uygulanmıştır.

Mustafa Arslan, Türk Popüler Dindarlığı (2004): Çorum örneğinden hareketle, Mustafa Arslan da bir "popüler dindarlık ölçeği" geliştirmiştir. Bu açıdan

çalışmada, kişilerin genel anlamda dini tutumları değil, belli bir dindarlık tarzı olarak popüler dindarlık konusu ele alınmıştır. Sonuç olarak denilebilir ki popüler dindarlık, teorik açıdan sosyal bir kategori olup kendi içinde anlamlı bir yapı arz etmektedir. Türkiye'de halk arasında yaygın bir dindarlık tarzı olarak da mevcut olan popüler dindarlık, kendi içinde anlamlı bir tür olarak da devam etmektedir.

2. TERMAL İLÇESİNE AİT GENEL BİLGİLER

2.1. Adı, Konumu, Tarihçesi ve Dinler Tarihi Bakımından Önemi

2.1.1. Adı

Termal ilçesi adını kaplıcalardan almıştır. Çok eski kaynaklarda adı 'dağ hamamları' olan Termal kaplıcaları pek çok kaynakta 'dağ hamamı', 'kaplıca', 'sıcak su membaları' olarak geçmektedir. Termal'e bağlı olan Gökçedere ve Üvezpınar yerleşkeleri 18 Mayıs 1992 tarihinde birleştirilerek belde olmuştur. Daha sonra yapılan genel mahalli idare seçimler sonucu 4 Nisan 1994 tarihinde belediye kuruluşu olmuştur. 6 Haziran 1995 tarih ve 550 sayılı KHK ile bu iki köy (mahalle) ilçe merkezini oluşturmuş, Akköy ve Yenimahalle köyleri de Termal ismi verilen ilçeye bağlanmıştır.[15]

2.1.2. Konumu

Yalova'nın Termal ilçesi Türkiye'nin kuzeybatısında Marmara Denizi'nin güneydoğusunda ve İzmit Körfezi'nin başlangıcında yer alır. İlçenin kuzey tarafında Koru ve Samanlı köyleri, doğusunda Kadıköy Belediyesi, batısında ise Yalova'nın Çınarcık ilçesi yer almaktadır.[16] Kaplıcalar ise 1560 dönüm üzerine kurulmuş, Samanlı Dağları'nın kuzey yamacında bir vadi üzerindedir. Bu vadi, Gökçedere ve Üvezpınar köyleri arasındaki ormanlık alan üzerinde yer alır.[17]

2.1.3. Termal Kaplıcaları'nın Tarihsel Gelişimi

MÖ. 2000 yıllarında Asya kavmi bugünkü Yalova kaplıcalarının bulunduğu yerde taşa ve toprağa tapan bir kavimdir. Bir fay kaynağından çıkan sıcak sular bu toplumun dikkatini çeker. Bu sıcak su kaynağının Garjanoş adlı bir ejderin lütfu olduğu inancı bölgede Yunan kültürü hakim olana kadar devam etmiştir. Yunan inancına göre kuvvet tanrısı Herakles, sıcak suların tanrısıydı. Ejderi öldürerek bütün sıcak sulara sahip olmuş ve bu sularla hastalara sağlık ve kuvvet bahşetmiştir. Fenikeliler de hastalara şifa veren Herkül adına Yalova'da bir mâbet inşa etmişlerdir. Suyun kuvvet ve şifa verici

[15] İbrahim Yurdagül, **İşte Yalova**, Ankara: Burcu Ofset Yayınları, 2001, s.198.
[16] Yurdagül, s.198.
[17] Nuri Taner, **Yalova: HerYönüyle : Tarih-Folklor-Turizm,**İstanbul: Erenler Matbaası, 1984, s.169.

özelliğinden faydalanmak için Yunanlılar Fenikeliler ve Romalılar şifalı suyun kullanılması için bugün kullanılmakta olan sistemlerin temelini atmışlardır.[18]

M.S. 4. yüzyılda İmparator I. Konstantinius ve annesi Helena'nın Termal kaplıcalarına sık sık gelmeleri ve burada imar faaliyetlerinde bulunmaları, o dönemde 'Pythia' olarak adlandırılan Termal bölgesine ün kazandırmıştır. Pythia; antik dünyada kutsal sıcak suyun çıktığı yer olarak tanımlanmıştır. Bizans İmparatorluğu'nda bu sıcak su kaynağı erken dönemlerden beri önemli bir yerleşim yeri olma özelliğini göstermiştir. Buradaki kaplıcaların Konstantinapolis'e Bursa kaplıcalarından daha yakın olması da bunda etkili olmuştur. M.S. 525 yılında İmparatoriçe Theodora'nın dört bin kişilik bir grupla Termal'e geldiği ve burada imar faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir.

Bizans dönemindeki Ksenodochion adlı yerleşim bölgesinin de Samanlı'da kurulduğu düşünülmektedir. Nitekim Ksenodochion kelimesi M.S. 4. yüzyılda Hristiyan dünyasında, içinde ibadethanesi de bulunan yabancılar için yıkanma ve dinlenme yeri olan 'modern hastane' anlamında kullanılmıştı. Yapılan çalışmalarda Termal Sineması arkasında yarım daire şeklinde 'Exedra' olarak adlandırılan bir yapı açığa çıkarılmıştır. II. Justinanus tarafından yaptırılan bu binanın hastaları güneşten korumak ve istirahat etmelerini sağlamak için yapıldığı düşünülmektedir.[19] Ayrıca Kral Konstantin'in annesi Helena'nın kaplıcalarda şifa bulması üzerine Bizanslılar, bu kaplıcayı geniş ölçüde halkın kullanımına açmışlar ve orada bir hastane yaptırmışlardır.[20] C.Texier bu yöre hakkında bize şu bilgileri vermektedir: *''İznik yönünde ve Batı'da Yalovaç adlı yerleşim yeri vardır. Yalovaç, eskiden Drepanum adını taşıyan önemsiz bir köy yerine kurulmuş, daha sonra Helenopolis adını almıştır. Burada Prensen Helena'nın hamamları olması gerekmektedir. Bu hamamlara İstanbul halkı kiraz mevsiminde onbeş gün süreyle gelmektedir. Procopius'a göre Helena ve Büyük Constantinus'un yaptırdığı hastane ve saray da burada yer almaktadır.''*[21] Daha sonra 9-13. yüzyıllar arasında yörede

[18] Nurten Özen, **YalovaKaplıcalarınınTarihsel Gelişimi, Doğal Özellikleri, Tıbbi Değerlendirilmesi,** Maide Çimşit, Nevin Çekirge ve Hatice Sümer (Der.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Birimi, 1981, İsam Yayınları. s.1-6.

[19] **Doğa, Sağlık ve Turizm Kenti Yalova**, Yalova Belediyesi, Müze Rehber, s.12-13.

[20] Özen, s.6.

[21] İhsan Yücel, **Yalova Atatürk Köşkleri**, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 1993, s.8-9.

gerçekleşen meydan muharebeleri kaplıcaları harabeye çevirmiş bunun için bölgeye sefalet anlamına gelen 'Elinopolus' adı verilmiştir.

Osmanlı dönemine baktığımızda ise Osman Bey'in emriyle Karayalvaçoğlu tarafından zaptedilen kaplıcalara 'Yalıova' adı verilmiştir. Sağlıkla ilgili önemini ancak İstanbul'un fethinden sonra İstanbul- Bağdat yolu üzerinde olması sebebiyle kazanmıştır. Sultan Abdülmecit zamanında ise Dr. Mellinges'in Valide Sultan'a Yalova kaplıcalarını tavsiye etmesi üzerine yolları tamir edilen kaplıcaya,Valide Hamamıyla yeni bir otel inşa edilmiştir. Bir süre bakımsızlığa terkedilen kaplıcayı daha sonra Sultan Abdülhamit Avrupadakilere benzer düzeyde yeniden ele almıştır. Bu dönemde yapılan en önemli katkı, hamamlara gelen sıcak suyun derecesini düşürmek için kalitesini değiştirmemek üzere yapılan bir depoda serpantin metodunun kullanılmasını sağlayan tesisattır. 1900 yılında yapılan bu tesislerle gelişen ve önem kazanan kaplıcalar, zengin aileler ve padişah mahiyetindeki kişilerin dinlenmesi için kullanılmıştır. Sonrasında kaplıcalar, Avrupa su şehirlerine benzer bir şekilde yapılandırılması için Suriyeli Reşit Hayat'ın şirketine verilmiştir. Böylece sermaye sahipleri tarafından uzun bir dönem işletilen kaplıcalar İstiklâl Savaşı döneminde yağmalanmaktan kurtulamamıştır.[22] 7 Ağustos 1920'de Yunan birlikleri tarafından işgal edilen Yalova, 19 Temmuz 1921'de düşman işgalinden kurtarılabilmiştir. Bu tarihler arasında birkaç kere işgal edilen Yalova büyük zarar görmüştür. Termal de bu işgalden büyük ölçüde zarar görerek harabeye dönmüştür.[23]

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte teşebbüs sahibi kişiler işletme ruhsatını hükümetten alarak ufak çapta oteller inşa etmişlerse de bunlar yeterli olmamıştır. 1929 yılında kaplıcaları gezen Atatürk, örnek bir su şehri olması için zamanın Maliye Bakan'ı Saraçoğlun'a gereken tahsisatın verilerek Şükrü Paşa'nın faaliyete geçmesini istemiştir. Şükrü Paşa'nın emriyle kaplıcalar küçük sermayeli şirketlerden alınarak Denizyolları İdaresi'ne verilmiştir. Böylelikle sulama için gerekli tesisatın kurulması, Alibaba içme suyunun kullanılabilir hale gelmesi ve aydınlatma sorunu için elektrik santralinin kurulması Denizyolları İdaresi tarafından yaptırılmıştır. Sonrasında Atatürk tarafından Dr. Nihat Reşat Belger Kaplıca Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. Belger sayesinde fizik

[22] Özen,s.1-6.

[23] Mehmet Akif Ceylan, **Marmara Depreminin (17 Ağustos 1999) Yalova Şehrine Etkileri**, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003, s.21.

tedavi merkezi, duş ve lavaj sauna tesisatı, biyoloji laboratuvarı ve röntgen birimi kurulmuştur. Böylece kaplıcalar tedavi merkezi haline gelmiştir. Atatürk de hastalığı nedeniyle kaplıcaları kullanmış, sirozun deride yarattığı kaşıntılı durumun giderilmesi için burada tedavi görmüştür. Atatürk son zamanlarında termal kaplıcalarının İstanbul Tıp fakültesi bünyesinde kurulan Tıbbî Hidroloji-Klimatoloji kürsüsü tarafından değerlendirilmesini istemiştir. Daha sonra turizme örnek bir merkez olmasından dolayı kaplıcalar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı emrine verilmiştir. 1975 yılına kadar aralıklı hekimlerle tıbbî hizmet devam etmiştir. Bu tarihten sonra termal kaplıcaları tıbbi değerini kaybetmeye başlamıştır. Bugün ise kaplıcalar ya doktorların tavsiyesi üzerine ya da tatil ve dinlenme amaçlı kullanılmaktadır.[24]

2.1.4. Termal Kaplıcalarının Dinler Tarihi Bakımından Önemi

Yalova Termalde bir yer sarsıntısından ortaya çıkan sıcak suların şifa verici özelliğini geçmiş kavimler keşfetmişler ve bunun ilahî bir lütuf olduğuna inanmışlardır. Sıcak sularda Anadolu kavimlerinin ilahi bir kuvvet bulduğu ve bu yeraltı kuvvetine ibadet ettikleri bilinmektedir. Köklerini Ege ve Anadolu'dan alan bu ilah ve ilâheler, bazı devirlerde antropomorfizmin ilerlemesiyle bir insan şeklinde tasvir edilmişlerdir. İşte bu 'Homer İlahları', bazen eski fetişlerin yerine geçmişler bazen de tamamen ortadan kalkmadan bu fetişlerin birtakım özelliklerini almışlardır. Mesela ismi eski bir Anadolu ilahı olduğunu gösteren Apollon, Delfi'de kehânet özelliğine sahip bir yeraltı ilahı olan Python'u öldürerek bunun yerine geçmiş ve 'Apollon Pythios' ismini almıştır. Bu benzetmeye göre Termal'de ilk zamanlarda yerden fışkıran sıcak su ve dumanlardan burada bir yeraltı kâhininin mevcut bulunduğunu ve bu fetişin daha sonraları yerini diğer bazı ilâh ve ilâhelere terkettiğini söyleyebiliriz.

Bununla beraber 6. asır Bizans tarihçileri tarafından bu kaplıcalar 'Therma Pythia' olarak gösterilmiştir. MÖ. 7. asırdan itibaren yerden fışkıran sıcak su ve dumanların hemen hepsi Yunanlılar tarafından Apollon Pythios ile ilişkilendirilir ancak Appolon'a burada ibadet edildiğine dair bir belge yoktur. Burada mevcut altı adak istelinin üzerinde en başta Herakles'in tasvir edilmiş olması buradaki ilahın Herakles olduğunu göstermektedir. Ancak Termal'deki Herakles bilinen kuvvet ve atletizm ilahı

[24] Özen, s.1-6.

değil, hamamların ve sıcak suların ilahı Herakles'tir. Yunanlılar Herakles'i kaynaklarda bir membâ arayıcısı olarak da göstermişlerdir.[25]

Bunun dışında Termalde sıcak suların hastalıklara şifalı tesirde bulunmasından dolayı 'Nemf' adı verilen sağlık ilahelerine de ibadet edildiği gözlenmiştir. Burada uzun bir süre hastalar bu ilahelerin yardımıyla mâbed uykusuna yatıp rüya görmek suretiyle mucizevi bir şekilde hastalıklardan kurtulma yolunu aramışlardır. Hristiyanlık bölge halkı tarafından kabul edildikten sonra da bu ilah ve ilahelere ibadet edilmeye devam edilmiştir. Ancak Hristiyanlık zamanında putperestlikten kalma bu ilahlara özellikle Nemf'lere başka bir şekil verilmiş ve bunlar din uğruna bu bölgede öldürülmüş olan üç azize şekline sokulmuşlardır. Hristiyanlığa ait eski yazılarda Menodora, Metrodora ve Nymphodora isimlerini taşıyan üç kız kardeşin Britanya'da doğdukları ve Hristiyanlığı kabul ettikleri yazılmıştır. Daha sonra Pythia hamamlarının (Termal) civarındaki tepelerden birine gelerek burada ibadetle meşgul oldukları ve birtakım kerâmetlerle sıcak sulara gelen hastaları iyileştirip bu bölgede şöhret buldukları yazılıdır. Putperestlik dininden çıktıkları için azizelerin idam ettirildiği kaynaklarda geçer. Bu üç azizenin putperestlikteki ilahların bir devamı niteliğinde oldukları açıktır. Azizelerin mezarlarının hamamların civarında bulundukları ve zamanla bir ziyaretgâha dönüştükleri görülmüştür. Daha sonra Konstantin zamanında burada inşa edilmiş olması muhtemel bir (Arhangelos: Baş Melek) kilisesi mevcuttur ki bunun bir Yunan-Romen mâbedinin yerine kurulmuş olması muhtemeldir.

Türklerin bu bölgeyi fethetmesi ve İslamiyet'in buralara yayılmasıyla birlikte putperest mâbetlerin, Bizans kiliselerinin ve azizelerin mezarlarının yerine kaplıca civarında abdal bir dervişin mezarının geçtiği görülmüştür. İsmi bir rivayette Bineva Baba, diğer bir rivayette Abapuş olarak yer alan bu derviş, rivayete göre bir gün bu bölgede çıplak bir halde ve elinde tahta bir kılıçla belirmiş ve civardaki halkı İslam'a davet etmiştir. Bölge halkı kendisiyle alay etmeye ve 'Senin elinde bir silahın bile yok ne yapabilirsin'diye söylenmeye başlamışlar, hatta bunlardan birisi dervişin önünde durup 'Bu tahta kılıçla beni kes bakalım!' demiştir. Derviş ise Allah'a sığınıp o tahta kılıçla bir darbe indirerek o adamı ikiye bölmüştür. Bunu gören halkın bir kısmı kaçmış, bir kısmı

[25] Arif Müfid Mansel, **Yalova ve Civarı**, İstanbul: İstanbul Müzeleri Neşritayı, 1936, s.36-39.

da İslamiyet'i kabul etmiştir. Burada çıplak bir şekilde elinde ağaçtan bir kılıçla meydana çıkan bu derviş, Herakles'in bir diğer şeklidir. Çünkü Herakles de elinde sopa ile birçok ejderi ve insanı öldürmüştür. Türkler zamanında da Herakles'i tasvir eden adak istellerinin herkesin görebileceği bir yerde bulunması, bu hikâyenin oluşmasına katkı sağlamıştır. Aynı şekilde hamamların yanında bir dervişin mezarının bulunduğu ve bunun ziyaretgâh haline dönüştüğü görülmüştür. Bu da bölge halkının din konusunda ne kadar muhafazakâr olduğunu göstermektedir.

Özetle Termal bölgesinde dini bir ananenin asırlarca şekil değiştirip devam ettiği görülmüştür. En başta birtakım yeraltı fetişlerinin yerine Yunanlılar zamanında Herakles ve Nemflerin geçtiği, Hristiyanlık devrinde ise burada bir Baş Melek kilisesi ve bunların yerine geçen üç azize görülmüş, İslamiyette de bu inanış bozulmamış, ilah ve azizelerin yerini abdal bir derviş ve mezarı almıştır. Bu ilah, azize ve dervişler burada ortaya çıkan sıcak sularla çok yakından alakalıdır. Yine asırlarca yaşamış bir ananeye göre bu suların ancak ilahların arzusuyla mucizevi bir şekilde insanları hastalıklardan kurtarabileceğine inanılmıştır. Bu inanışın İslamiyette de bâki kaldığını dervişin mezarının 16. yüzyılda bir ziyaretgâh halini almış olduğu göstermektedir.[26] Günümüzde hala bu kaynağın civarında yapılmış olan demirlere kısmet düğümlerinin bağlandığı gözlemlenmektedir.

2.2. Coğrafi Durumu

Termal ilçesi Türkiye'nin kuzeybatısında, İzmit Körfezi'nin başlangıcında, Armutlu yarımadasının kuzey kıyısı ile Samanlı Dağları'nın kuzey eteklerinde kurulu olan Yalova'nın Güneybatısı'nda yer almaktadır. Termal'in en önemli akarsuyu kaplıcaların içinden geçen ve Samandıra deresine akan Ferhad suyudur.[27]

Termal ilçesinde iklim Yalova'dan biraz farklı olarak makro klima özelliği göstermektedir. Termal karadeniz iklimiyle karasal iklim arasında bir geçiş özelliğine sahiptir. İlçede ortalama sıcaklık 10 derece civarıdır. Ortalama yağış miktarı 800 mm'dir.

Kaplıcalar ise geniş bir ormanla kaplı boğaz içerisine yerleşmiştir. Deniz yüzeyinden 105 m. yükseklikteki dere yatağının iki kenarında sıralanan kaynakların en

[26] Mansel, s.39-44.
[27] Yurdagül, s.198-199.

üstte olanı esas kaynağı oluşturur. Daha aşağıda yeni kaplıca eski adıyla Valide hamam ve göz kaynağı yer almaktadır.

Jeolojik incelemeler sonucunda Marmara Bölgesi'nin üçüncü zamanın başlangıcından beri orojenik bir faaliyet gösterdiği ve hala bu aktivasyonun devam ettiği görülmüştür.Yapılan incelemeler sonucunda sıcak yeraltı suyunun volkanik materyal içerisinde oluştuğu ve 5-6 km derinliğe inen faylarla yeryüzüne çıktığı kanıtlanmıştır.[28]

Çok eski tarihsel bir geçmişe sahip olan Termal kaplıcaları, halen Sağlık Bakanlığı tarafından işletilmektedir. Termal Belediyesi tarafından Maden Teknik ve Arama Müdürlüğüne (MTA) yaptırılan sondaj çalışmaları sonucunda Gökçedere Mahallesinde iki ayrı bölgede sıcak su bulunmuştur. Sıcak su ilk etapta Gökçedere Mahallesi'ne, 2008 yılında ise buradan Üvezpınar Mahallesi'ndeki otellere verilmiştir.

Termal'de ayrıca Gökçe Barajı yer almaktadır. Bu baraj, yıllık ortalama 124 milyon metreküp su verimi olan Samanlı deresi üzerine yapılmıştır. Devlet Su İşleri tarafından inşaatına 1980 yılında başlanılmış ve 1988'de inşaatı bitirilerek hizmete açılmıştır. Barajın inşa edilmesinden sonra Yalova'nın içme ve kullanma suyu sorunu tamamen çözülmüş, çevredeki kasaba ve köy yerleşmeleriyle çeşitli sanayi kuruluşlarının su ihtiyaçları da büyük ölçüde giderilmiştir.[29]

2.3. Demografik Yapısı

1877-1878 Osmanlı Rus savaşından sonra Kafkaslardan Anadolu'ya Müslüman halk göç etmeye başlamıştır. Termal ilçesini oluşturan Üvezpınar ve Gökçedere halkı da ilk önce Batum'dan İstanbul-Sarıyer ve Davutpaşa kışlasına, daha sonra bulundukları yere göç etmişlerdir. Gökçedere Mahallesi'ne hükümet tarafından Batum'un Marditti kasabasından göç eden Gürcü muhacirleri yerleştirilmiştir. Üvezpınar Mahallesi ise Gürcistan'ın Acara bölgesindeki Chala vadisinden gelen Cuhadaroğlı, Turunçoğlu ve Melekoğlu sülâlelerinden oluşmakta olup Hapuri lehçesi konuşmaktaydılar. Üvezpınar halkından bir grup 1925 yılında Yenimahalleye yerleşerek bu bölgenin halkını oluşturmuştur. Termal'e bağlı diğer bir olan Akköy ise Orhan Gazi'nin Karamürsel

[28] Özen, s.7-8.
[29] Ceylan, s.17.

köyünü fethinden sonra kurulmuş en eski Türk köylerinden biridir. Ayrıca Üvezpınar dağlarında yaşayan az sayıda yörük bulunmaktadır.

1995 yılında ilçe olan Termal'in nüfusu ise, 2000 yılı nüfus sayımına göre 5.415'tir. İlçe merkezinin nüfusu 2530, Akköy'ün nüfusu 1.786, Yenimahalle köyünün nüfusu ise 1.099'dur. Her iki köyün toplam nüfusu 2.885'tir. 1997 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre toplam nüfusu 4813 olan Termal'in nüfusu % 12.51 oranında artmıştır. Bu artışın nedeni 1999 yılında Marmara depreminde köylere yapılan göçtür. Yaz aylarında turizmin başlamasıyla birlikte nüfusun özellikle ilçe merkezlerinde iki hatta üç katına kadar arttığı gözlemlenmektedir.[30]

2.4. Ekonomik Yapısı

Atatürk tarafından 1930 yılında bölgede oturan insanlara tarım arazisi verilmiştir. Kısa bir süre tarım yapan halk, kaplıcalardan dolayı bölgenin turist alması sebebiyle tarımı bırakarak pansiyonculuk yapmaya başlamıştır. Termal kaplıcalarında 17 Ağustos Marmara depreminde turistik tesislerin doluluk oranlarında % 60'lardan % 20'lere kadar önemli bir azalma yaşanmış olsa da, tesisler bugüne kadar geliştirilerek devam ettirilmiştir.[31] Özellikle ev pansiyonculuğu yaygındır. Birçok yerli ve özellikle Arap ağırlıklı yabancı turistler yaz aylarında bölgeye akın etmektedir. Termal'de ekonominin can damarını bu turistler ve turizme dayalı etkinlikler oluşturmaktadır.

Yine de ilçe merkez ve köylerinde yaklaşık 320 çiftçi ailesi bulunmaktadır. Toplam yüzölçümü 4723 olan Termal'in, 322.7 hektarlık alanında sulu ve kuru ziraat yapılmaktadır. Ayrıca ilçede toplam 11.51 hektar alan üzerinde sebzecilik yapılmakta olup bunun 3.3 hektarlık kısmı seradır. Bunun yanında mısır, buğday, arpa, ayçiçeği ziraatı da yapılmaktadır. İlçe ve köylerinde ise küçük çapta meyvecilik yapılmaktadır. Hayvancılık bölgede yapılan diğer bir faaliyettir. İlçe genellikle ormanlardan oluşmakta olup son zamanlarda arıcılık da yapılmaktadır. Özellikle üretilen kestane balı turistler tarafından oldukça ilgi görmektedir. Kooperatifçiliğin olmadığı ilçede bir adet Ziraat

[30] Yurdagül, s.199-200.
[31] Ceylan, s.171.

bankası vardır. İlçe yapılmış olan ve yapılma aşamasında olan lüks otel ve turizmiyle gitgide gelişme göstermekte ve büyümektedir.[32]

Gökçedere: Gökçedere kaplıcaların hemen yanında kurulmuş olan turistik bir yerleşim yeridir. Önceleri tarım ve hayvancılıkla geçinirken 1950 yılından sonra turizm açısından bir patlama yaşamıştır. Pansiyon işletmekte çok ilerlemiş olan Gökçedere, birçok turistin tercih ettiği bir tatil ve dinlenme yeridir. Ayrıca son zamanlarda yapılan lüks otellerle dikkat çekmektedir.

Üvezpınar: Üvezpınar köyü Termal tesislerinin sol tarafında kurulmuş olup pansiyon işletmede ilerlemiş bir yerleşim yeridir. Bölgede ayrıca turistlere ev kiralanmaktadır. Bu evlerde yaz aylarında özellikle Arap turistlerin gelip uzun zaman kaldıkları bilinmektedir. Bölge Termal'e 100-150 metre uzaklıktadır. Burası sık bir orman alanı ile kaplı olduğundan avcılık da yapılmaktadır. Bunların içinde kurt, domuz, ayı, sansar, tilki, tavşan avı her zaman yapılır. Ayrıca Üvezpınar'dan yürüyerek bir saat uzaklıktaki şelalede alabalık avı yapılmakta ve burası turistler tarafından büyük ilgi görmektedir.[33]

2.5. Kültürel Yapısı

Termal su şehri Roma ve Bizans döneminden kalma kaplıcaları ve kanallarıyla yapılan kazılarla ortaya çıkartılan arkeolojik kalıntıları, ilginç ağaçları ve doğal güzelliği nedeniyle birinci derecede doğal, tarihi ve arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir.

2.5.1. Tarihi-Kültürel Mekânlar

Yalova'nın tarihinde en önemli olaylardan biri Mustafa Kemal Atatürk'ün buraya yapmış olduğu ziyaretlerdir. Atatürk Yalova'ya ilk kez 1927 yılında gelmiş, ikinci olarak da Yalovalıların daveti üzerine 19 Ağustos 1929'da gelmiştir. Bu süre zarfında Termal'i gezen ve bilgi alan Atatürk, daha sonraki yıllarda da ziyaretlerini devam ettirmiştir. Yalova o dönemde Kocaeli'nin Karamürsel ilçesine bağlı bir nahiye iken Atatürk'ün isteği üzerine 2 Aralık 1929 tarihli ve 15333 sayılı Yalova'nın kaza haline getirilmesine dair kanunla İstanbul iline bağlı bir ilçe olmuştur. Atatürk; 'Yalova benim

[32]Yurdagül, s.200-202.
[33]Taner, s.144-145.

kentimdir' ifadesiyle Yalova'ya olan sevgisini belirtmiş ve onun Yalova'nın gelişmesine büyük katkısı olmuştur. Bu katkıların en önemlileri Termal kaplıcalarının geliştirilmesi, tarım çiftliklerinde enstantif tarım yöntemlerinin kullanılması ve bataklık alanların kurutulması gibi hizmetlerdir.[34]

Yalova'nın antik çağdan bu yana devam eden kaplıca kenti özelliği Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte yeni boyutlar kazanmıştır. Atatük'ün Termal'i dinlenme ve şifalı sulardan yararlanma yeri olarak kullanması bunda son derece etkili olmuştur.

Bu nedenle Termal'deki tarihi-kültürel mekanların kuşkusuz en önemlisi 1921 yılında yaptırılan Yalova Atatürk Köşkü'dür. Bina kagirdir ve arazinin eğimine uydurulmuş dikdörtgen yapılı bir plana sahiptir. Köşk iki tam kat ve bir çatı katından oluşmaktadır. Alt basamakla yükseltilmiş bir girişi olan yapının birinci katında bir giriş mekanından sonra şeref salonuna oradan da iki kapıyla yemek ve toplantı salonuna geçilmektedir. Bu salon Atatürk'ün yemekli toplantılarına sahne olmuştur. Üst kata çıkılan merdivense girişin sağındaki yumuşatılmış cephenin iç kısmında bir köşk kulesi olarak tasarlanmış sekizgen bir sahanlığa açılmaktadır. Buralarda kadın hizmetlilerin odalarının yanı sıra Atatürk'ün kızkardeşi Makbule Hanım'ın yatak odası bulunmaktadır. Binanın ikinci katı da birinci katı gibi düzenlenmiştir. Orta salonda günümüze lake oturma takımı yer almaktadır. Bu salon kahvaltıların yapıldığı çinili balkona uzanmaktadır. Çinili balkonun sağında Afet İnan'ın yatak odası ve Ataürk'ün yatak odasıyla çalışma odası yer almaktadır. Yatak odasının açıldığı banyo ise dönemin özelliklerini taşıyan armatürlere sahiptir. Misafir odalarının yanında bu katta koridorun üstündeki odalardan soldaki Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'e, sağdaki ise Zehra Hanım'a aittir. Binanın iç dekorasyonunun mobilyalarının büyük bir bölümü Dolmabahçe Sarayı'ndan getirildiği için özgün değildir.[35]

Atatürk köşkünün yanı sıra Termal kaplıcaları İmparator I. Justinianos (M.S.527-565) tarafından altı kubbeli olarak yapılmıştır. Hamamın üstü kurşunla kaplandığı için Kurşunlu Hamam denilmiştir. Zamanla tahrip olan bu hamamı Sultan

[34] Ceylan, s.22.
[35] Yücel, s.12-18.

Abdulhamit, 1900 tarihlerinde üç kubbeli olarak onarmıştır. Termal'de ayrıca Sultan Banyo, Valide Banyo gibi tarihi hamamlar ve bir de açık havuz bulunmaktadır. Ayrıca mide, göz suyu olarak isimlendirilen kaplıca sulu çeşmeler de büyük ilgi görmektedir. Termal'in bahçe düzenlenmesi için dönemin en ünlü bahçıvanı olan Pandelli usta görevlendirmiştir. Pandelli usta Termal'e kırk yılı aşkın bir süre hizmet etmiş, çeşit çeşit çiçekler yetiştirmiş ve çalışanlarına bunları yetiştirmeyi öğretmiştir. [36]

Ayrıca Termal Atatürk'ün bizzat yaptırdığı bir sinema salonuna ev sahipliği yapmaktadır. 19. yüzyılın sonlarında inşa edilen yapı, Cumhuriyet'in ilk döneminde sinema binası olarak işlev görmüştür. Sonraları itfaiye binası ve depo olarak kullanılsa da Yalova Valiliği ve Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nın çalışmaları sonucu Bursa Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun onayladığı aslına uygun projeye göre restore edilmiştir. 2006 tarihinde toplantı salonu, sinema ve kafeterya hizmeti sunmak üzere halkın hizmetine açılmıştır.

Bununla birlikte Termal'de 2005 yılında faaliyete geçen Mehmet Rasim Mutlu Kültür Merkezi'nde sema gösterileri yapılmaktadır. Her yıl haziran ayında dünyanın değişik ülkelerinden bir araya gelen Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu (TÜMATA) sema gecelerini burada düzenlemektedir.[37]

2.5.2. Termal'de Tarihi Kalıntılar

Yalova Termal kaplıcalarında 1932 yılında Atatürk'ün emriyle arkeolojik çalışmalar A.Müfit Mansel tarafından yapılmıştır. Mansel'e göre Yalova kaplıcaları istirahat ve tedavi yeri olmasının yanı sıra Arkeoloji ve Dinler tarihi bakımından da önemli bir çalışma yeridir. Arkeolojik çalışmalar sonunda; beş tane adak isteli (Kurşunlu banyo duvarında halen mevcuttur), bir sütun başlığı, iki tane Sofia ve Jüsten'in monogramları ve dehliz bulunmuştur.

Adak İstelleri: Bu beş istelin üst kısmında çıplak, sakallı, bir elinde sopa diğer elinde bir aslan postu taşıyan, atletik bir vücudu olan sağlık ve sıcak su mabudu Herkül'ün resmi görünmektedir. Kaplıcalarda bu heykeller iyi olan hastalar tarafından Herakles ve

[36] Esra Nigar Irmak-Aytekin Vural, **Doğa, Sağlık ve Turzim Kenti Yalova**, Yalova: Yalova Belediyesi, Doğuş Ofset, 2012, s.74-80.

[37] Irmak ve Vural, s.68-71.

hurilere ithaf edilmiştir. Kurşunlu Banyo duvarında bulunan adak istellerindeki resimlerde Herkül üst, huriler ise alt kısımda yer alır.

Mezar İstelleri: Termal'de 1932 hafriyatında çıkarılmış olan mezar istelleri biri Kurşunlu'da diğeri İstanbul Müze'sinde ve diğer ikisi de Dehliz'in önündedir. Birinci mezar isteli Kurşunlu Hamam kubbesinin altındaki duvarın içinde gömülüdür, üzerinde çelenkli bir ölü resmi vardır. İkinci mezar taşı hafriyat esnasında ortadan kırıldığı için İstanbul Müzesi'ne gönderilmiştir. Bu mezar taşında yatağın üzerinde yatan iki erkek ve bunların yanında başları örtülü uzun etekli iki kadın görünmektedir. Üçüncü mezar taşında da yatağın üstünde yatan iki erkek ve bunların yanında bir kadın vardır. Altı kısmında yazılı yedi satırlık tercümede Teofilos'un kızı Avge Matriodora daha hayatta iken kendisi için ve yetmiş sene yaşamış olan kocası Dorio'nun oğlu Diodoros için ve otuz sene yaşamış olan oğlu Dorin için bu abideyi hayatta kalan çocukları Metreedoros ve Herme ile beraber diktiği yazmaktadır. Dördüncü mezar taşında ise bir çift öküz, sapan, orak resimleri ve sekiz satırlık bir kitabe vardır. Bu kitabede; Ariston'un oğlu Olympas daha tahtta iken yirmibeş sene yaşamış olan Markianai için çocukları Magnos ve Nemeris ile birlikte bu taşı diktiği yazmaktadır.

Niyet Kemeri: Roma İmparatoru Konstantin İran seferine çıkmadan önce ordusu için Buharlı kemerde adak yaptığı 11. asır tarihçisi Zonaras tarafından belirtilmektedir. Niyet kemeri diye anılan bu tarihi kalıntı halen mevcuttur. Kemerler o zamanın tuğlası ve çıma horasanıyla yapılmıştır.

Dehliz: Tarihsel bulgulara göre son Bizans dönemine ait olan bu dehliz 1932 yılında Müfit Mansel tarafından ortaya çıkarılmıştır. Dehliz yamaca yaslanmış yarım daire şeklindedir. Dehlizin önünde dört adet sütun bulunmaktadır. Sütun başlıkları üzerinde imparator II. Justinos ile karısı Sophia'nın monogramları bulunmaktadır. Dehliz için o devirlerde sıcak suların koruyucusu perilerin hoşnutluğunu kazanmak için yapıldığı, hastaların burada mabet uykusuna yattıkları, ayrıca günah çıkartma yeri olduğu söylenir. Yine cüzzamlı Sopia'nın imparator kocasıyla buraya gelip hastalığına şifa aramak için perilere adak adadığı rivayet edilir. Bazı tarihçiler ise bu dehlizin daha önce banyo olduğunu, hastaların buraya yatırıldığını ve daha sonra buranın kiliseye (Arhangelos) çevrildiğini yazmaktadırlar.

Termal'de dilek tutmalar ve hurafeler olarak;

- Dehlize girilip çıkılır, sonra yerden küçük bir taş parçası alınır ve sütunun üstüne atılır.
- Buharlı kemerin etrafına çaput bağlanır.
- Yedi havuzlara para atılır.
- Murat köprüsü altından küçük bir taş parçası alınır ve buharlı kemerin tavanına yapıştırılır.[38]

2.5.3. Termal'de Kültürel Hayata Dair Bir Örnek: Düğün Merasimi

Tarihsel süreç içerisinde toplumun sosyo-kültürel yapısında meydana gelen değişimlerle kız isteme, söz kesme, nişan, kına gecesi, düğün, adak adama ve askere uğurlama gibi gelenekler yaşatılmakta olup her bölgede farklı özellikler taşıyabilmektedir.

Termal'in kültürel hayatına dair güzel bir örnek düğün merasimidir. Termal'de düğünler çalgılı yapılır ve üç gün sürer. Düğün başlamadan bir gün önce gelin hamama götürülür. Düğünde erkek tarafı gelen misafirlere yemek ikram eder. Gelin atla evden çıkmadan dua yapılır. Gelinin yola çıktığını damada haber vermek için atlarla müjdeciler gelir. Müjdecilere tavuk, içecek verilir. Yol bağı yapılır. Damadın evinin bacasına ateş edilir. Damadın evine 50 km. kala düğün alayı durur istekler başlar. Hep bir ağızdan önce 'ho hoy horadinna masa gelsin nanayda' diye tempo tutulur. Masa geldikten sonra yine aynı nakaratla meze istenir. En sonunda damat sağdıçla beraber çağrılır ve masanın önünde durdurulur. Gelin attan inerken kendisine bir testi verilerek bunu kırması istenir. Damat gelini eve alırken gelinin bereket getirmesi için başına bozuk para ve buğday atılır. Gelin eve alınınca düğün sona erer. Damat gelinin odasına gireceği sırada üzerine su dökülür.[39]

[38] Aydın Akan, **Her Yönüyle Termal İlçesi**, 10. Baskı, Termal: Günaydın Matbaası, 2010, s.27-29.
[39] Aydın Akan, 9.Baskı, s.131.

3. DİN VE TOPLUM

3.1. Dinin Tanımlanması

Din sosyolojisi alanında yapılan din tanımlarına geçmeden önce belirtmeliyiz ki bu konuda ortak bir din tanımı üzerinde uzlaşmaya varıldığını söylemek pek mümkün olmamaktadır. Bu bakımdan Mehmet Aydın din için 'efradını câmi ağyârını mani bir tanım yapmak mümkün değildir' demiştir. Çünkü din kelimesi bir Müslüman veya bir Budist'in zihninde aynı çağrışımı yapmaz. Hatta farklı dine mensup insanların dinden anladıkları arasında önemli farklar olabilmektedir. Bu bakımdan bazıları bilgisel yönü ağır basan tanımlar yaparken, bazıları ahlak ve duygu yönünü ön plana çıkaran tanımlar yapmışlardır. Dolayısıyla dini inceleme ve araştıma konusu yapan her disiplin aslında kendi işine yarayan bir din tarifiyle ilgilenmiştir.[40]

İslami terminoloji açısından din kelimesine baktığımızda; İslam'ın hak dinler ve batıl dinler şeklinde bir ayrıma gittiğini görürüz. Hak dinden kasıt, Allah tarafından peygamberler aracılığıyla gönderilen din iken batıl din; insanların kendi hevesleri doğrultusunda kabul ettikleri dindir. Bu bakımdan İslamiyet'e göre din; Allah tarafından vaz olunmuş bir kanundur. İnsanlara doğru yolu gösterir, onları huzur ve mutluluğa ulaştırmayı amaç edinir.[41] Yine Kur'an'a göre din, insan ilişkilerini belirleyen ahlakî ilkeler topluluğudur. 'Onlar dinlerini parçaladılar ve bölük bölük oldular' (Rum 32) ayetiyle insanların sosyal düzenlerini bozarak birbirlerine düştükleri kastedilmiştir. Burada din ferdi ve sosyal hayatı şekillendiren en temel görüş olarak kullanılmıştır.[42]

Türkçedeki din kavramı İslami terminolojiden alınmıştır. Arapça olarak sözlükte ceza, yargı, usul, âdet, tutulan yol, hesaplaşma ve hüküm anlamındadır. Latincede ise 'religio' kelimesiyle anlatılır. Bunun iki anlama geldiği söylenebilir. Birincisi; kendini ibadete verme, tören ve yortulara katılma anlamındayken ikincisi; insanların din yoluyla Tanrı'ya ve birbirlerine bağlanmaları anlamına gelmektedir. Mehmet Taplamacıoğlu'na göre bu iki anlam ve yorum dinin birbirinden ayrı objektif ve sübjektif olarak iki yönünün olduğunu gösterir. Objektif olarak din; kutsiyetine inanılan birtakım eylemlerin belirli

[40] Mehmet S.Aydın, **Din Felsefesi**, 3.Baskı, İstanbul: Selçuk Yayınları, 1992, s.5-6.
[41] Necdet Subaşı, **Din Sosyolojisi**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014, s.16-17.
[42] Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi**, Konya: Vadi Yayınları, 1997, s.105.

aralıklarla tekrarlanmasını gerektirirken, subjektif olarak kişinin iç hayatının gizli bir durumunu anlatır. Sosyolojinin ilgilendiği objektif yöndür ki dinin dış görünüşünü meydana getiren âyinler, yortular, bayramlar kısacası bütün törenler bu kısımda yer alır.[43]

Batı'daki din tanımları ise genel olarak özsel ve işlevsel tanımlar diye ikiye ayrılmıştır. Özsel tanımlar dinin ne olduğuyla ilgilenirken, işlevsel tanımlar dinin ne işe yaradığını ortaya koymaktadırlar.[44]

Dinin özsel tanımlarına baktığımızda; İngiliz sosyal antropolojinin kurucusu olarak kabul edilen Edward Tylor, dinin özsel bir tanımını ''ruhsal varlıklara inanç'' olarak ortaya koymuştur. 1871'de yayımlanan Primitive Culture adlı kitabında Tylor, animizmin bütün dinlerin kökeninde yatan fikir olduğunu yazmıştır. Tylor'a göre animizm, tikel ruhların ölümden sonra da yaşamaya devam ettikleri inancıdır. Buna göre ruhlar, değişik düzeylerde bulunan ve tikel ruhlardan tanrılara kadar uzanan bir hiyerarşi meydana getirerek yaşamaya devam ederler. Yine Tylor'a göre dinin kökeni; insanın; bilinçdışının, ölümün ve rüyaların varlığını araştırmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ona göre ilkel insanlar, özellikle uyku sırasında ruhun bedenden ayrılıp dolaştığını, değişik biçimler aldığını düşünmüşler, aynı şekilde insanın ölümünde de ruhun bedenden ayrıldığı sonucuna varmışlardır. Tylor, bu verilere dayanarak animizmi dinlerin evriminde bir başlangıç aşaması saymıştır.[45] Ancak Taylor, ilkel insanın dini inançlarıyla modern insanın dini inançları arasında ayrım yaptığı için eleştirilmiştir. Ayrıca ibadet olgusunu kesin olarak açıklama konusunda yetersiz olması da buna eklenebilir.

Amerikan din sosyoloğu Michael Hill'e göre ise dinin özsel bir tanımı, deneysel gerçekliğin deney ötesi gerçeklik ile arasındaki farkı düzenleyen inançlar kümesi ve onun düzenlenmesiyle ilişkili olan faaliyet ve kurumlardır. Bu ayrım ile ilgili olarak kullanılan

[43] Taplamacıoğlu, s.40-42.

[44] Inger Furseth, **Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar**, İhsan Çapçıoğlu ve Halil Aydınalp (Çev), Ankara: Birleşik Dağıtım, 2011, s.45.

[45] Edward B. Tylor, **Primitive Culture: Researches Into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom,** c.I, London: J.Murray, 1871, s.383.

dil ve semboller böyle bir tanımı evrensel hale getirebilir.[46] Buna göre Hill inancı, dili, sembolleri, uygulamaları ve kurumları da kapsama dahil etmesi açısından önemlidir.

Rudolf Otto'ya göre din kutsalın tecrübesidir. Bu tanımlama dinin özüne ilişkin yaklaşımları özetlemektedir. The Holy Idea isimli kitabında kutsal için, ''tamamen farklı'' ve ''hiçbir şeye benzemeyen'' (wholly other) şeklinde bir tanım getirmektedir. Tanrı'nın tam bir bilinemezlik özelliğine sahip olmasından dolayı Otto, bu kavramı ''numinous'' kelimesiyle anlatmaya çalışır. Tanrı'nın numinous oluşu, ''wholly other'' yani hiçbir şeye benzememesinden dolayıdır. Yine Otto, ''kutsallık adlandırması numen alan içindir, numen de Tanrısal (Deity) demektir'' ifadesiyle kutsalın Tanrı'nın bizzat kendisi olduğunu söyler. Bu tanıma göre Otto, öncelikle dinin tek tek fertlerin şuuruna yerleştiği gerçeğini dile getirir. Ferdin kutsal olanı yaşayabilmesi ve bu tecrübenin onun varlığı icabı bulunduğunu ifade etmesi açısından bu tanım önemli olmaktadır.[47]

Benzer bir şekilde Peter L. Berger de dini; kutsal bir evrenin oluşumu olarak tanımlamaktadır. Berger'e göre kutsaldan kasıt, belirli nesnelerde yerleştiğine inanılan, insanın dışında fakat yine de insanla ilişki halinde olan esrarengiz ve korkutucu bir güçtür. Bu nitelik nesnelere olduğu kadar hayvanlara, insanlara ve insan kültürünün nesnelleşmelerine de atfedilir. Kutsal taşlar, kutsal yerler, kutsal aletler ve hatta kutsal hayvanlar buna örnek olarak verilebilir.[48]

Baktığımızda özsel tanımlar insanların inançlarının nesnesini belirleme eğilimindedirler. Bu nesne çeşitli şekillerde tanımlanır ve bu da insanların din düşüncesine benzemektedir. Ancak bu tanım; önemli doğu geleneklerini, örneğin Hinduizm, Budizm ve Konfüçyüsçülüğün bazı kısımlarını dini alanın kapsamı dışında bırakır. Çünkü bunlar tabiatüstü kavramını bünyesinde barındırmayan dinlerden bazılarıdır.[49] Dinin özsel tanımına göre herhangi bir din, ortak özelliklerden hareket edildiğinde insanın kutsal saydığı gerçeklikle ilişkisini konu alır. Bu ilişkinin çerçevesini oluşturan inançlar, öğretiler, değer yargıları, davranış kuralları, tapınma biçimleri ve

[46] Michael Hill, **A Sociology of Religion**, New York: Basic Books, 1973, s.42-43.
[47] Rudolf Otto, **The Idea Of The Holly, Translated by. John W. Harvey,** London : Oxford University Press, 1950, s.112-216.
[48] Peter L. Berger, **Kutsal Şemsiye**, Ali Coşkun (Çev), İstanbul: Rağbet Yayınları, 2000, s.64.
[49] Inger, s.47.

kurumsal yapılarıyla birlikte var olur.[50] Dolayısıyla bu tanımda kutsal kavramının doğaüstü olandan daha fazlasına karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Yine de özsel tanımlar; insanüstü bir varlığa atıf yaptıkları ve dini evrensel olarak tanımlayamadıkları için asgari ve dışlayıcı olarak kabul edilmişlerdir.[51]

Bu bakımdan dinin kurumsallaşmış kilise ile özdeşleştirildiğini, böylece işlevsel olmaktan çok özsel ve aldatıcı bir din tanımının ortaya çıktığını ifade eden Thomas Luckmann'a göre bu yargılayıcı ve ben merkezci tanım bir önem ifade etmemektedir. Buna göre dini; insan organizmasının ötesinde biyolojik doğanın alışkanlığı olarak yorumlayan Luckmann, toplumsal ve insani süreçlerin ürünü olan bütün anlam sistemlerinin dini olarak kabul edilebileceğini ifade eder.[52] Dolayısıyla Luckmann'a göre insani olan her şey aynı zamanda dini de olur. Bu şekliyle Luckmann, dinin toplumsal işlevselliğine vurgu yaparak çok genel bir tanıma ulaşmıştır.

Dini fonksiyonel açıdan tanımlayan Amerikalı din bilgini Milton Yinger'e göre ise din; bir insan grubunun yaşamın temel problemleriyle mücadele etmekte kullandığı inanç ve pratikler sistemidir. Bu temel problemler öleceğini bilme, hayal kırıklıklarıyla karşılaşma, mutluluğu tehdit eden güçler vb.dir.[53]

Dini fonksiyonel açıdan tanımlayan diğer bir sosyolog da Emile Durkheim'dir. Avusturalyalıları inceleyerek totemizmin kutsalı ve klanı sembolize ettiğini ileri sürmüştür. Kutsal ile sosyal grubun aynı şey olduğu sonucuna varan Durkheim'e göre din, sosyal tecrübenin yansıması olarak ortaya çıkmıştır.[54] Ona göre dinlerin kaynağı toplumdur. Bilinen bütün dinler dünyayı biri kutsal olan diğeri kutsal olmayan iki ayrı alana bölerek ortak bir özellik gösterirler. Kutsal şeyler şeref ve kuvvet bakımından din dışı şeylere, özellikle de insana nispetle daha üstün olarak kabul edilir. Kutsal; yasaklarla korunan ve tecrit edilen şeyleri oluştururken, kutsal dışı ise yasakların uygulandığı yerdir. Kutsalı yüceltmek saygı, korku, gizem gibi tutum ve davranışları ortaya çıkartırken kutsal

[50] Subaşı, s.24.

[51] İsa Kuyucuoğlu, **Batı'da Din Sosyolojisi; Teori ve Yöntem Analizleri**, Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2008, s.57.

[52] Thomas Luckmann, **The Invisible Religion: The Problem Of Religion In Moden Society**, New York: Macmillan Publishing Co.Inc.,1974, s.49.

[53] J.Milton Yinger, **Religion, Society and The Individual**, New York: The Macmillan Company, 1961,s.9.

[54] Mircea Eliade, **Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu**, Mehmet Aydın (çev.), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2015, s.31.

dışı gündelik hayatın sıradan yanlarını içerir. Durkheim'e göre totemler aslında maddi nitelikte olmayan toplumsal gücün maddi nitelikteki sembolleridir. Maddi olmayan bu güç ise toplumun kolektif bilinci ve vicdanıdır. Ona göre din oldukça önemli işlevlere sahip olan bir toplumsal olgudur. Dinin temel işlevlerinden biri toplumsal dayanışmayı sağlaması ve güçlendirmesidir. Toplumsal dayanışma var olduğu müddetçe din de varlığını sürdürecektir. Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde dinin somut biçimleri değişmekle beraber özü aynı kalacaktır.[55]

Görüldüğü üzere bir anlam sistemi olan bütün düşünce ve davranışlar fonksiyonel tanımlarda din olarak kabul edilmiştir. Ancak bu tanımlamada din dışı diğer ideolojileri de dini olarak nitelendirmek mümkündür. Bu bakımdan gerek özsel tanımlar gerekse işlevsel tanımlar pek çok yönden eleştirilmiştir. Dolayısıyla dinin tam bir tanımını yapmak mümkün değildir. Bu bakımdan Weber; amacının dinin özünü bulmak değil, sadece sosyal eylemin belirli bir türünün etkilerini ve buna ilişkin durumları araştırmak olduğunu söyleyerek[56] Wittgenstein'ın aile bireyleri ailenin tüm özelliklerini paylaşmasa da ailenin bütün bireylerindeki bazı ailevi özellikleri tanıyabiliriz dolayısıyla bu şekilde kesin tanımların geliştirilmesine verilen önem azalacaktır görüşünü paylaşmıştır.[57]

Bugün baktığımızda dünya üzerinde pek çok din bulunduğunu görürüz. 1999 yılında yapılan bir araştırmada dünya nüfusunun önemli bir kısmının bir dine bağlı olduğu görülmüştür. Bu bakımdan kapsamlı bir din tanımı yapmak ve dinlere ortak bir payda bulmak biraz zordur. Yine de çok sayıda din olmasına karşın dünya nüfusunun dörtte üçü değişik alt yorumlarıyla birlikte beş farklı dine mensuptur. Buna göre dünyanın % 33'ü Hıristiyan, % 20'si Müslüman, % 13'ü Hindu, % 6'sı Budist, % 6'sı ise Çin halk dinlerine mensuptur. Dünyada yaygın olan bu dinlerin diğer inanç sistemlerinden ayrıştırılmasını sağlayan ortak özellikleri bazı farklılıklar olsa da dört grupta toplanabilir:

[55] Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, Fuat Aydın (Çev.), İstanbul: Ataç Yayınları, 2005, s.56-61.

[56] Max Weber, **The Sociology Of Religion,** Translated By: Ephraim Fischoff, London : Methuen Co.Ltd., 1956, s.1.

[57] Furseth, s.49-58.

- Birincisi; çoğu din, inanç esaslarının başında Tanrı'nın varlığına inanmayı şart koşmaktadır. Bu Tanrı inancı somut varlıklara aşkın özellikler atfetme şeklinde olabileceği gibi aşkın varlıklara inanma şeklinde de olabilir. Dolayısıyla din; *''Tanrı'nın insandan istekleri ve buna karşılık insana verebileceklerine ilişkin açıklamalar bütünü''* olarak tanımlanabilir.
- İkincisi; ruhun varlığına inanmadır. Bir insanın dindar sayılması için ondan ruhun varlığına inanması beklenir.
- Üçüncüsü; öteki dünya inancıdır. Buna göre dünyanın insan için bir son olmadığı ve herşeyin karşılığının öteki dünyada görüleceğine inanılır. Bu nedenle dindarlığın ölçülebilmesi için dünya ölçeğinde yapılan araştırmalarda Tanrı'nın ve ruhun varlığına, öteki dünyaya, cennet ve cehennemin varlığına inanıp inanmama gibi ayrıştırıcı temel inanç soruları sorulmaktadır.
- Dördüncü olarak din; bireyin davranışlarında iradeye dayalı olarak bir davranış değişikliği öngörür. Bu bakımdan bir dine mensup olmak, belirli sorumlulukları yapıp yapmama şeklindeki pek çok kurala uymayı gerektirir.

Bu dört unsur birbirine sıkıca bağlıdır. Tanrı, ruh ve öldükten sonra dirilme yoksa bu dünya veya öteki dünyada ödül ve ceza dolayısıyla cennet ve cehennem yok demektir. Ödül ve ceza olmayınca da bireyin davranışlarını denetleme ve yönlendirme mekanizması ortadan kalkmaktadır. Bundan dolayı birçok çeşitlilik nedeniyle tam bir tanımı yapılamasa da din; aşkın varlıklara olan inanmanın etkisiyle biçimlendirilmiş inanç ve uygulamalar bütünü olarak görülebilir.[58]

Bütün bunların yanında dinsel inanç biçimlerinin çeşitliliği nedeniyle bunlardan bir bölümünün genel din tanımlarının dışında kaldığını görürüz. Böyle bir gri alanda kalan dinsel inançları şu şekilde ayırabiliriz:

- Tanrı inancını herhangi bir din veya peygamber olmadan yaşayanlar,
- Dînî inancı ahlâken ve ruhen mükemmelliğe ulaşmak şeklinde algılayanlar,
- Doğaüstü güçlere olan inancı sadece görünmeyen tanrıya inanç şeklinde algılamayanlar,

[58] Ömer Demir, **Din Ekonomisi: İnanç, Zenginlik ve Mutluluk**, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2013, s.44-48.

- Yine doğaüstü güçlerin hayvanlar, bitkiler ve nesnelerce temsil edildiğine inanılan durumları da dinsel inanç sayanlardır.[59]

3.2. Dindarlık

Arapça 'din' sözcüğüne Farsça 'dâr' ekinin eklenmesiyle oluşturulan dindar kelimesi; Allah'a inanmış ve bağlanmış kimse anlamına gelmektedir. Dindarlık ise; dinine sıkıca bağlı olma durumunu ifade etmektedir. Batı dillerinde Fransızca'da 'religiousness', 'piéte', 'dévation', İngilizce'de 'religiosity', 'religiousness', 'devation' sözcükleri gibi müşterek kökenden türetilmiş sözcükler kullanılmaktadır. Bu sözcüklerin de religion sözcüğünden türemiş olması din ile dindarlık arasındaki yakın ilişkiyi gösterir. Buna göre dindarlık ; '*Kutsal olanın veya onun özel bir formu olmak itibariyle belirli bir dinin muayyen bir zaman ve şartlarda belirli bir kişi, grup ya da toplum tarafından yaşanmasını'* ifade etmektedir.[60] Buna göre dindarlık kişinin mensubu olduğu dine ait inanç, ibadet ve sembollere ilişkin kabul, yorumlama ve meşgul olma derecesi olarak tanımlanabilir. Dindar ise mensubu olduğu dinin inanç, ilke, pratik ve sembollerini içselleştirip bunları tutum ve davranışlarında sergileyen kişidir.[61]

Başka bir tanıma göre ise dindarlık; bir insanın kendi inanç ve amel dünyasında tecrübe ettiği mesafe bilincine karşılık gelir. Bir kişinin dindarlığı söz konusu edildiğinde onun dine bağlılığı, sadakat ve uyum arayışı kastedilir. Bu bakımdan gelenekte dindarlık gündelik hayatın olmazsa olmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir.[62]

Öte yandan dindarlığın, ne sadece basit bir tecrübeye ne de inanç, amel, ritüel ya da sembollere yahut bilgi, duygu, düşünce vb.ye icra etmemek, onun yerine göre pek çok yönlerde gerçekleşebileceğine kanaat getirmek gerekir. Bu bakımdan din ve onun hayata geçmiş şekli olan dindarlık; inanç, ibadet, duygu, düşünce, davranış ve kültürün birçok şekilleri altında ortaya çıkar. Modern din bilimcileri de dindarlığı bir fenomen olarak gözlemlemişler ve anahtar bir kavram olarak 'dini tecrübe' terimini ortaya atmışlardır.

---

[59] Yücel Demirer, ''Modernleşen Türkiye'de Din''**, 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim**, Faruk Alpkaya ve Bülent Duru (Drl.), Ankara: Phoenix Yayınevi, 2012, s.242.

[60] Ünver Günay, ''Dindarlığın Sosyolojisi'',Ünver Günay ve Celaleddin Çelik (Ed.), **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi** içinde (1-59), Adana: Karahan Kitabevi, 2006, s.8-22.

[61] Abdurrahman Kurt, ''Dindarlığı Etkileyen Faktörler'', **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı: 2, 2009, s.1-26.

[62] Subaşı, s.85.

Tecrübî bir olgu olarak dindarlık hem dikotomik hem de diyalektik bir karakter göstermekte ve türlü şekillere bürünebilmektedir. Öyle ki insanlık tarihinde dini tecrübenin sayısız çeşitliliği ile karşılaşmamız mümkündür.[63]

Son olarak dindarlık tanımlarında, genellikle bireyin dini tutum ve davranışlarının gündelik yaşam dünyasındaki yansımalarına dikkat çekildiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla sosyolojik araştırmalarda dinsel tutum, davranış ve tecrübeler ancak deneysel bir araştırmaya konu edildiği ölçüde dindarlığın bir ifadesi olarak kabul edilip incelenebilmektedir.[64] Bu bakımdan dünyada ve Türkiye'de dindarlığın daha çok boyutları üzerinde yoğunlaşılmaktadır. Yani dindarlık fiili bir durum olarak ölçülmekte, kişisel ve akademik perspektife göre dindarlık şablonu üretilebilmektedir.[65] Biz de çalışmamızda dindarlığın boyutları üzerinde durarak bölgeye ait bir dindarlık şablonu üretmeye çalıştık.

3.2.1. Dindarlığın Boyutları

Alman sosyolog Wach'a göre dini tecrübenin, yani dindarlığın üç boyutu bulunmaktadır. Bunlar 'akide'(teori veya doktrin), 'ibadet' (kült), 'uygulama' (pratik) ve dini grup veya cemaat yani 'dini toplum'dur.[66] Dini toplumdan kasıt; dinin inanç ve ibadet boyutlarının pratik hayatta görünür olduğu bir durum olan dinin sosyolojik anlatımıdır. Din sosyolojisinde dinin saf inanç akideleri ve ibadetlerinin kitabî görüntüsünden çok o inanç ve ibadetlerin toplumun yerleşik düzeni, gelenek-görenek, töre ve yapılar içerisinde kazandığı şekiller önemli olmaktadır.[67]

Öte yandan, dindarlığın boyutlarını değişik ölçütlerden hareketle sınıflandıranlar de bulunmaktadır. Durkheim'e göre dindarlık iki temel kategoriye ayrılır. Bunlar inanç ve ayinler, yani ibadetlerdir. İnanç düşünceyle ilgili olan birtakım zihni tasavvurlardan oluşurken, ayinler hususi eylem biçimlerini oluşturmaktadır.[68]

---

[63] Ünver Günay, ''Dindarlığın Sosyolojisi'', **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi** içinde (1-59), s.22-24.

[64] M.Emin Köktaş**, Türkiye'de Dini Hayat: İzmir Örneği**, İstanbul: İşaret Yayınları, 1993, s.65.

[65] Subaşı, s.316-318.

[66] Wach, s.30.

[67] Mustafa Tekin, **Ziyaret Fenomeni Çerçevesinde Dua ve Sosyal Sorunlar**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2008, s.40.

[68] Durkheim, s.56.

Modern sosyal antropolojinin kurucularından A.R.Racdliffe-Brown bir toplumsal davranış türü olan dini incelememiz gerektiğini savunmuş ve dindarlığın şu boyutlarına işaret etmiştir. Bunlar;

- Belirli bir dini anlamak için onun etkilerini incelemek gereklidir. Bu bakımdan din faaliyet olarak incelenmelidir.
- İnsan davranışının çoğu ahlakî duygu olarak isimlendirilen, zihin tarafından tasarlanmış, kontrol edilen ya da yönetilen eğilimlerle yürütülür. Bu yüzden onu anlayabilmek için mümkün olduğunca özel dinsel ibadetlere katılımın bir sonucu olarak kişide hangi ahlakî duyguların geliştiğine bakmak gerekir. Bu bakımdan dini cemaate aidiyetin kişide meydana getirdiği duyguların incelenmesi önemli olmaktadır.
- Herhangi bir din hakkında çalışma yaparken ilk olarak dini faaliyetler, törenler, toplu ya da bireysel olarak yapılan ibadetler incelenmelidir.
- Aynı şekilde dini inanç ve dogmaların da incelenmesi gerekir. Bu bakımdan bazı modern dinler belirli inanç esasları üzerinde dururlar. Bunun nedeni karmaşık yapıya sahip kurumların geçirdiği toplumsal gelişmelerin sonucudur.
- Bazı toplumlarda din ve sosyal yapı arasında doğrudan ilişki vardır. Bu atalara tapınma ve Avustralya totemiyle örneklendirilebilir. Ayrıca bunun doğru olduğunu millî dinler olarak isimlendirdiğimiz İbraniler'de ve kent devletleri olan Grek ve Roma'da da görürüz. Fakat toplum içinde farklı kiliselerin, mezheplerin veya tarikat gruplarının oluşumuyla bağımsız dinsel yapıda bir ayrılık var olmaya başlarsa, bunun sosyal yapıyla olan ilgisi birçok bakımdan dolaylı ve sürekli izlenmesi zor bir hale gelir. Bir ölçüde din, toplumsal yapıyı destekleyici bir fonksiyon yüklenebileceği gibi belirli bir ölçüde onun dışında çalışan özerk bir mekanizmaya da sahip olabilir.
- Genel bir kural olarak bütün dinlerde çift yönlü bir bağımlılık duygusu meydana gelir. Bu bakımdan dinler, toplumsal fonksiyonlarını bu bağımlılık duygusunu

sürekli koruyarak yerine getirirler. Çünkü din insanda hem korku hem de saygıya dayalı bir bağımlılık duygusu oluşturur. [69]

Yine ABD'deki dini hayatı inceleme konusu yapan Charles Y. Glock, dini yaşayış içerisinde incelenebilir beş boyut ayırt etmektedir. Glock'a göre dünya dinleri tarafından kabul edilebilecek dindarlığın çeşitli tezahürleri bu boyutlardan birine veya diğerine bağlanabilir. Bunlar: dini tecrübe boyutu, ayinsel (ibadet) boyut, ideolojik (inanç) boyutu, bilgi boyutu ve dini kanaatlerin etkileme boyutu olarak sıralanabilir.[70]

Kutsalla ilişkili olarak kişi, grup ve toplumların yaşadığı tüm duygu ve idrakler tecrübi boyutla ilgilidir. Ayinsel boyut ise dini alanda kişilerin duyguları ve düşüncelerinden ziyade yerine getirdikleri fiillerle ilgilidir. Bu alana ibadetler, ayinler, törenler, dualar, zikirler, vs. dahil edilebilir. Üçüncü olarak ideolojik boyut; ilahi gerçekle ilgili dini inanç temeline dayanmaktadır. Dördüncüsü bilgi boyutudur ki bütün dinlerde dindar insandan inancının temel öğretilerini, kutsal metinleri bilmesi ve onlara güvenmesi beklenir. Beşinci olarak etkileme boyutu ise, dini zihniyet ve buna göre oluşan dünya görüşü ve hayat anlayışını ifade eder. Bu boyut kişilerin veya toplumun tutum, davranış ve yaşayışlarında uyandırdığı etkileri içermektedir.[71]

Burada değinilmesi gereken önemli bir nokta ise her din mensubunun bireysel farklılaşmasının dini hayata katılımı veya dindarlığın boyutlarında da farklılaşmaya yol açmasıdır. İnanan her insan bahsedilen bütün boyutlara aynı şekilde katılmamaktadır. Kısacası dindarlığın boyutları dindarlarda eşit derecede ortaya çıkmamaktadır.[72] Bu bakımdan çalışmamızda dindarlığın boyutlarını inanç, ibadet ve sosyolojik boyut olarak üç boyutta incelemeye tabi tutacağız.

3.2.2. Dindarlığın Teorik Boyutu

Dinin teorik boyutu ile dindar insanın belli inanç ilkelerini bilmesi ve onlara inanması kastedilir. Çünkü birtakım temel inançlara dayanmayan bir din düşünülemez.

---

[69] A. R.Radcliffe-Brown, **Structure and Function in Primitive Society,** New York : The Free Press, 1965. s.177.

[70] Charles Y. Glock, ''Dindarlığın Boyutları Üzerine'', Yasin Aktay ve M. Emin Köktaş (Drl.), **Din Sosyolojisi** içinde (252-274), Ankara: Vadi Yayınları, 1998, s.254.

[71] Ünver Günay, ''Dindarlığın Sosyolojisi'', **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi** içinde (1-59), s.33-36.

[72] Ali Coşkun, **Sevgi Sosyolojisi: Din Sosyolojisi ve Antropolojisi Yazıları**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012, s.79-83.

Din inanç ilkelerinden bir sistem kurar ve mensuplarından bunlara inanmalarını bekler. Ancak bu inanç sistemi her dinde farklılık gösterebileceği gibi bazen aynı dini geleneğin içerisinde de farklılık gösterebilmektedir.[73]

Dinin aslı olan inançlar, bunları kabul eden ve onlara karşılık gelen pratikleri uygulayan belirli bir grup insan tarafından paylaşılır. Bu inançlar sadece bu grubun bireyleri tarafından kabul edilmekle kalmaz, aynı zamanda bu gruba ait olur ve onun birliğini pekiştirir. Dolayısıyla grubun bireyleri ortak inanç duygusuyla birbirlerine bağlandıklarını hissederler.[74]

Genellikle her dinde belirli inanç ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkelerin en önemlisi ilahi bir varlığa inanmaktır. İnanç sistemlerinin bileşenleri farklı dinlerde değişik biçimlerde ortaya çıkar. Ayrıca inanç ilkelerinin insan için anlamı meselesi de önemli bir konudur. Bugün dini ilkeleri kabul eden ancak bu ilkeleri kendisi için önemli bulmayan insanların sayısı az değildir. Dolayısıyla insanın sadece neye inandığı yeterli değildir. Bununla birlikte ruhsal ve sosyal hayatının düzenliliği içerisinde dinin rolünü anlamak da önemli bir meseledir. Bugüne kadar geliştirilen hipotezlerden en önemlisi, bütün dinlerin insanın varoluşuna bir anlam kattığını ifade etmektedir. Bu bakımdan din, dünya anlayışındaki boşlukları doldurmak için inananlarına bir açıklama sunmaktadır. Bunun yanında dini inancın insana, yaşadığı birçok mahrumiyet ve hayal kırıklıklarının yanı sıra yalnızlığı aşmada da yardımcı olduğu kabul edilmektedir.[75]

Çok tanrılı ve ilkel dinlerdeki mitolojik inanç ve geleneklerin yerini tek tanrılı ve yüksek dinlerde iman esasları, doktrinler ve dogmalar almaktadır. Özellikle ilahi kaynaklı dinlerde o dinin akidesinin özünü oluşturan bir formülün tekrarlandığı görülür. Benzer şekilde İslamiyette de ‘amentü’de toplanan altı iman esasında Allah’a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere iman İslam akidesinin özünü oluşturmaktadır.

[73] Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçıoğlu, ‘‘Dini Tecrübe’nin İfade Şekilleri’’, Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçıoğlu(Ed.), **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde (49-56), Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, s.50**.**

[74] Durkheim, s.64.

[75] Charles Y. Glock, ‘‘Dindarlığın Boyutları Üzerine’’, **Din Sosyolojisi** içinde (252-274), s.258-262.

Sosyologlar, ilkel inanç ve kavimlerde pratiğin yani ibadetlerin bir inanç sistemi olmadan önce dinin bütününü oluşturduğunu kabul ederken, yüksek tipli dinlerde inanç konusu ibadetten önce gelmekte ve ibadet ikinci plana itilmektedir. İslam dininde de kalbî bir tasdikten ibaret bulunan imanın onu kuvvetlendirmede vasıta olan iyi amellerden önce geldiği bilinmektedir. Yine Hristiyanlığın Katolik mezhebinde ibadete inançtan daha üstün bir yer verilse de Protestanlıkta inanç ön plana çıkmaktadır.

Bunların yanında çoğu dinin inanç esaslarını oluşturan kutsal yazılarının muhtevasının daha sonraki devirlerde açıklanması, tefsiri ve şerhi için bir din bilgisinin yani ilahiyatın oluştuğu görülmektedir. Ancak daha sonraki devirlerde dini metinler üzerinde yapılan çalışmalar bazı görüş ayrılıklarını beraberinde getirmiştir. Aynı dinin içerisinde itikadî-amelî mezheplerin ve tarikatlerin ortaya çıkışında yer alan faktörlerden en önemlisi itikatla ilgili görüş ayrılıklarında yatmaktadır. Bu bakımdan sadece inanç olarak ele alındığında din, bir yandan toplumdaki insanları bütünleştiren bir fonksiyon görürken, diğer yandan inançla ilgili görüş ayrılıklarından dolayı toplumda ayrıştırıcı fonksiyonlar da görebilmektedir.[76] Yine de zaman zaman din toplumda farklılaştırıcı, parçalayıcı ve ihtilafa sürükleyişi bir fonksiyon görmüş olsa da tarih boyunca onun bütünleştirici işlevi parçalayıcı işlevinden kat kat daha fazla olmuştur.[77]

3.2.3. Dindarlığın Pratik Boyutu

Bazı inanç ve tasavvurlara sahip olmasının yanında dinlerin, aynı zamanda bir his ve irâdi bir davranış meselesi olduğunu da söyleyebiliriz. Dini tecrübenin muhatabı fert olduğu halde saygı, tapınma, dini davranış ve hareketler fertleri aşıp diğer şahıslar üzerinde etkili olur. Dolayısıyla din, inananlara benzer duygu ve inançlara sahip olduğu şuurunu kazandırarak onları birbirine yaklaştırır.[78]

Dinin ritüel, pratik ve ibadet olarak da adlandırılan bu boyutu; mensuplarının fiili olarak yerine getirdikleri bütün dini ibadetleri içine alır. Genel olarak her türlü ayin,

[76] Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İstanbul: İnsan yayınları, 2000, s.218-222.
[77] Coşkun, **Sevgi Sosyolojisi**, s.89.
[78] Hans Freyer, **Din Sosyolojisi**, Turgut Kalpsüz (Çev.), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi,1964, s.34-36.

ibadet, tören, dua, özel sakramental davranışlara katılma vb. belli başlı ibadetler bu boyut içerisinde değerlendirilebilir.[79]

Dini tecrübenin pratik anlatımı teorik anlatımına sıkıca bağlıdır. Çünkü dinin teorik bildirisinde açıklanan inanç konuları pratik alanda uygulanmakta ve gerçekleşmektedir. Bu bakımdan dini tecrübeden kaynağını alan her eylem, dinin pratik anlatımı olarak değerlendirilir ve efsane, inanç, öğretilerle teorik; tapınma, yalvarma vb. eylemlerle pratik olarak anlatılır.[80]

Bununla beraber dinin teorik boyutu bazen toplumu grup ya da bireyler arasında farklılaşma ve bölünmelere sürükleyebildiği halde ibadetler, bencil tutum ve davranışlara engel olup birey ve toplumu bütünleştirebilmektedir. Yine inançlar kesin bir tanımla ortaya konulabilir fakat ibadetler oldukça karmaşık bir yapıya sahip olabilmektedir. Bu bakımdan dini ibadet ve törenlerin aile, eğitim, ekonomi, siyaset vb. kurumlar üzerinde de pek çok etkisi vardır. [81]

İbadetin son derece önemli birkaç fonksiyonundan bahsedersek bunlar :

- İbadetin dinin ifadesi olması bakımından sembolik fonksiyonu,
- Onu yerine getirenlerde dini duyguları besleyip geliştirmeye yaraması sebebiyle didaktik bir fonksiyonu,
- Yine kutsalla bağ kurulmasını sağlaması bakımından mistik bir fonksiyonu vardır.

Bunlara ilaveten Ünver Günay ibadetin cemaat üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur. Bu bakımdan ibadet; dinin canlılığının korunması ve devamının sağlanmasında önemli bir görev üstlenmektedir. İslam dininde de toplu halde yapılan ibadetlere daha fazla önem verilmiş, bu ibadetlerin dini canlanma ve müminlerin birbirleriyle kaynaşmaları için birer vesile oldukları kabul edilmiştir. Bu nedenle cemaatle birlikte yerine getirilen ibadetlerin, kılınan namazların dini bakımdan çok daha makbul ve sevaba vesile oldukları bildirilmiştir. Ayrıca ibadet fiilleri zamanla daha

[79] Freyer, s.263.
[80] Taplamacıoğlu, s.183-184.
[81] Akyüz ve Çapçıoğlu,‘‘Dini Tecrübenin İfade Şekilleri’’, **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde (49-56), s.52-53.

ayrıntılı ve karışık bir hal alır ve bu konularda uzlaşma ihtiyacı baş gösterir. Bu durum ibadet ve öteki dînî işleri yürütmek üzere din adamları sınıfının oluşumuna vesile olur. Böylece ibadetin bütünleştirici fonksiyonu geçici veya sürekli bir teşkilatın kurulmasıyla teminat altına alınmış olur.[82] Bunun yanı sıra insanlar camiye gelip birlikte namaz kıldıkları vakit fakir-zengin ayrımı ortadan kalkar ve Allah karşısında eşit olurlar. İslamiyette dini ibadetlerin çoğunda bu özellik görülür. İnsanlar arasında sınıf, ırk ve millet gibi ayrılıkları ortadan kaldıran ibadetler ümmetin kaynaşmasına, birlik ve beraberlik içerisinde olma duygusuna katkı sağlamaktadır.[83]

3.2.4. Dindarlığın Sosyolojik Boyutu

Dini tecrübenin teorik ve pratik anlatımı onun üçüncü bir görünüşü olan sosyolojik anlatımıyla tamamlanır. Dinin toplum karşısında üç farklı tutumuna değinirsek bunlar:

- Olumlu tutum: Din ve dünya örgütleri aynı olan grupların ayırdedici bir özelliğidir. Ulusal dinlerle İslam dini, Vatikan Katolikliği buna örnek olarak verilebilir. Burada din topluma karşı olumlu bir tutum içerisindedir.
- Olumsuz tutum: Koyu zahitlik bu tutumun önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Budizm ve bazı İslam tarikatleri, keşişlik, çilecilik, aşırı materyalizm ve benzerleri bu grupta yer alır. Burada din topluma karşı olumsuz bir tavır takınır.
- Seçmeli tutum: Bu tutum dini grupları nicelik ve nitelik bakımından sınırlandırır. İslamdaki emrü dünya (dünya işleri) emrü ahiret (ahiret işleri), Hristiyanlıktaki din ve devlet işlerinin ayrımı buna örnek olarak verilebilir. [84]

Bununla birlikte yaşayan her din, mensupları arasında toplumsal ilişkiler yaratarak bu ilişkileri devam ettirmek zorundadır. Ancak bu şekilde din bireyin sübjektif (öznel) tecrübesinin dışına çıkarak nesnelleşir. Bireyleri birbirine bağlayarak onların toplumsallaşmalarına önemli katkıda bulunur. Teoride koyduğu normlarla toplum hayatını düzenleyen din, pratikte ise var olan toplumsal yapıya nüfuz ederek onu bir dereceye kadar yeniden düzenler. Bu anlamda dini inançlar ve pratikler toplumun

[82] Günay, **Din Sosyolojisi**, s.225-228.
[83] Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji,** 1.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, s.101.
[84] Taplamacıoğlu, s.192-193.

şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. İslamiyet, Hristiyanlık, Budizm ve ilkel dinler de dahil her din, bunu son derece kapsamlı ve sistemli ahlakî değerler vasıtasıyla yapar.[85]

Bir kısım araştırmacılar dinin herşeyden önce ferdi ilgilendiren bir husus olduğunu öne sürmüşlerdir. Ancak din, bir toplum içerisinde ortaya çıkıp hayatiyet bulduğu müddetçe yaşar. Ayrıca üyelerini birbirine bağlayan temel bağın din bağı olduğu sırf dini grup ve cemaatlerde görüldüğü gibi, bir dini birlik ve cemaatleşmeyi de beraberinde getirir. Buna göre sosyoloji bakımından din, içerisinde karmaşık toplumsal ilişkileri barındıran sosyal bir sistemdir. Bu sistemin unsurlarını ise dini değer, pratik, ayin, kurum ve teşkilatlar oluşturur. Bu bakımdan Durkheim'e göre din, ayrılmış kutsal şeylerle ilgili inanç ve eylemlerden oluşan öyle dayanışmalı bir sistemdir ki bu inanç ve eylemleri kabul edenleri ümmet adı verilen manevi bir toplum halinde birleştirir.[86]

Bunlara ilaveten din, birbirine sıkı bir biçimde bağlı olan ve parçalarından birinin üzerinde meydana gelen değişikliğin diğeri üzerine de etki ettiği bir bütündür. Dini inanç ve pratiklerin de gerek toplumun bütünleşmesinde gerekse farklılaşmasında önemli fonksiyonları bulunur.[87] Doğan çocuğa ad koyma, erkek çocuğu sünnet ettirme, evlilik törenleri, iş yerini açarken müşterek dualar, bir işe başlarken kurban kesme ve dualar, belirli gün ve gecelerde ortak yapılan dua ve ibadetler, ölümde ve ölümden sonra yapılan faaliyetler bu fonksiyonlara örnek olarak verilebilir. Kısacası din, doğumdan ölüme kadar bütün faaliyetlerde belirli tavırları ve paydaşımı sağlar.[88] Bu durum dinin sosyolojik yönlerinin çok daha geniş ve köklü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

3.3. Din-Toplum İlişkisi

Din ve toplum ilişkisi sosyolojinin temel meselelerinden bir tanesidir. Bu ilişkide herşeyi topluma indirgediğimizde toplumun dışında veya karşısında bir dinin veya aynı şekilde din dışında bir toplumun nasıl var olabildiği sorusu karşımıza çıkar. Bu bakımdan bazı kurumsal olguları toplum meydana getirse de, dini sırf topluma

[85] Akyüz-Çapçıoğlu, ''Dini Tecrübenin İfade Şekilleri'', **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde (49-56), s.54.

[86] Nurettin Şazi Kösemihal, **Durkheim Sosyolojisi**, 1.Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1971, s.104.

[87] Günay, **Din Sosyolojisi**, s.228-230.

[88] Yümni Sezen, **Sosyoloji Açısından Din: Dinin Temel Sosyal Müesseseler Üzerindeki Tesirleri**, 2.Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, 1993, s.77.

indirgemek yanlıştır. Mesela vahiy kaynaklı dinlerde toplumları aşan bir öz vardır. Sözgelimi İslam ilkeleri ve yasakları Mekke oligarşik yapısının işlevlerine indirgenemez. Çünkü toplum kurumsal oluşumların ancak bir kısmını oluşturur. Fakat toplumsal kaynaklı olsun ya da olmasın din; kurumsal yapıların çoğunu az ya da çok kendine göre dönüştürür.[89]

Bu bakımdan Wach'a göre dini olarak adlandırdığımız temel ve gerçek tecrübeler toplumda çeşitli şekillerde objektifleşme eğilimi göstermektedirler.[90] Subjektif tecrübe olarak din herhangi bir tutum veya şekil halinde objektifleşmezse gerçek üzerinde herhangi bir etkide bulunamaz. Böylece din, objektifleşerek toplumla karşılıklı olarak birbirini etkilemeye başlar. Toplumsal bir etki meydana getirmek ve anlaşılmak için düşüncenin, inancın, tecrübenin veyahut heyecanın ifade edilmesi gerekir. Aynı tecrübeyi yaşayan iki kişi arasında bile bir birliğin var olabilmesi için bu tecrübenin hareket, söz veya fiille ifade edilmesi şarttır.[91]

Genel olarak bütün dinler toplumsal yapıyla ilişki halindedir. Bu ilişkiler karşılıklıdır. Yani toplumun yapısı dini hayatı etkilerken, din de toplumsal hayatı etkilemektedir. Dinin toplum üzerindeki etkileri üzerine şunları söyleyebiliriz:

- Din ilkel kültürlerden başlayarak aile, kabile, boy, millet gibi tabi gruplarla kaynaşmış bir ortamda bulunur. Din bu birlikleri hem zihniyet hem de örgütlenme açısından etkileyebilmektedir. Dinin tabi birlikler üzerindeki etkisi kadın-erkek, evlilik, aile hayatı, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde yoğun bir biçimde görülür. Bu tabi birlikler din sayesinde daha da güçlenerek birbirlerine kenetlenir.
- Toplumsal örgütlemenin gelişmiş şekli olan devlet üzerinde de dinin önemli bir etkisi vardır. Özellikle devletin etnik kökeni farklı toplumsal kesimlere dayandığı durumlarda din, toplumu bütünleştirecek en önemli kurum görevi üstlenmektedir.
- Din inananlarına bir zihniyet kazandırır. Dinin kazandırdığı bu zihniyet; aile, eğitim, ekonomi ve devlet gibi toplumsal kurumlara karşı da bir tavır almayı gerektirir. Yine kültür de din ve toplum ilişkileri açısından önemlidir. Bireylerde oluşturduğu zihniyet

[89] Mustafa Aydın, **Sistematik Din Sosyolojisi**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2014, s.113-115.
[90] Wach, s.38.
[91] Wach, s.76.

ile din, bütün kültür alanlarına nüfuz ederek kültürle iç içe geçer. Bu anlamda din kültürün içinden kolaylıkla ayırt edilemeyecek bir duruma gelebilir.

- Son olarak toplumun farklılaşması sonucu kurulan kulüp ve meslekî kuruluşlar da ekonomik sebeplerle kurulmuş olsalar da bazı durumlarda dinin yönlendirici etkisiyle karşı karşıya kalabilirler.[92]

Bunlara ilaveten din, bir toplumun kültürel değerlerinin üretilmesi ve aktarılmasında çok önemli fonksiyonlar üstlenir. Bir sosyo-kültürel ortamda din, kişisel değerlerin temel kaynağını oluşturur. Aynı zamanda toplumsal ve kültürel kimlik değerlerinin belirlenmesinde ve korunmasında da çok önemli rolleri bulunur. Bu bakımdan din, toplumda ona inananların paylaştıkları ve böylece onların sıkı bir biçimde bütünleşmelerini pekiştirici kutsal değerler yaratır.[93]

Bazı durumlarda din; farklı etnik, ırksal ve politik çizgiden insanları yaratıcılarına ortak bir bağlılık altında birleştirebilir. Dini bağlar bir dereceye kadar farklı etnik grup veya milliyetçiler arasında ortak bir zemin oluşturabilir. Örneğin 1978'de Şili ve Arjantin, Beagle adalarına yönelik talepleri çerçevesinde savaşma kararı almışlardı. İki tarafın savaş gemileri sadece birkaç saatlik mesafede bulunmaktayken Roma'ya bir çağrı gönderilmiş ve Papa bir elçi yollamıştı. Vatikan elçisinin oraya ulaşmasıyla öfkeler yatıştı. Elçinin bir çözüm bulması altı ayı bulsa da orada bulunması iki Katolik ülkenin savaşını önlemiştir. Bugünün gittikçe artan düzensizlik ortamında dini ve manevi faktörlerin, birtakım problemlerin çözümünde ne kadar önemli olduğu açıktır.[94]

Din gerek değer ve normlara anlam verme ve böylelikle fert üzerinde zorlayıcı bir nitelik kazanma, gerekse vicdan ve heyecanlara hitab eden adet ve törenler bakımından toplum üyelerinin birleşmesine hizmet eder. Yine bu dünya hayatını dünya ötesi bir düzenle anlamlandırma yoluyla, denge sağlamak bakımından da önemli bir konuma sahiptir.[95] Bir taraftan gerilim, suçluluk ve hüsran duygularının üstesinden gelme gibi insan hayatındaki ihtiyaçlara cevap verirken öteki taraftan toplum düzeyinde

[92] Akyüz ve Çapçıoğlu, ''Din ve Toplum İlişkileri'', **Din Sosyolojisi El Kitabı**, s.43-46.
[93] Coşkun, **Sevgi Sosyolojisi,** s.88.
[94] Şahin Gürsoy ve İhsan Çapçıoğlu, **Küreselleşme Ulus-Devlet ve Din**, Ankara: Platin Yayınları, 2007, s.64-65.
[95] Taplamacıoğlu, s.157-158.

istikrarın korunabilmesi ve bireylerin bunalım durumlarında olası yıkıcı tepkilerinin denetlenebilmesi için de önemli bir görev üstlenir.[96] Bu bakımdan çağın dininin Pozitivizm olması gerektiğini düşünen Auguste Comte, bir taraftan bilimsel düşünceli insanın geleneksel anlayıştaki vahye inanmayacağını düşünürken diğer taraftan da dinden vazgeçemez. Comte göre sevgi ve birlik arayışında olan bir insanlığın dünyevi gücü benimseyen, ılımlı hale getiren ruhsal bir güce ihtiyacı vardır. Çünkü din toplumun sürekli birtakım önemli gereksinimlerini karşılamaktadır.[97] Bununla birlikte Müslüman dindarların araştırmamızın konusunu oluşturmaları sebebiyle İslam toplumunun genel özelliklerine kısaca bir göz atmada fayda olduğunu düşünüyorum.

3.4. Din ve Sosyal Kurumlar İlişkisi

Din; toplumsal hayatın pekçok alanında kendine bir karşılık bulur. Dinin sosyolojik gerçekliği, onun sosyal hayatta görünür hale gelmesini sağlayan dil, söylem, sembol ve kurumlarla birlikte hayat bulur. Toplumsal kurumlar dinin oldukça farklılaşmış üniteler içinde birey ve toplum üzerinden hayata katıldığını gösteren en önemli vasıtadır.[98]

Sosyolojik açıdan kurum; insanların yaşam tarzlarının örüntüleşmiş bir parçasını oluşturur. Kurum çoğunluğun paylaştığı bazı temel gereksinimlerin karşılanması amacına yönelik davranış örüntüleri olarak şu özelliklere sahiptir:

- Kurumlar temel davranış tarzlarıdır ve her birinin belirli bir amacı vardır.
- Sürekli devam eden bir özelliğe sahiptirler. Bir kültürde kişilerin gerçekleştirdiği davranışlar zaman içerisinde gelenekselleşir ve sürekli hale gelir. Ancak kurumsal değişme oldukça yavaş seyreder.
- Kurumlar zorunlu olarak değer yüklüdürler.
- Kurumları oluşturan parçaların her biri birbirleriyle ilişki içerisindedir. Buna göre din, aile, eğitim, ekonomi, siyasal kurum, dini kurum, vb. kurumların birbirleriyle

[96] Subaşı, s.33.
[97] Raymond Aron, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri**, 1.Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986, s.116.
[98] Subaşı, s.194.

ilişki içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla hiçbir kurum diğerlerinden tümüyle ayrı olamaz.

- Kurumlar her ne kadar birbirleriyle ilişki içerisinde olsa da aynı zamanda her bir kurum kendine has birtakım özelliklere sahiptir. [99]

Dolayısıyla toplumsal kurumlar kendilerine atfedilen özelliklere ve bu özelliklerin bir tip oluşturmasına göre sınıflandırılır. Karşıladıkları temel gereksinim çerçevesinde bir kurum sınıflaması yapılır. Gereklilik bakımından toplumun gereksinimlerini karşılayan, birey ve toplum açısından önemli görülen beş temel kurum aile, eğitim, ekonomi, siyaset ve din kurumlarıdır.[100]

Bununla birlikte konumuzla ilgili olarak dinin, insanın kutsal ya da Tanrı ile ilişki kurmasını sağlayan ve davranış örüntülerini ihtiva eden önemli bir kurum olduğunu görürüz. Dinin en büyük işlevlerinden birisi inananlarına zihniyet kazandırmasıdır. Dini normların etkisi altında şekillenen rol kalıpları, bireylerin sosyal ve fizikî çevresine karşı tutumlarını tayin etmektedir. Dini kaynaklı zihniyet ve dünya görüşü aile, eğitim, siyaset, ekonomi faaliyetlerinde etkilerini göstermektedir.[101] Buna göre dini davranış birbirinden iki farklı şekilde ortaya çıkabilir. Bu bazen belirli kişilerin veya bir topluluğun zaman zaman yerine getirdikleri grup davranışı olabilir. Bu durumda formel bir kurumlaşmadan söz edilemez. Bazen de dini davranış belirli örgütler tarafından biçimlendirilebilir. Örneğin insanın işletmede kendini gösteren ekonomik davranışı gibi organize olmuş belli kurumlara sıkıca bağlanabilir ki bu durumda kurumsallaşmış olur.[102] Biz de çalışmamızla ilgili olarak din kurumunu aile, eğitim, ekonomi ve siyaset gibi belli başlı kurumlarla ilişkisi çerçevesinde incelemeye çalışacağız.

3.4.1. Din ve Aile

Aile doğal sosyal birlik ve temel bir sosyal işlevi yerine getirme bakımından dinden bağımsız bir kurumdur. Ancak din aileyi, ailede de dini etkilemiş ve karşılıklı dinamik bir ilişki var olagelmiştir. İlk olarak din, aile içerisinde öğrenilir. Dinin

[99] Joseph Fichter, **Sosyoloji Nedir**, Nilgün Çelebi (Çev.), Konya: Toplum Yayınları, s.119-120.
[100] Gönül İçli, **Sosyolojiye Giriş**, 2.Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık, 2005, s.81.
[101] Halil Aydınalp, ‘‘Sosyal Çatışma ve Din’’, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:19, Sayı:2, 2010, s.187-215.
[102] Günter Kehrer, Ronald Robertson ve Emile Durkheim, **Din Sosyolojisi,** M.Emin Köktaş ve Abdullah Topçuoğlu (Çev.), Ankara: Vadi Yayınları,1996, s.44.

değerlerini yerleştirip gerçekleştirdiği alan ailedir. Doğumdan ölüme, düğünden bayrama kadar aile ile ilgili çoğu olaylarda din önemli bir yer tutar. Mesela İslam'da sünnet olma, Hristiyanlıkta vaftiz buna örnek olarak verilebilir.

Din aile ilişkisinin ikisinin de kontrol ve denetleme kurumu olmaları bakımından ortak özellikleri vardır. Yine din aile ilişkisi basit ve yüksek tipli dinlerde farklılık göstermektedir. Çok tanrılı dinlerde sosyal yapının önemli bir unsuru olan aile, dini büyük çapta belirleyip şekillendirmektedir. Yüksek tipli dinlerde ise aile kurumu din kadar kutsal olmayan bir oluşumdur. Burada din aileye etki ederek onu yeni baştan şekillendirir. Bunun örneği olan Yahudilik, Hristiyanlık ve özellikle İslamiyet aile konusunda ayrıntılı kurallar getirmişlerdir. Buna göre kız erkek ilişkileri, evlenme şekli, karşılıklı hak ve ödevler, boşanma kadın ve erkeğin konumu gibi pek çok konuyu ayrıntılı kurallara bağlamışlar ve hatta köklü değişikliklere uğratmışlardır.[103] Yine de her üç dine baktığımızda aile konusunda belirgin farklılıklar gözlemlemekteyiz.

Örneğin Yahudilikte din ile ırk adeta özdeşleşmiştir. Bu yapının etkisinde bulunan aile de sosyal olduğu kadar aynı zamanda dini bir kimlik sergiler. Kutsal kitapları Tevrat'ın içeriğine göre kendini düzenleyen Yahudi toplumu aileyi genellikle dini ilkelere dayalı bir evlilikle kurmaktadır. Yahudilerin evlenmeleri ve en az iki ve daha fazla çocuk edinmeleri önemli bir görevdir. Ayrıca akraba evliliği diğer dinlere göre daha yaygındır. Boşanmaya diğer ilahi dinlerde olduğu gibi bu dinde de sıcak bakılmaz. Yine kadına sevgiyle yaklaşmayı vurgulayan metinler bulunsa da Eski Ahit'te oldukça belirgin ataerkil izler görünür. Adem ve Havva kıssasında görüleceği üzere kadın hilekâr, kocasını günaha teşvik eden ve bunun karşılığı olarak kocası tarafından yönetilmesi gereken bir varlık olarak addedilir. Mirastan pay alamama, boşanmanın daha çok erkeğe verilmesi, sadece kadınların zina yapanlarının recmedilmesi ve Sinegogda ibadet gibi pek çok konularda kadın ve erkek arasında belirgin bir farklılık gözlenir.

Hristiyanlıkta ise Yahudiliğin tam tersi olarak kan ve soya dayalı ailevî cemaat, müminler cemaatine göre ikinci planda kalır. Evlilik; çocuk doğurmak ve zinadan korunmak amacıyla haklı görülen bir görev olarak düşünülür. Kutsal dışı bir sakrament

[103] Mustafa Aydın, **Sistematik Din Sosyolojisi,** s.189-191.

olarak evliliğin kilisede takdis edilmesi aileye ciddiyet kazandırmış ve boşanmaların yasaklanmasına neden olmuştur. Yine kilise, kocaya saygıyı ve kadının kocasına itaat etmesi gerektiğini vurgular. Başlangıçta din, iki cins arasında eşitliği belirtse bile sonraki zamanlarda kilise ve devlet organize kurumlar haline gelince kadınlar layık oldukları konumların dışına itilmiş, bu yüzden kadın haklarını koruyan feminizm vb. hareketler ortaya çıkmıştır.

İslam dini de Hristiyanlıkta olduğu gibi ailevî cemaatten çok müminler cemaatine öncelik verir. Ancak evlenme, boşanma, aile düzeni gibi konulara Hristiyanlıktan daha fazla yer verildiği gözlenen İslamiyette, evlilik insan yaşamının doğal bir parçası kabul edildiğinden evli bir yaşam bekârlığa tercih edilir. Benzer olarak boşanmaya olumsuz bir değer atfedilmiş fakat tümüyle yasaklanmamıştır. İslamiyette aileyi genellikle iki üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aile tipinde görenler varsa da örfe göre şekillenmiş hem çekirdek hem de geniş görünümlü aile yapılarından söz etmek mümkündür. Çok evliliklerin yapıldığı toplumda ortaya çıkan İslamiyet, birden fazla evliliği ne tavsiye etmiş ne de özendirmiştir. Aksine tek eşli evliliklere daha fazla vurgu yapılmıştır. Yine aile hayatında kadına göre daha fazla yükümlülüklerin verildiği erkeğe temel haklardan yararlanma konusunda herhangi bir imtiyaz tanınmadığı söylenebilir. İslam peygamberi o dönemde kadının düşük konumunu iyileştirme konusunda önemli icraatlar gerçekleştirmiştir. Fakat tarihi süreç içerisinde İslam hukukunun bazı durumlarda kadınlara ve erkeklere sayısal anlamda eşit haklar vermediği de görülmektedir. İslam toplumlarında bugün en çok tartışılan konulardan bir tanesi İslam'da kadın haklarıdır. Bu nedenle bazıları günümüz Müslüman kadınların düşük toplumsal konumunu iki temel nedene bağlamışlardır. Bunlardan birincisi İslam'ın kadınlara verdiği hakların sonraki dönemlerde kesintiye uğraması, ikincisi ise onun getirdiği yenilik ve düzenlemelerin daha sonraki dönemlerde çağın gereklerine göre yorumlanarak açılım kazandırılmamış olmasıdır.[104]

Dinin aile üzerinde mevcut kurulu yapısını korumaya yönelik etkisine karşılık toplumsal hayatın bazı alanlardaki değişiklikler aile kurumunu olumsuz manada

[104] Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçıoğlu, **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi,** 2.Baskı, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları, 2010, s.294-306.

etkilemiştir. Bunlar genel olarak sanayileşme, modernleşme, kentleşme vb. akımlardır. Gerek İslam'da gerekse Batı'da toplumun ana birimi ailedir. Ancak Sanayi devrimi iş gücünü büyük şehirlere göndererek kırsal kesimin boşalmasına neden olmuştur. Böylece o, aile bağlarını zayıflatmış, bunun yanı sıra aile bireylerinin makine ve dev sanayi kompleksleri tarafından sömürülmesine neden olmuştur. Böylelikle geniş aile yapısı zamanla ilk önce çekirdek aile yapısına dönmüş, son zamanlarda da tamamen çözülmeye doğru yüz tutmuştur.[105] Modernleşme akımı da ailenin dinsel ve geleneksel çerçevesini besleyen temel unsurların sekülerleşmesine yol açarak ailenin gövdesini hırpalamıştır. Bugün modern Türk ailesinin yapısı geleneksel toplumda gördüğü işlevlerin pek çoğunda kopma noktasına gelmiştir. Bu durumun toplumsal hayatın yarattığı iş bölümüyle ve ekonomik gelişmelerle yakından ilişkisi vardır. Bu bağlamda günümüz ailesinin bireyi sosyalleştirdiğinden, onun kişiliğini koruduğundan ve geliştirdiğinden söz etmek zorlaşmaktadır. Yine de günümüzde dikkat çekici bir şekilde aile aracılığıyla dini bağ ve yapıları koruma konusundaki hassasiyetlerde artış gözlenmektedir. Kimi duyarlı aileler çocuklarının dînî ve ahlakî tutumlarını kontrol altında tutmaya ve belirlemeye çalışmakta böylece modernleşme ve sekülerleşme akımlarının aileye yönelik etkileri azaltılmaya çalışılmaktadır.[106]

3.4.2. Din ve Eğitim

Din başlı başına bir eğitimdir. Dinin eğitim olgusundaki en önemli yeri toplumsal eğitimin gerçekleşmesindeki önemidir. Cemiyetin yüklenmiş olduğu eğitimde ve insanın sosyalleşmesinde dinin rolü oldukça önemlidir. Dinin eğitici bir özelliğe sahip olmasının sebebi, ferdin duygularını olgunlaştırması, bir gayeye yöneltmesi, iradi faaliyetleri geliştirmesi ve hayata bir anlam katmasıdır.[107]

Din ve eğitim açısından toplumun dini davranışlarına yön veren bilgilerin hangi kanallardan geldiği ve nasıl bir insan yetiştirme düzeneğiyle kişiye ulaştığı sorusu önemli olmaktadır. Bu bakımdan eğitim dinin temel araçları arasında yer alır. Her din, kendi mesajları doğrultusunda yeni bir toplum üretmek ya da var olan toplumsal düzeni ıslah etmek amacıyla eğitime ihtiyaç duyar. Örneğin İslam peygamberi etrafında toplanan

[105] Coşkun, **Sevgi Sosyolojisi**, s.69.
[106] Subaşı, **Din Sosyolojisi,** s.200-201.
[107] Sezen, **Sosyoloji Açısından Din**, s.176-178.

insanları kendi risalet süreciyle eş zamanlı olarak eğitmeye öncelik vermiştir. Böylece ilk inananlar dini toplumsallaşma süreçlerinden geçmiş ve her biri sonraki kuşakların yetişmesi için öncü olmuşlardır. İlk Müslüman toplumunda Mekke'de Daru'l-Erkam'da başlayan dini faaliyetler Medine'de Ashab-ı Suffa ile devam etmiş, bu yapı ilerde kurulacak medrese sistemine öncülük etmiştir.[108]

Bu bakımdan yüksek tipli dinlerin en önemli olgularından vahyin, bilgilendirme ve aynı zamanda davranış kazandırma süreci olduğunu görürüz. Bunun yanında kurumsallaşmış bir eğitimin de din üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu etki bazı zamanlar kendini daha ileri boyutlarda göstermiş, belli eğitim yapılanmaları kendine has bir din anlayışı oluşturmuştur. İslam dünyasında medrese anlayışı ve Batı'da skolastik zihniyet bu eğitimsel din anlayışına örnek olarak gösterilebilir.

Ayrıca dünyanın pek çok yerinde çocukların velilerince dini eğitimden geçirilmeleri salt dindar bir nesil yetiştirmenin ötesinde ciddi bir sosyalleştirme çabasını ifade etmektedir. Bundan dolayı günümüzde ''Kendim iyi bir din eğitimi almadım ama çocuklarımın dindar olmasını istiyorum'' diyen pek çok insan vardır. Bu düşüncenin temeli sıradan bir sosyalleştirme sürecinin sonucuna duyulan güvensizlik ve bu durumun din ile aşılabileceği düşüncesidir. Çünkü din, davranışların içselleştirilerek benimsenmesine katkıda bulunarak sosyalizasyon sağlayan bir kurumdur.[109] Kişinin çocukluktan başlayarak bütün hayatı boyunca formal ve informal eğitim mekanizmalarının içinden geçtiği uzun bir toplumsallaşma süreci vardır. Dini toplumsallaşmada aynı süreçlere tabi olarak gerçekleşir. Bu çerçevede geleneksel İslam toplumlarında karşılaşılan eğitim modellerinde ortak amaç, kişinin hayatının hemen her evresinde Allah'ın rızasına uygun bir kul olmasının sağlanmasıdır. Çoğu dinde İslam dini gibi ahlak temelli bir beklenti ön plana çıkmaktadır.[110]

Bunun yanında dinler, mensuplarının kimliklerini inşa etmiş ve bu kimlik çerçevesinde kendi inançlarının tek ve geçerli inanç olduğu düşüncesine sahip olmalarını sağlamıştır. Tarih boyunca dünya üzerinde yaşanan çatışma ve kanlı savaşların bir

[108] Subaşı**, Din Sosyolojisi,**s.202.
[109] Aydın, **Sistematik Din Sosyolojisi,** s.200-202.
[110] Subaşı, **Din Sosyolojisi,** s.203.

kısmında, dinlerin ötekine karşı üstünlük ve tek geçerlilik düşüncesi etkili olmuştur. Çok sayıda taraftarı olan dinlerde başka dinlerden insanların öldürülmesinin en önemli gerekçesinin ötekinin kâfir addedilmesidir. Dinsel anlamda ötekine karşı bakışın değerlendirilmesinde kurtuluş düşüncesi belirleyici bir olgu niteliğindedir. Sadece kendi dindaşlarının kurtuluşa ereceğini savunan anlayış dışlayıcılık olarak isimlendirilmektedir. Bunun yanında farklı dine mensup olan insanların bir arada yaşaması, eğitim görmesi, kültürel yakınlaşması öteki hakkındaki düşüncelerin değişimini etkiledi. Dini kapsayıcılık ve çoğulculuğun ortaya çıkmasında bu değişim ve küreselleşmenin büyük bir etkisi vardır.[111]

3.4.3. Din ve Siyaset

İnsanlık tarihi boyunca siyaset iki insan arasındaki ilişkilerden başlayarak toplumsal yaşamda belirleyici bir yer oluşturmuştur. Politika olarak da adlandırılan siyaset felsefe dünyasında önemli bir problem olarak ele alınmış, toplumsal düzenin yapısı ve işleyişi hakkında filozoflar pek çok görüş ve düşünce ortaya atmışlardır. Yine Batı'da politika, Feodalizm'den Burjuvazi'ye geçişte ve bu yapıların şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Fransız devrimi, endüstrileşme ve modernleşme süreçleri de toplumun daha iyi nasıl yönetilebileceği, iktidar ve otoritenin nasıl tesis edileceği gibi pek çok soruyla ilerlemiştir.

İslam toplumlarında ise siyaset din ve ahlakla birlikte ele alınan bir kurumsallaşma çabasıdır. Hz. Muhammed'in peygamberliğindeki siyasi yön en az manevi liderliği kadar önemlidir. Onun Mekke toplumunun yerleşik algı ve düzenlerine karşı ortaya koyduğu siyaset, Müslümanlar nezdinde ilahi bir tasarrufun sonucu olarak değerlendirilir. Bu bakımdan İslam toplumu yönetim modellerinin de nasıl olması gerektiği Müslüman alim ve filozofların temel sorunları arasında yer almıştır. İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar arasındaki en ciddi bölünmenin kaynağının siyasi eğilimler olduğuna dikkat edildiğinde konunun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar.[112]

Bu bakımdan siyaset kurumunun toplumsal sistem içerisinde giderek gelişen bir mekanizma olarak diğer toplumsal kurumların üzerinde etki oluşturduğu bir gerçektir.

[111] Mustafa Köylü, **Din Eğitiminde Çağdaş Konular**, İstanbul: Dem Yayınları, 2002, s.28-29.
[112] Subaşı, s.211-213.

Özellikle devletin güçlenmesiyle birlikte siyaset kurumunun niteliksel ve niceliksel olarak toplumsal kurumlar arasında ağırlığının arttığı gözlenmiştir.[113] Bununla beraber din, siyasal otoritenin kendini meşrulaştırmasının en önemli yollarından biri olagelmiştir. Tarihteki dinlerin siyasal eylem karşısında aldığı tavrı belirleyen etmenler arasında, din örgütlerinin iktidar kavgalarına karışması, toplumun politik olarak yönlendirilmesinde din örgütlerinin kullanılması ve özellikle siyasal otorite sahiplerinin meşruluklarına dinsel kutsama sağlama gereksinimi duymaları yatar.[114]

Bunların yanında siyasetin din ile ilişkisini temel olarak siyasetin din ile ilişkisi ve siyasal bir kurum olarak devletin din ile ilişkisi olarak ayırabiliriz. Devlet ve din bazen birlikte bazen ayrı bir şekilde din, devlet ve toplum farklarına bağlı bir derecelendirmeyle karmaşık bir ilişki tarzını devam ettirmişlerdir. Bu ilişki düzeyine örnek olarak teokrasi ve laiklik gösterilebilir. Bugün Türk toplumu laik bir şekilde yönetilmektedir. Ancak yine de dinin partilere oy verme şeklinde devleti etkilediği söylenebilir. Çünkü ülkemizde siyasal hayat, yönetici grubu ve seçmen kitlesiyle ciddi bir değişim geçirmektedir. Bu değişimde yalnız endüstriyel gelişme değil, din, ideoloji etkenleri de önemli rol oynamaktadır.[115] Araştırmamızda da halkın oy verirken partilerin dine yakın olması durumunu göz önünde bulundurdukları tespit edilmiştir.

3.4.4. Din ve Ekonomi

Tüm toplumsal kurumların birbirini etkilediği gibi din ve ekonomi de karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Bu etkide bir kısım; dinin ekonomik hayatın her alanında fonksiyonel olduğu bir etkileşim tarzı şeklinde olurken, diğer bir kısım ise ekonomik olayların dindarların dini tecrübe ve pratiklerine karşılık gelen yerlerinde hakimiyetinin olduğu şeklindedir. Diğer bir etkileşim tarzı ise dinin ekonomik olaylarda göz önünde bulundurulmadığı bir etkileşim biçimidir.[116]

Bunların yanında genel olarak din ve ekonomi arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bu yüzden dinlerin iktisatla ilişkisini bazı bilim adamları din eksenli olarak ele almıştır.

[113] Vedat Bilgin, **Türkiye'de Değişimin Dinamikleri : Köylülükten Çıkış Yolları,** Ankara : Lotus Yayınevi, 2007, s.32-33.
[114] Max Weber, **Sosyoloji Yazıları**, Taha Parla (Çev.), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986, s.291.
[115] Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi,** s.174-180.
[116] Satılmış Öz, **Din ve Ekonomi,** İstanbul: Ati Yayınları, 2014, s.xvi.

Örneğin Max Weber'e göre kapitalist zihniyet ekonomik faaliyetlere yönelişi teşvik etmektedir. Kendini öbür dünyaya adayan rahip gibi kapitalistte bir asketiktir, rahibin aksine bu dünyada kalır ve servet toplar. Onun dünyevî asketizm olarak adlandırdığı bu zihniyet, Protestan Reformu'nun beraberinde getirdiği dini dönüşümle yakından ilişkilidir. Weber'e göre inançlı insanlar Tanrı'yla olan ilişkilerine anlam verecek bir işaret aramışlar ve bu işareti ekonomik başarıda bulmuşlardır. Bu bakımdan zenginliğin Tanrı'nın bir lütfu olduğuna ve bunun ancak disiplinli bir çalışmayla mümkün olabileceğine kanaat getirmişlerdir.[117] Buna göre Tanrı'nın kendi şanını arttırma ile ilgili ortaya çıkan dileğine boş zaman ve zevk ile değil, sadece çalışma ile hizmet edilir. Dünyevi asketik Protestanlık mülk sahibi olmanın verdiği doğal zevke karşı çıkmış ve lüks tüketimi sınırlamıştır. Buna karşılık mal kazancını geleneksel ahlakın yasaklarından kurtarmış, bunu yalnızca yasal hale getirmekle kalmayarak doğrudan doğruya Tanrı'nın isteği olarak görmüştür. Buna göre Protestan ahlakıyla kapitalist ruh arasında yakın bir ilişki vardır. Bu yüzden Kapitalizmin özellikle Protestanlığın çoğunlukta olduğu topraklarda ortaya çıkışı bir tesadüf değildir.[118]

Werner Sombart'a göre ise bir halkın veya bir halk içindeki bir grubun dininin onun ekonomik yaşamı üzerinde çok derin etkileri vardır. Weber'in Protestanlıkla ilgili söylediklerinin belki de çok daha büyük bir kısmı Musevilik için de geçerlidir. Bu bakımdan Sombart, Yahudi ırkı ve dininin kapitalizmin gelişmesi açısından müsait olduğunu, hatta bunu teşvik edici nitelikte olduğunu savunmuştur.[119]

Bununla birlikte ekonominin de din üzerinde etkisi olduğu bir gerçektir. Yüksek tipli dinlerde onun geldiği ekonomik şartlar emredilen ahlak yasalarında kendini gösterir. Örneğin İslam dini Mekke döneminde zengin tüccar aristokrasiyi muhatap aldığı için inen ayetler de kâr-zarar gibi ticari kavramları işlemiştir.[120] Konuyla ilgili İslam dini hakkında bir tez ileri süren W. Montgomery Watt, İslam öncesi ekonomiyi ve üretim araçlarında meydana gelen değişimi incelemiş ve bu değişimin İslam'ın ortaya çıkmasına yol açtığı

[117] Peter Kivisto, **Sosyolojinin Temel Kavramları**, İhsan Çapçıoğlu ve Sefer Yavuz (Çev.), 1.Baskı, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2008, s.73-75.
[118] Max Weber, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Zeynep Aruoba (Çev.), 2.Baskı, İstanbul: Hil Yayın, 1997, s.138-150.
[119] Werner Sombart, **Kapitalizm ve Yahudiler**, Sabri Gürses (Çev.), 1.Basım İstanbul: İleri Yayınları, 2005, s.181-194.
[120] Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi,** s.136.

sonucuna varmıştır.[121] Ancak bu tez pek çok yönden eleştirilmiştir. Çünkü ekonomik etkenlerin bazı sosyal gerçeklere açıklık getirmesi dinin doğuşunu tamamen bu etkenlere icra etmeyi gerektirmez.[122] Dolayısıyla din, kaynak olarak ekonomiye indirgenemezse de oluşumunda onunla yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu konuda İslam'ın iktisadi sistemi, servetin yalnızca Allah'a ait olduğunu, cemiyetin bütün üyeleri arasında servetin adaletli bir şekilde dağıtımını ister. Bu bakımdan onun ekonomik sistemi ne kapitalizm, ne kominizm ne de sosyalizm gibi olup bundan ayrı ruhani faktörler ile maddi faktörlerin karışımından meydana gelir. İslam'a göre insan meşru vesilelerle adalete uygun olarak çok çalışmalı ve mümkün olduğunca para kazanmalıdır. Bunu yaparken aşırıya gitmemeli, servetini biriktirip dünyaya hırsına kapılmamalı, fakirleri gözetmeli ve ihtiyaç sahiplerini unutmamalıdır.[123]

Bu bağlamda özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Müslüman toplumların sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmışlıklarında İslam dininin rolü meselesi de tartışılan bir konu olmuştur. Müslüman toplumların sanayileşmede gecikmesinin nedeni Yümni Sezen'e göre dini yapı ve ilkeler değil, devlet şeklinden, din-devlet ilişkisinden, hukuk sistemi ve idari yapıdan ileri gelen tutumlardır. [124] Yine Sezen'e göre Batılı müelliflerce İslam toplumunun gelişememe sebepleri şunlardır:

- Psikolojik sebepler: İslam'da mülkiyet hakkının şekli oluşu yaratma fiiline insanların ortak olamayışı, insanın ahirette nimetlere kavuşacağı inancıyla bu dünyada gereken gayreti sarfetmemesi ve böylece güçlü olma iradesinin, refah arzusunun, risk hırsının olmayışı psikolojik sebeplere örnek olarak verilebilir.
- Sosyolojik sebepler: Geçmişteki Müslüman devletlerde Batıya nazaran toprağa bağlılığın zayıf olduğu ifade edilir. Çünkü toprak sistemi devlete bağlanmıştır ve bu sistemle ferdi mülk kurulamamış bu da sermaye birikmesine imkan hazırlamamıştır.

[121] W.Montgomery Watt, **Dinlerde Hakikat**, A.Vahap Taştan ve Ali Kuşat (Çev.), İstanbul: İz Yayıncılık, 2002, s.31.

[122] Samiye Mustafa Haşşab, **İslam Sosyolojisi**, Ali Coşkun ve Nebile Özmen (Çev.), İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010, s.33-34.

[123] Muhammed Muslihiddin, **İslam ve Sosyoloji**, Sami Şener (Çev.), 1.Basım, İstanbul: Akabe Yayınları, 1987, s.125-129.

[124] Yümni Sezen, **İslam'ın Sosyolojik Yorumu,** İstanbul: İz Yayıncılık, 2004, s.291.

- Ekonomik ilkelerden doğan sebepler: Faizin yasak oluşu, mülkün tanrıya ait olması, kazancın ahlakla fazlaca sınırlandırılmış olması, sermayenin sınırlandırılması, şarap ve domuz eti gibi bazı gıda yasakları, değer anlayışının fazlaca sübjektif oluşu bunlara örnek olarak verilebilir.

Ancak Sezen'e göre gelişememe sebebi sayılanlar gerçekten İslam ekonomi zihniyetinin esaslarıdır. İslam'ın insanı taşkınlıktan koruyan, belirli kurallar koyan ilkelerin yanında ona hürriyetini ve sorumluluğunu hatırlatan, araştırma, bilme ve yapmasını isteyen taraflarını da görmelidir. Bu yönleriyle kapitalizm denen iki tarafı keskin bir kılıç ortaya çıkmaz fakat bir gelişememe anlayışı da doğmaz.[125] Yine modern İslam alimleri İslam dini ile sosyo-ekonomik gelişme arasında bir zıtlık bulunmadığını belirtmekte, geri kalmışlığı İslam dünyasında ortaya çıkan yanlış din anlayışlarında görmektedirler.[126] Araştırmamızda da katılımcılarda ''zekât verme'', ''fakirlere yardım etme'' gibi paylaşımcı tutumların yüksek çıktığı, buna karşılık ''İslam'ın gelişme ve kalkınmaya engel midir'' sorusuna ise katılmadıkları görülmüştür.

Çalışmamızın bundan sonraki kısmında, verilen teorik bilgilere ek olarak, araştırma yaptığımız bölgede kullandığımız anket tekniğinin bulgularını daha ayrıntılı ve somut olarak inceleyeceğiz.

[125] Sezen, **Sosyoloji Açısından Din,** s.156-157.
[126] Öz, s.xv.

4. BULGULAR

Sosyal araştırmalarda katılımcılara davranış soruları sorulmadan önce, onların bu konularla ilgili görüş ve kanaatlerini etkilediği varsayılan olgu sorularının sorulması önemlidir. Çünkü yaş, gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve buna benzer durumların tespit edilmesi bizlere farklı olgusal durumlara sahip olan katılımcıların görüş ve kanaat sorularına verdikleri yanıtları bu değişkenler çerçevesinde karşılaştırma imkânı sağlar. İşte bu bölümde araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak da adlandırılan ve katılımcıların olgusal durumlarını ifade eden tablolar analiz edilmektedir.

4.1. Örneklemin Genel Özellikleri

4.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım

Tablo 1
Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	64	45,7
Erkek	76	54,3
Toplam	140	100,0

Araştırmamızda toplam sayısı 140 olan katılımcıların % 45,7'sini kadınlar oluştururken % 54,3'ünü ise erkekler oluşturmaktadır. Tabloya göre anketin örneklemi içerisinde yer alan kadınlar da ankete katılıp anket sorularını cevaplandırmışlardır. Kadınların da en az erkekler kadar anketi cevaplamada yer alması çalışmanın gerçeği yansıtabilmesi açısından önemlidir. Kadınların bu konuda çekingen davranmadıkları ve anketi cevaplamayı kabul ettikleri gözlenmiştir.

4.1.2. Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Tablo 2
Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaş grupları	Sayı	%
15-25 arası	18	12,9
26-40 arası	40	28,6
41-60 arası	59	42,1
61 ve yukarısı	23	16,4
Toplam	140	100,0

Sosyal ve dini hayatın araştırılmasında farklı yaş gruplarının bütünü yansıtması açısından önemi büyüktür. Araştırmaya kişisel görüşlerini bağımsız olarak yansıtabilme açısından 15 yaş ve üzerindeki yaş grupları dahil edilmiştir.

Buna göre araştırmamız % 12,9'luk bir oranda 15-25 yaş grubu, % 28,6 ile 26-40 arası yaş grubu, % 42,1 ile 41-60 arası yaş grubu ve % 16,4 ile 61 ve yukarı yaş grubundan oluşmuştur. Ankette yaş gruplarına bakıldığında en fazla katılımın % 42,1 ile 41-60 yaş arası orta yaş grubunun olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu da bize ailelerin özellikle son yıllarda daha az çocuk sahibi olduklarını göstermekte ve köyde ikamet eden genç nüfusun azlığını göstermektedir.

4.1.3. Medeni Durumlarına Göre Dağılım

Tablo 3
Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni durum	Sayı	%
Bekâr	28	20,0
Evli	108	77,1
Dul	4	2,9
Toplam	140	100,0

Tabloya baktığımızda örneklem grubunda evliler % 77,1; bekarlar % 20,0 ve dul olanlar % 2,9 oranında yer almaktadır. Genel olarak baktığımızda araştırmamızda örneklemin çoğunluğunu evli olanlar oluşturmaktadır.

4.1.4. Birlikte Oturma Durumuna Göre Dağılım

Tablo 4
Birlikte Oturulan Kişilere Göre Dağılım

Birlikte oturulan kişiler	**Sayı**	**%**
Yalnız	5	3,6
Annem ve babamla	30	21,4
Eşimle	22	15,7
Eşim ve çocuklarımla	73	52,1
Eşim, çocuklarım ve aile büyüklerimle	10	7,1
Toplam	140	100,0

Birlikte oturulan kişilere baktığımızda eşi ve çocuklarıyla oturanlar % 52,1, anne ve babasıyla oturanlar % 21,4, eşiyle oturanlar % 15,7, eşi-çocukları ve aile büyükleriyle oturanlar % 7,1, yalnız oturanlar ise % 3,6 oranında temsil edilmektedir. Araştırma alanımızda yukarıdaki bulgulardan hareketle evlenmemiş çocuklar ve anne babadan meydana gelen çekirdek aile tipinin yaygın olduğunu görmekteyiz. Yine sadece eşiyle yaşayanların oranı da yüksektir. Bu durum Üvezpınar'da yaşayan nüfusun çoğunluğunun orta yaş grubunda olduğunu (bknz. Tablo 2) ve böylece geniş aile modelinin çekirdek aileye doğru bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir.

4.1.5. Eğitim Durumlarına Göre Dağılım

Tablo 5
Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Eğitim durumu	**Sayı**	**%**
Okuma-yazma bilmiyor	3	2,1
Okuma-yazma biliyor	10	7,1
İlkokul mezunu	54	38,6
Orta ve dengi okul mezunu	22	15,7
Lise ve dengi okul mezunu	25	17,9
Yüksekokul veya fakülte mezunu	26	18,6
Toplam	140	100,0

Örneklem grubunda okur-yazar olmayan % 2,1, okur-yazar olan % 7,1, ilkokul mezunu olanlar % 38,6, orta ve dengi okul mezunları % 15,7, lise ve dengi okul mezunları % 17,9, yüksekokul veya fakülte mezunu olanlar ise % 18,6 oranında temsil edilmektedir. Buna göre ilkokul mezunu olanların oranının yüksek olduğunu, diğer mezunların oranlarının da birbirlerine yakın olduklarını gözlemlemekteyiz. Dolayısıyla bölgede eğitim seviyesi oranının iyi bir düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 6:
Cinsiyet İle Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Eğitim Durumu						
		Okuma yazma bilmiyor	Okuma yazma biliyor	İlkokul mezunu	Orta ve dengi okul mezunu	Lise ve dengi okul mezunu	Yüksekokul veya fakülte mezunu	Toplam
Kadın	Sayı	3	4	26	12	8	11	64
	%	4,7	6,3	40,6	18,7	12,5	17,2	100,0
Erkek	Sayı	0	6	28	10	17	15	76
	%	0,0	7,9	36,8	13,2	22,4	19,7	100,0
Toplam	Sayı	3	10	54	22	25	26	140
	%	2,1	7,1	38,6	15,7	17,9	18,6	100,0

Örneklemimizde cinsiyet ile eğitim durumu arasındaki ilişkiye baktığımızda; genel olarak erkeklerin eğitim durumuyla kadınların eğitim durumları arasında çok büyük bir fark olmadığını gözlemleriz. Yine de erkeklerin eğitim durumunun kadınlardan daha iyi olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.6. Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım

Tablo 7
Aylık Gelir Durumu

Gelir Grupları	Sayı	%
1000 TL ve aşağısı	34	24,3
1001- 1500 TL arası	64	45,7
1501- 2500 TL arası	27	19,3
2500 TLve üstü	15	10,7
Toplam	140	100,0

Örneklem grubunda gelir düzeyi 1000 TL ve aşağısı olanlar % 24,3, 1001-1500 TL arası olanlar % 45,7, 1501-2500 TL arası olanlar % 19,3, 2500 TL ve üstü olanlar ise % 10,7 oranında temsil edilmektedir. Gelir düzeyine göre meydana gelen tabakalaşmaya baktığımızda düşük, orta, iyi ve çok iyi diye sıralandığında iyi ve çok iyi olanların oranlarının düşük olduğunu gözlemleriz. Dolayısıyla gelir düzeyinde orta ve ortanın altı olan düşük gelirde bir yığılma olduğunu gözlemleriz.

4.1.7. Gelir Kaynaklarına Göre Dağılım

Tablo 8
Ailelerin Gelirinde En Yüksek Paya Sahip Olan Gelir Kaynakları

Gelir kaynakları	**Sayı**	**%**
Pansiyonculuk	19	13,6
Düzenli bir iş (işçi, memur gibi)	74	52,9
Emekli maaşı	44	31,4
Diğer	3	2,1
Toplam	140	100,0

Ankete katılanların % 52,9'unun düzenli bir işte çalıştığı, % 31,4'ünün emekli maaşıyla geçindikleri, % 13,6'sının ise pansiyonculuk yaptıkları görülmektedir. Üvezpınar'da emeklilik ve düzenli bir iş dışında ana geçim kaynağının pansiyonculuk olduğuna yer vermiştik. Üvezpınarlılar yazları turistlere kiraladıkları evlerinde kışın kendileri ikamet etmektedirler. Tabloya ve gözlemlerimize göre anketlere katılanlar pansiyonculuğa nazaran düzenli bir işi ve buna bağlı emekliliğin daha yüksek bir oranda olduğunu görüyoruz. Bunun nedeni pansiyonların sadece yazları mevsimlik turistlere kiralanması ve sürekli kazanç getiren bir iş olmamasından dolayıdır.

4.1.8. Mensup Olunan Sosyal Guruba Göre Dağılım

Tablo 9
Mensup Olunan Sosyal Gruplara Göre Dağılım

Mensup olunan sosyal grup	Sayı	%
Batum göçmeni Lazları	92	65,7
Gürcü	6	4,3
Ana-babadan biri Batum göçmeni Laz diğeri Gürcü	17	12,1
Mardin Arapları	11	7,9
Dışarıdan göç etmiş	14	10,0
Toplam	140	100,0

Yapmış olduğumuz anket çalışmasına göre Üvezpınar'da nüfusun yaklaşık % 64,2'sini Batum göçmeni Lazları, % 4,3'ünün Gürcü, % 13,6'sının anne babasından birinin Batum göçmeni diğerinin Gürcü, % 10,0'ının dışarıdan göç etmiş ve son zamanlarda özellikle Mardin'den gelen Arapların % 7,6'lık bir kısmı oluşturduğunu gözlemlemekteyiz.

Örneklemimizi oluştururken köyde mensup olunan sosyal grup (etnik köken) oranlarını göz önünde bulundurduk. Buna göre Batum göçmeni Lazların en fazla nüfus oranını oluşturduğunu, bunun yanı sıra Gürcülerin ve az da olsa Mardin Araplarının ikamet ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca dışardan göç etmiş hatırı sayılır bir nüfusun varlığı da göze çarpmaktadır. Batum göçmeni Lazları ifadesini kullanmamızın sebebi bu insanların zamanında Batum'dan göç etmiş olması aynı zamanda kendilerini laz olarak görmelerinden dolayıdır.

Bunun yanı sıra tabloya baktığımızda Üvezpınar'da diğer sosyal gruplarının yanı sıra özellikle Batum göçmeni Lazlarının ve Gürcülerin karşılıklı kız alıp vererek birbirleriyle kaynaştıklarını gerek tablodan gerekse köy halkıyla yapılan mülakatlardan öğrenmiş bulunuyoruz.

Tablo 10
Mensup Olunan Sosyal Grup İle Aylık Gelir Durumu Arasındaki İlişki

Sosyal Grup		Aylık Gelir Durumu				
		1000 tl ve aşağısı	1001-1500 tl arası	1501-2500 tl arası	2500 tl ve üstü	Toplam
Batum göçmeni Lazları	Sayı	26	43	17	6	92
	%	28,3	46,7	18,5	6,5	100,0
Gürcü	Sayı	1	1	1	3	6
	%	16,7	16,7	16,7	50,0	100,0
Ana-babadan biri Batum göçmeni Laz diğeri Gürcü	Sayı	1	8	6	2	17
	%	5,8	47,1	35,3	11,8	100,0
Mardin Arapları	Sayı	2	6	2	1	11
	%	18,2	54,5	18,2	9,1	100,0
Dışardan göç etmiş	Sayı	3	6	2	3	14
	%	21,4	42,9	14,3	21,4	100,0
Toplam	Sayı	33	64	28	15	140
	%	23,6	45,7	20,0	10,7	100,0

Sosyal grup ve gelir durumu ilişkisine bakıldığında Batum göçmeni Lazları, Mardin Arapları ve dışardan göç etmiş olanlarda en yüksek oranı 1001-1500 TL arası bir gelire sahip olanların yani düşük gelir düzeyinin oluşturduğu görülmektedir.

4.2. Sosyal Hayatla İlgili Bulgular

Araştırmamızın bu bölümünde katılımcılara sosyal hayatlarıyla ilgili birtakım sorular yönelterek sonuçları değerlendirmeye çalıştık.

4.2.1. Örneklemin Toplumsal İlişkileriyle İlgili Bulgular

4.2.1.1. Aile İle İlgili Düşünceler

Tablo 11
Katılımcıların Aile Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı

Aile hakkındaki düşünceler	Sayı	%
Anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir gruptur	61	43,6
Anne-baba, çocuklar ve aile büyüklerinden oluşan bir gruptur	78	55,7
Diğer	1	0,7
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 55,7'si ailenin; anne-baba, çocuklar ve aile büyüklerinden oluştuğu geniş aileyi tarif etmişler, % 43,6'sı ise ailenin anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluştuğu çekirdek aileyi tarif etmişlerdir. Edindiğimiz bilgilere göre katılımcılar çoğunlukla çekirdek aile çeşidine uygun oturmalarına karşın, aile büyüklerine duydukları sevgi ve saygıdan dolayı onları da aileden görmektedirler. Evlenerek ayrı eve taşınmış olanlarla onların çocuklarının, devamlı aile büyüklerini ziyaret ettikleri ve onlarla olan irtibatlarını devam ettirdikleri gözlenmiştir. Bilindiği gibi sanayileşme döneminden önce aile; geniş akrabalık ilişkileri (geniş aile) içerisine gömülüydü ve aynı zamanda ekonomik üretim merkeziydi. Ancak ailenin artık bir üretim merkezi olmadığı sanayi toplumuna geçiş, geniş aileyi tam olarak ortadan kaldırmasa da gitgide bu aile tipinin azalmasına neden olmuştur. Akrabalık ilişkileri anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye evrilmiştir.[127] Araştırmamızda da yörede geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçişin olduğunu gözlemlemekteyiz.

[127] Anthony Giddens, **Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş,** Ülgen Yıldız Battal (Çev.), 4.Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012, s.111.

4.2.1.2. Komşularla İlişkiler

Tablo 12
Katılımcıların Komşuları İle İlişkilerinin Düzeyi

Komşularla ilişki düzeyi	**Sayı**	**%**
Komşularımızla çok sık ziyaretleşir ve yardımlaşırız	68	48,6
Komşularımızla ara sıra ziyaretleşir ve yardımlaşırız	65	46,4
Komşularımızla sadece tanışıyoruz, samimi değiliz	7	5,0
Toplam	140	100,0

Üvezpınar'da komşularla olan ilişki düzeyini tespit etmek amacıyla ankete katılanlara ''Komşularınızla ilişkileriniz hangi düzeydedir?'' sorusuna katılımcıların % 48,6'sı komşularıyla çok sık ziyaretleşip yardımlaştıkları cevabını verirken, % 46,4'ü komşularıyla ara sıra ziyaretleşip yardımlaştıklarını, % 5,0 gibi en az orana sahip olanlar ise komşularıyla sadece tanıştıklarını, samimiyetlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bulgulara bakıldığında örneklemimizi oluşturan fertlerin tamamına yakınının komşularıyla ilişki içerisinde, tanışık ve birçoğunun samimi oldukları anlaşılmaktadır.

4.2.2. Kitle İletişim Araçlarıyla İlişkiler ve Boş Zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıklarıyla İlgili Bulgular

Her toplum eğitim, telkin, taklit gibi çeşitli yollarla kendi kültürünü ve davranış modellerini üyelerine aktarmak suretiyle toplum içerisinde yaygın bir şahsiyet tipi oluşturur. Kişinin yaşadığı topluma katılmasını sağlayan sürece sosyalleşme denir. Sosyalleşme sürecinde insan sosyal sistemin ortak bir üyesi haline gelir. Sosyalleşme sadece çocukluk dönemini kapsayan aile veya sonrasında okulda gerçekleşen bir süreç olmayıp yaşam boyu devam etmektedir.

Bireyin sosyalizasyon sürecinde kitle iletişim araçlarının yeri oldukça önemlidir. Bu bakımdan kitle iletişim araçları insanları birbirine bağlayarak geniş bir ölçekte bilgi dağıtımı yapar. Bu araçların insanların tutum ve davranışlarına etkisi vardır. Kitle iletişim

araçları insanların yaşamını haber, eğitim, eğlence vb. programlarla zenginleştirmekte ve geliştirmektedir. Yine küreselleşmenin bir parçası olarak toplumları birbirine yaklaştırmakta ve dünya hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. [128]

4.2.2.1. Televizyon İzleme Durumu

Kültürel gelişme ve kültür aktarmasında kitle iletişim araçlarının önemli bir rolü vardır. 1968 yılından itibaren hayatımıza giren televizyonun kültürümüz, siyasi yapılanmamız ve dilimiz üzerinde çok büyük bir etkisi olduğu bir gerçektir. Ne yazık ki bu etkinin her zaman olumlu yönde olduğu söylenemez. Bilgi sahibi olma gibi olumlu etkilerinin yanında Batı değerlerini empoze etmenin yanında, kelime uydurmacılığı ve tasfiyeciliği ile dilimizi bozmakta, kimlik kaybına uğratmaktadır. Ayrıca kitlelerin zevkine uygun basit ve seviyesiz programlar ile alt tabakanın argo kültürünü yeni nesillere geçirmektedir.[129]

Tablo 13
Katılımcıların Televizyon İzleme Durumlarıyla İlgili Dağılımı

Televizyon izleme durumu	**Sayı**	**%**
Çok izlerim, izlemeye düşkünüm	25	17,9
Az izlerim	42	30,0
Orta seviyede izlerim	71	50,7
Hiç izlemem	2	1,4
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 50,7'si televizyonu orta seviyede izlediklerini belirtmişlerdir. % 30,0'ı televizyonu az izlediğini, % 17,9'u televizyonu çok izlediğini, % 1,4'ü ise hiç izlemediğini belirtmişlerdir. Tabloya genel olarak bakıldığında, ankete

[128] Recep Vardi, **İnternet ve İslam**, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 2013, s.64-66.
[129] Zeki Arslantürk ve Tayfun Amman, **Sosyoloji Kavramlar Kurumlar Süreçler Teoriler**, 6.Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009, s.275.

katılanların televizyona çok düşkün olmayıp dengeli bir şekilde vakit ayırdıkları söylenebilir.

4.2.2.2. Televizyon İzlerken En Çok Tercih Edilen Program

Tablo 14
Televizyon İzlerken En Çok Tercih Edilen Program Türüyle İlgili Dağılım

Televizyon programları	**Sayı**	**%**
Haberler ve siyasi nitelikli programlar	48	34,3
Dini ve ahlâki programlar	27	19,3
Sinema ve dizi filmler	34	24,3
Müzik, eğlence ve yarışma programları	5	3,6
Eğitici kültürel programlar ve belgeseller	13	9,3
Spor programları	12	8,6
Diğer	1	1,0
Toplam	140	100,0

Tablo 14'e göre katılımcıların televizyon izlerken en çok tercih ettikleri program türüne göre dağılımlarına baktığımızda % 34,3'lük en yüksek oranının haberler ve siyasi nitelikli programları daha çok tercih ettikleri, bunu % 24,3 ile sinema ve dizi filmleri tercih edenlerin, % 19,3 ile dini ve ahlâki programları tercih edenlerin, % 9,3 ile eğitici kültürel programlar ve belgeselleri tercih edenlerin, % 8,6 ile spor programlarını, % 3,6 ile müzik, eğlence ve yarışma programlarını tercih edenlerin, % 1,0 diğer programları ile tercih edenlerin takip ettikleri görülmektedir. Ayrıca ankete katılanlarda dini ve ahlâki programları tercih edenlerin oranı da az olmayıp dikkate değer durumdadır.

4.2.2.3. İnternet Kullanımı

Tablo 15
Katılımcıların İnternet Kullanma Durumlarıyla İlgili Dağılımı

İnternet kullanma durumu	Sayı	%
Çok kullanırım	18	12,9
Fırsat buldukça kullanırım	37	26,4
İşim olduğu zamanlarda kullanırım	29	20,7
Hiç kullanmam	56	40,0
Toplam	140	100,0

Tablo 15'e göre internet kullanım oranlarına göz attığımızda katılımcıların % 40,0'ı interneti hiç kullanmadığını belirtmişlerdir. Bunu % 26,4 ile fırsat buldukça kullanırım, % 20,7 ile işim olduğu zamanlarda kullanırım diyenler ve % 12,9 ile çok kullanırım diyenler takip etmektedir. Bölgede orta yaş nüfusunun fazla olmasının internet kullanım oranlarını etkilediğini söyleyebiliriz. Bunun nedeni; interneti çok kullanırım diyenlerin % 61,1 ile 15-25 yaş gurubunda olanlar oluşturmaktadır. 61 ve yukarı yaş grubunda olanlar ise interneti hiç kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla genç nüfusun diğer yaş guruplarına oranla interneti çok daha fazla kullandıklarını söyleyebiliriz.

Günümüz toplumlarında internet kullanımın hızla yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal ağların sosyalizasyon sürecine etkileri neredeyse aile faktörü ile yarışır hale gelmiş, birey aile ya da yakın çevresiyle iletişime girmektense sosyal ağlar üzerinden sosyalleşmeye başlamıştır. Giderek artan internet kullanımının neden olduğu bu hızlı değişim toplumun temel değerlerinin de hızla değişmesine yol açmaktadır.[130]

[130] Vardi, s.67.

4.2.2.4. Gazete Okuma Durumu

Tablo 16
Katılımcıların Gazete Okuma Durumlarıyla İlgili Dağılımı

Gazete okuma durumu	Sayı	%
Evet, hergün okurum	33	23,6
Elime geçtikçe okurum	77	55,0
Hayır, okumam	30	21,4
Toplam	140	100,0

Tablo 16'ya baktığımızda ankete katılanların % 78,6'sının gazete okuduğunu, % 21,6'sının ise gazete okumadığını gözlemlemekteyiz.Gazete okuyanların büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu ve bunların da genelde kahvehanelerde gazete okudukları yapmış olduğumuz katılımcı gözlemlerde tespit edilmiştir. Ancak bunun dışında evine gazete alanların olduğunu da söyleyebiliriz.

4.2.2.5. Serbest Zamanların Değerlendirilmesi İle İlgili Tutumlar

Zaman tasavvurunun toplumlara ve dönemlere göre değiştiği bilinen bir gerçektir. Değişen zamanın anlayışına bağlı olarak zamanla ilgili pratikler ve sembollerde de farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin geleneksel toplumlarda zaman da mekân gibi toplumsal yaşama içkindir. Toplumsal ve gündelik hayat bulunduğu yerin coğrafi ve kültürel özelliklerine, iklim koşullarına, gece-gündüz ya da mevsimlerin döngüselliği gibi zamanın doğal ritimlerine bağlıdır. Oysa modern toplumlarda zaman ve mekân soyutlaşmıştır.

Modernlikle değişen zaman anlayışının kökenlerinde sanayileşmenin etkileri bulunmaktadır. Modern sanayi toplumlarında bu bakımdan insanların sosyal ve bireysel hayatında zamanın düzenlenmesi ve ayarlanması büyük önem taşımaktadır. Bu toplumlarda üretim gereklerine uygun bir zaman kurumsallaşması merkezi önemdedir. Fabrikalarda çalışmanın mekânsal yoğunlaşması nedeniyle yaşama alanları iş ve yaşam

dünyası şeklinde ayrımlaşmış, zaman kurumsallaşması ise iş zamanı ve serbest zaman şeklinde spesifik bir zaman kullanma mantığına göre ayrımlaşmıştır. Ancak geleneksel toplumun zaman yorumu iş zamanı ve serbest zaman gibi ayrımlara uğramadığı için geçmiş, şimdi ve gelecek tasavvurları bakımından da farklılaşır. Zaman üzerinde insanın bir denetimi yoktur. Zaman üzerinde denetimin bulunmaması, bazılarına göre geleneksel ve dinsel düzlemde algılanan ve yaşanan zaman anlayışının insanların dünyevi alanda plan yapamamasına ve çevresini değiştirmemesine yol açmaktadır.[131]

Müslüman toplumlarda zaman pratikleri ise genellikle din ve kültür etkileşiminde şekillenen bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman kullanımında ortaya çıkan farklı anlayış ve eylemlerin kültürden ve dinden gelen belirleyicileri çoğu durumda birbirinin yerine geçebilmektedir. Gündelik hayatın akışı ibadet düzeni içerisinde belli zaman aralıklarıyla bölümlenmiştir. Geleneksel toplumlardaki ilahi-kutsal modellerle uyum içinde olma ve ilk örneklere uygun davranma eğilimi de kaynağını büyük ölçüde dinden almaktadır.

Bu bakımdan dini hayatın zamansallık boyutu, dindarlığın inanç, ibadet ve sosyolojik tezahürlerinde dikkat edilmesi gereken bir zihinsel faktördür. Sosyo-kültürel hayat içinde bireylerarası ilişki ve süreçleri, kurumsal ve kültürel yaşamı organize eden zamansal kodlar bu ilişki ve süreçlerde yer alan tutum ve davranışları anlamada önemli hususlardır. [132]

[131] Celâleddin Çelik, **Sosyal Zaman ve Din (Sosyal Zaman İlişkileri ile Dindarlık İlişkisi Üzerine Sosyal Bir İnceleme),** Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2010, s.97-114.

[132] Çelik, s.168-172.

Tablo 17
Katılımcıların Sosyal Zamanlarını Değerlendirme İle İlgili Davranışları

Davranışlar	**Sayı**	**%**
Tarlada, bağda, bahçede çalışmak	21	15,0
Televizyon izlemek, müzik dinlemek	17	12,1
Hayvanlarla ilgilenmek	3	2,1
Ev işi yapmak	24	17,1
Kahvehaneye gitmek	13	9,3
Spor yapmak	10	7,1
Kitap, dergi ve gazete okumak	14	10,0
Nafile ibadet yapmak	1	0,7
Dini sohbet ve toplantılara katılmak	7	5,0
Ailemle birlikte kalmak	24	17,1
Komşuları ve akrabaları ziyaret etmek	6	4,3
Toplam	140	100,0

Ankete katılanların serbest zamanlarını değerlendirme ile ilgili davranışlarına bakıldığında % 17,1 ile en yüksek oranda ev işi yapmak ve ailemle birlikte kalmak seçeneğini işaretleyenler oluşturmaktadır. Bu seçeneği sırasıyla % 15,0 ile tarlada, bağda, bahçede çalışmak seçeneğini işaretleyenler, % 12,1 ile televizyon izlemek ve müzik dinlemek, % 10,0 ile kitap, dergi ve gazete okumak, % 9,3 ile kahvehaneye gitmek, % 7,1 ile spor yapmak, % 5,0 ile dini sohbet ve toplantılara katılmak, % 4,3 ile komşuları

ve akrabaları ziyaret etmek, % 2,1 hayvanlarla ilgilenmek, % 0,7 ile nafile ibadet yapmak seçenekleri izlemektedir.

Cinsiyet ile serbest zamanları değerlendirme arasındaki ilişkiye baktığımızda erkeklerin % 21,1 ile en yüksek oranı tarlada, bağda, bahçede çalışarak seçeneğini işaretlemişlerdir. Bunu % 19,7 ile aile ile birlikte kalarak, % 15,8 ile kahvehaneye giderek, % 11,8 ile televizyon izleyerek radyo, teyp ve CD dinleyerek, % 10,5 ile spor yaparak, % 9,2 ile kitap, dergi, gazete okuyarak seçenekleri takip etmektedir.

Kadınlarda ise en yüksek oranı % 34,4 ile ev işi yaparak, % 14,1 ile aile ile birlikte kalarak, % 12,5 ile televizyon izleyerek; radyo, teyp ve CD dinleyerek, % 10,9 ile kitap, dergi ve gazete okuyarak, % 7,8 ile tarlada, bağda, bahçede çalışarak, % 6,3'ü dini sohbet ve toplantılara katılarak ve komşuları ve akrabaları ziyaret ederek seçenekleri takip etmektedir.

Tablo 17'ye genel olarak bakıldığında, ankete katılan erkeklerin çok büyük çoğunluğunun serbest zamanlarını tarlada, bağda, bahçede çalışarak kadınların ise ev işi yaparak geçirdiklerini gözlemliyoruz. Bunun yanında her iki tarafın da aileyle birlikte kalarak serbest zamanlarını değerlendirdikleri görülmektedir. Modern toplumlar serbest zamanlarını değerlendirmede, çalışmanın dışında genelde hoşuna giden, zevkli etkinliklerle ilgilenirken araştırma bölgemizdeki katılımcıların ise serbest zamanlarını daha çok geleneksel olarak değerlendirdikleri görülmektedir.

4.3. Dini Hayat İle İlgili Bulgular

Araştırmamızın asıl konusunu oluşturan bu bölümde katılımcılara dini inanç, ibadet, din bilgisi ve dindarlık ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Ayrıca bu sorularla bağımsız değişkenler arasında ilişki olup olmadığı karşılaştırılmıştır. Buna göre sonuçlar genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

4.3.1. Dinin İnanç Boyutu İle İlgili Bulgular

4.3.1.1. Allah İnancı

Tablo 18
Allah İnancı İle İlgili Tutumlar

Allah inancı ile ilgili tutumlar	**Sayı**	**%**
Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyorum	139	99,3
Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var	1	0,7
Allah'ın varlığına ailem ve çevremdekiler inandıkları için inanıyorum	-	-
Allah'ın varlığına inanmıyorum	-	-
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 99,3'ü Allah'ın varlığına kesin olarak inandıklarını belirtirken, % 0,7'si ''Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var'' görüşünü belirtmişlerdir. Diyanet'in Türkiye geneli dindarlık araştırmasında da ülkemizde yaşayan vatandaşların Allah'ın varlığına inanma durumlarına baktığımızda ''Allah'ın gerçekten var ve bir olduğuna inanıp bundan hiç şüphe duymadığını'' belirtenlerin oranı % 98,7, diğer seçenekleri tercih edenlerin oranı % 0,8 ve Allah'ın varlığına inanmakla ilgili soruya cevap vermeyenlerin oranı ise % 0,5'tir.[133]

[133] Diyanet İşleri Başkanlığı, **Türkiye'de Dini Hayat Araştırması,** Ankara, 2014, s.11.

4.3.1.2. Peygamberlik Kutsal Kitap ve Melek İnançları

Tablo 19

Hz. Muhammed'in Peygamberliği İle İlgili Tutumlar

Hz. Muhammed'in peygamberliği ile ilgili tutumlar	Sayı	%
Peygamber olduğuna kesin olarak inanıyorum	140	100,0
Peygamber olduğuna inanıyorum fakat bazı şüphelerim var	-	-
Normal bir insan olarak görüyorum	-	-
Yönetici ve komutan olarak görüyorum	-	-
Diğer	-	-
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 100'ü Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna kesin olarak inandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 20

Meleklere İnançla İlgili Tutumlar

Meleklere inançla ilgili tutumlar	Sayı	%
Meleklerin varlığına inanıyorum	140	100,0
Gözle göremediğim için şüphelerim var	-	-
Meleklerin varlığına inanmıyorum	-	-
Toplam	140	100,0

Tablo 20'de katılımcıların % 100'ü meleklerin varlığına inandığını belirtmişlerdir. Ülke genelinde de 'Melek,cin ve şeytan gibi varlıklar gerçektir ancak bize

görünmezler' önermesine katılanların oranı % 95,3, katılmayanların oranı ise % 2,2'dir.[134]

Tablo 21
Kur'an-ı Kerim'in Tüm Emirlerinin Kıyamete Kadar Geçerli Olup-Olmadığı İle İlgili Tutumlar

Tutumlar	Sayı	%
Kısmen katılıyorum	8	5,7
Tamamen katılıyorum	125	89,3
Kısmen katılmıyorum	1	0,7
Tamamen katılmıyorum	5	3,6
Bir fikrim yok	1	0,7
Toplam	140	100,0

Ankete katılanların % 89,3'ü Kur'an'ın tüm emirlerinin kıyamete kadar geçerli olduğu düşüncesindeyken, % 5,7'si kısmen geçerli olduğu düşüncesindedirler. Katılımcıların % 3,6'sı ise Kur'an-ı Kerim'in tüm emirlerinin kıyamete kadar geçerli olmadığı düşüncesindedirler. Ülke genelinde ise ''Kuran'da anlatılanların hepsi doğru ve gerçek olup bütün zamanlarda geçerlidir'' önermesine katılanların oranı % 96,5, katılmayanların oranı % 1,0 bu konuda fikri olmadığını belirtenlerin oranı % 1,6'dır. [135]

Kadınların % 6,3'ü Kur'an-ı Kerim'in tüm emirlerinin kıyamete kadar geçerli olduğuna kısmen katılırken, erkeklerde bu oran % 5,3'de kalmaktadır. Erkeklerin % 3,9'u ise Kur'an-ı Kerim'in tüm emirlerinin kıyamete kadar geçerli olmadığı görüşündedirler.

[134] Diyanet, s.14.
[135] Diyanet, s.17.

Kadınlarda bu oran % 3,1'e düşmektedir. Kadınların % 90,6'sı kıyamete kadar geçerli olduğu görüşüne tamamen katılırken erkeklerde bu oran % 88,2'ye düşmektedir.

Eğitim durumuna bakıldığında ise okuma-yazma bilmeyenlerin % 33,3'ü, sadece okuma-yazma bilenlerin % 20,0'ı, ilkokul mezunlarının % 1,9'u, orta ve dengi okul mezunlarının % 9,1'i ve lise ve dengi okul mezunlarının da % 4,0'ı, yüksekokul ve üniversite mezunlarının ise % 3,8'i Kur'an-ı Kerim'in tüm emirlerinin kıyamete kadar geçerliliğine kısmen katılmaktadırlar. İlkokul mezunlarının % 3,7'si, orta ve dengi okul mezunlarının % 4,5'i ve lise ve dengi okul mezunlarının ise % 8,0'ı Kur'an-ı Kerim'in tüm emirlerinin kıyamete kadar geçerli olmadığı görüşündedirler.

Üvezpınar bölgesinde giderek Kur'an'ı Kerim'e daha çok önem verildiğini, gerek mübarek gün ve gecelerde gerekse Ramazan ayında Kur'an okuma oranının arttığını, Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesi ve çocuklara öğretilmesi konusunda gereken özenin gösterildiğini gözlemlerimizden ve yapmış olduğumuz mülakatlardan öğrenmiş bulunuyoruz.

4.3.1.3. Ahiret ve Kader İnancı

İslam dini orijinal mesajında bireyci ögeler bulundursa da İslam ülkelerinde bağımsız ya da özerk şehirlerin oluşumunu engelleyen anti-feodalist merkezi devlet yapısı ve öte dünyalı bir tasavvuf anlayışı İslam'ın günlük uygulamalarında bireyci ögeleri azaltmıştır. Örneğin Türkiye'de halkın çoğunluğu son zamanlara kadar kaderci bir anlayışa sahip olmuştur. 1974 yılında yapılan bir ulusal araştırmaya göre kaderciliğin Türklerin ulusal özelliklerinden biri olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte 1991 yılında yapılan başka bir araştırmaya göre yeni kuşaklar arasında kadercilik giderek azalmaktadır. Türk toplumunun değerleri araştırmasına göre ise katılımcıların % 45'i kaderci bir anlayışa sahipken % 36'sı kaderci tutumlar taşımamakta, % 18'i ise kayıtsız kalmaktadır. Bu bulgulara göre dindarlıkla kadercilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakta İslam inancıyla kadercilik arasında Batılı sosyal bilimcilerin iddia ettiklerinin aksine bir ilişkinin Türkiye örneğinde var olmadığı ortaya çıkmaktadır.[136]

[136] Recep Kaymakcan ve Mevlüt Uyanık, **Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak**, İstanbul: Dem Yayınları, 2007, s.439.

Araştırmamızda da bu veriye uygun sonuçlar elde ettiğimizi aşağıdaki tablodan gözlemlemekteyiz.

Tablo 22:
Kader İnancı İle İlgili Tutumlar

Tutumlar	**Sayı**	**%**
İnsan alnında ne yazarsa onu yaşar	72	51,4
İnsan az da olsa kendi kaderini kendisi belirler	56	40,0
Herkes kendi kaderini kendisi belirler	11	7,9
Fikrim yok	1	0,7
Toplam	140	100,0

Deneklere yönelttiğimiz kader inancıyla ilgili soruda katılımcıların % 51,4'ü insan alnında ne yazarsa onu yaşar görüşündeyken, % 40,0'ı insan az da olsa kendi kaderini kendisi belirler, % 7,9'u herkes kendi kaderini kendisi belirler görüşünü benimsemişlerdir. Ülke genelinde ise ''Meydana gelen ve gelecek olan herşey Allah'ın izniyle gerçekleşir'' önermesine katılanların oranı % 97,9, katılmayanların oranı ise % 0,5'tir.

Kader inancının yanı sıra yörede bireyci anlayışın giderek arttığını ve insanın hürriyetini yok sayan kadercilikten uzaklaşmaya yakın olduğunu bulgularımıza dayanarak söyleyebilirz. Bu hususta Ahmed Naim, İslam Ahlakı'nın Esasları kitabında kader inancı ile insan hürriyetini bir arada savunmanın İslam düşüncesinde mümkün olduğunu savunur. Çünkü seçme gücü olmayan bir varlığa birtakım emir ve yasaklar koymak son derece manasız olacaktır. İslam'da tevekkül anlayışı da düşünüre göre yanlış anlaşılmaktadır. Buna göre tevekkül elinden geleni yapmaktır. Müslümalar başlarına kötü bir şey geldiği zaman önce kendilerini suçlamalıdırlar. Dolayısıyla İslamdaki kader

inancının insanı acizlik ve miskinliğe düşüren anlayışlarla hangi şekilde olursa olsun örtüşmesi mümkün değildir.[137]

4.4. Dini Pratikler Ve Dinin İbadet Boyutu İle İlgili Bulgular

4.4.1. Namaz

Tablo 23
Katılımcıların Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu

Namaz ile ilgili tutum ve davranışlar	**Sayı**	**%**
Günlük beş vakit namazımı kılarım	84	60,0
Vakit namazlarını bazen aksatırım	27	19,3
Vakit namazlarını ara sıra kılarım Cuma ve Bayram namazlarını kılarım	19	13,6
Sadece Cuma ve Bayram namazlarını kılarım	7	5,0
Hiç namaz kılmam	3	2,1
Toplam	140	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların % 60,0'ı günlük beş vakit namazını düzenli olarak kıldıklarını belirtmişlerdir. Bunu % 19,3 ile bazen aksatanlar, % 13,6 ile vakit namazları ara sıra Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanlar, % 5,0 ile sadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanlar, % 2,1 ile de hiç namaz kılmadığını belirtenler takip etmektedir. Ülke geneline baktığımızda ise vakit namazlarını her zaman kılanların oranının % 42,5, hiçbir zaman kılmayanların oranınınise % 16,9 olduğunu görürüz.[138]

[137] Ahmed Naim, **İslam Ahlâkının Esasları,** Recep Kılıç (Çev.), 2. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014, s.27-28.
[138] Diyanet, **s**.43.

Tablo 23'e göre, araştırma yaptığımız Üvezpınar yöresinin yarısından fazlası her gün beş vakit namaz ibadetini düzenli olarak yerine getirmektedir. Buna göre bölge halkının namaz ibadetine gereken önemi verdiğini söyleyebiliriz

Tablo 24
Cinsiyete Göre Namaz Kılma Sıklığı

Cinsiyet		Namaz kılma sıklığı					
		Günlükbeş vakit namazımı kılarım	Vakit namazlarını bazen aksatırım.	Vakit namazlarını ara sıra kılarım Cuma ve Bayram namazlarını kılarım.	Sadece Cuma ve Bayram namazlarını kılarım.	Hiç namaz kılmam.	Toplam
Kadın	Sayı	40	18	4	0	2	64
	%	62,5	28,1	6,3	0,0	3,1	100,0
Erkek	Sayı	44	9	15	7	1	76
	%	57,9	11,8	19,7	9,2	1,3	100,0
Toplam	Sayı	84	27	19	7	3	140
	%	60,0	19,3	13,6	5,0	2,1	100,0

Cinsiyet ve namaz kılma sıklığı arasındaki ilişkiye bakıldığında kadınların % 62,5'inin düzenli olarak beş vakit namaz kıldığı, % 28,1'inin vakit namazlarını bazen aksattıkları, % 6,3'ünün günlük namazları ara sıra kıldığı % 3,1'inin ise hiç namaz kılmadığı tablodan çıkarılmaktadır.

Erkeklerin ise % 57,9'unun her gün beş vakit namazı düzenli olarak kıldığı, % 11,8'inin vakit namazlarını aksattıklarını, % 19,7'sinin vakit namazlarını ara sıra kılıp Cuma ve Bayram namazlarına devam ettikleri, % 9,2'sinin sadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kıldığı, % 1,3'ünün ise hiç namaz kılmadığı görülmektedir.

Bunun yanı sıra Üvezpınar'da hem erkek hem de kadınlarda vakit namazlarında cemaatle namaz kılmaya özen gösterildiğini mülakatlardan ve gözlemlerimizden yararlanarak söyleyebiliriz. Özellikle kadınların genelde akşamları cematle namaz kılmak için camiye gittiklerini gözlemledik. Edindiğimiz bilgilere göre Müslüman Arap turistlerin bu durumda etkili olduğunu öğrendik. Cematle namaz kılmaya özen gösteren turistlerin bu konuda bölge halkına güzel bir örnek oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Ülke genelinde ise kadınların % 49,8'i vakit namazlarını her zaman kılarken erkeklerin % 34,8'i vakit namazlarınıher zaman kılmaktadır. Kadınlarda vakit namazlarını ara sıra kılanların oranı % 15,5, erkeklerde % 20,7; kadınlarda vakit namazlarını hiçbir zaman kılmayanların oranı % 13,6 erkeklerde ise % 20,4'tür.[139]

Kadınlarla erkeklerin namaz kılma sıklıklarına bakıldığında, genel olarak kadınların erkeklere göre namaz ibadetini aksatmadan daha düzenli olarak yerine getirdikleri sonucuna varabiliriz. Ayrıca tablodan Üvezpınar bölgesinde genel olarak namaz kılma oranının her iki cinste de de yüksek olduğu sonucunu çıkartabiliriz.

[139] Diyanet, s.45.

Tablo 25
Yaş Grubuna Göre Namaz Kılma Sıklığı

Yaş grupları		Namaz kılma sıklığı					
		Günlük beş vakit namazı kılarım	Vakit namazlarımı bazen aksatırım	Vakit namazlarını ara sıra kılarım Cuma ve bayram namazlarını kılarım	Sadece Cuma ve Bayram namaz-larını kılarım	Hiç namaz kılmam	Toplam
15-25 arası	**Sayı**	10	5	2	1	0	18
	%	55,6	27,8	11,1	5,6	0,0	100,0
26-40 arası	**Sayı**	19	9	6	4	2	40
	%	47,5	22,5	15,0	10,0	5,0	100,0
41-60 arası	**Sayı**	37	12	8	1	1	59
	%	62,7	20,3	13,6	1,7	1,7	100,0
61 ve yukarısı	**Sayı**	18	1	3	1	0	23
	%	78,3	4,3	13,0	4,3	0,0	100,0
Toplam	**Sayı**	84	27	19	7	3	140
	%	60,0	19,3	13,6	5,0	2,1	100,0

Bulgularımıza göre 15–25 arası yaş grubuna mensup, günlük beş vakit namazı düzenli olarak kıldıklarını belirtenlerin oranı % 55,6'dır. Bunu % 27,8 ile vakit namazlarını bazen aksatanlar, % 11,1 ile vakit namazları ara sıra kılıp Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanlar, % 5,6 ile sadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanlar takip etmektedir. Bu örneklem grubunda hiç namaz kılmam diyen kimse yoktur.

26–40 arası yaş grubuna mensup olanların yarısına yakını günlük namazları düzenli olarak kıldıklarını, % 22,5'ivakit namazlarını bazen aksattığını, % 15,0'ı günlük namazları ara sıra Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kıldıklarını, yine %

10,0'ısadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kıldıklarını belirtirken % 5,0'ı ise hiç namaz kılmadıklarını belirtmişlerdir.

41–60 yaş grubuna mensup olanların % 62,7'si günlük namazları düzenli kıldıklarını belirtmişlerdir. Bunu % 20,3 ile vakit namazlarını bazen aksatanlar, % 13,6 ile de vakit namazlarını ara sıra kılıp Cuma ve Bayram namazlarına devam ettiklerini belirtenler takip etmektedir. Sadece Cuma ve Bayram namazı kılanlarla hiç namaz kılmayanların oranı ise % 1,7'dir.

61 ve yukarı yaş grubuna mensup olanların % 78,3'ününgünlük namazları düzenli olarak kıldığı anlaşılmaktadır. Bu oran diğer yaş gruplarına nazaran daha yüksek bir orandır.

Buna göre; yaş arttıkça düzenli namaz kılma alışkanlığının da arttığı gözlenmiştir. Tablodan; yaşilerlemesine bağlı olarak insanların kendilerini ölüme daha yakın hissetmeye başlamalarının bunda etkili olduğu sonucunu çıkartabiliriz.

Bulgularımızı ülke geneliyle karşılaştırdığımızda Üvezpınar yöresinde gençlerde namaz kılma oranının oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ülke genelinde 18-24 yaş grubunda vakit namazlarını her zaman kılanların oranı % 26,2 iken bu oran Üvezpınar yöresinde % 55,6'ya kadar çıkmaktadır. Ancak 65 ve daha yukarı yaş grubunda benzer sonuçların ortaya çıktığını görürüz. Buna göre ülke genelinde bu yaş grubunda vakit namazlarını her zaman kılanların oranı % 69,9 iken Üvezpınar yöresinde % 78, 3'tür.[140]

Yapılan benzer araştırmalarda yaş faktörüyle bireylerin dindarlıkları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre yaş ilerledikçe inanma ve ibadetleri yerine getirme oranlarında yine dine karşı olumlu tutum ve davranışlara sahip olmada bir artışın olduğunu[141] yaptığımız araştırmaya ve benzer araştırmalara dayanarak söyleyebiliriz.

[140] Diyanet, s.45.

[141] Halil Aydınalp, **Gerede'de Dini Hayat: Din Kurumu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma,** 1. Baskı, Bolu: Gerede Belediyesi Kültür Yayınları, 2012, s.176-177.

Tablo 26
Mensup Olunan Sosyal Gruba Göre Namaz Kılma Sıklığı

Sosyal grup		Namaz kılma sıklığı					
		Günlük beş vakit namazı kılarım	Vakit namazlarını bazen aksatırım	Vakit namazlarını ara sıra kılarım Cuma ve Bayram namazlanı kılarım	Sadece Cuma ve Bayram namazlarını kılarım	Hiç namaz kılmam	Toplam
Batum göçmeni lazlar	Sayı	52	20	14	4	2	92
	%	56,5	21,7	15,2	4,3	2,2	100,0
Gürcü	Sayı	3	1	1	1	0	6
	%	50,0	16,7	16,7	16,7	0,0	100,0
Ana-babadan biri Batum göçmeni diğeri Gürcü	Sayı	10	2	3	2	0	17
	%	58,8	11,8	17,6	11,8	0,0	100,0
Mardin Arapları	Sayı	11	0	0	0	0	11
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Dışardan göç etmiş	Sayı	7	5	1	0	1	14
	%	50,0	35,7	7,1	0,0	7,1	100,0
Toplam	Sayı	83	28	19	7	3	140
	%	59,3	20,0	13,6	5,0	2,1	100,0

Tablodaki mensup olunan sosyal grup ile namaz kılma sıklığı arasındaki ilişkiye bakıldığında Batum göçmeni Laz, Gürcü, ana-babadan biri Batum göçmeni Laz diğeri

Gürcü olan sosyal gruplara mensup olanların yarı veya yarısından çoğunun her gün beş vakit namazı düzenli olarak kıldığı görülmektedir.

Bölgeye gerek göç yoluyla gerekse evlilik yoluyla dışarıdan gelenlerin oluşturduğu grubun da benzer olarak % 59'üçünün düzenli olarak günlük beş vakit namazı kıldığı görülmektedir. Ayrıca örneklemde yer alan bölgeye sonradan göç etmiş Mardin Arapları'nın hemen hepsinin düzenli olarak namazlarını kıldıkları tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 26'ye göre farklı bir sosyal gruba mensup olmak, namaz kılma sıklığında çok fazla bir oranda farklılık meydana getirmemektedir.

Tablo 27

Eğitim Durumuna Göre Namaz Kılma Sıklığı

Eğitim durumu		Namaz Kılma Sıklığı					
		Günlük beş vakit namazı düzenli olarak kılarım	Vakit namazlarını bazen aksatırım	Vakit namazları ara sıra kılarım Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılarım	Sadece Cuma ve Bayram namazlarını ara sıra kılarım	Hiç namaz kılmam	Toplam
Okuma-yazma bilmiyor	Sayı	3	0	0	0	0	3
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Okuma-yazma biliyor	Sayı	7	1	2	0	0	10
	%	70,0	10,0	20,0	0,0	0,0	100,0
İlkokul mezunu	Sayı	40	6	6	1	1	54
	%	74,1	11,1	1,1	1,9	1,9	100,0
Orta ve dengi okul mezunu	Sayı	5	8	7	1	1	22
	%	22,7	36,4	31,8	4,5	4,5	100,0
Lise ve dengi okul mezunu	Sayı	13	4	3	4	1	25
	%	52,0	16,0	2,0	16,0	4,0	100,0
Yükseokul veya fakülte mezunu	Sayı	16	8	1	1	0	26
	%	61,5	30,8	3,8	3,8	0,0	100,0
Toplam	Sayı	84	27	19	7	3	140
	%	60,0	19,3	13,6	5,0	2,1	100,0

Tablo 27'ye göre okuma-yazma bilmeyenlerin hepsi günlük namazlarını düzenli olarak kılmaktadırlar. Sadece okuma-yazma bilenlerin % 70,'i günlük beş vakit namazı düzenli olarak kıldıklarını belirtmişlerdir. Bu grupta hiç namaz kılmayan yoktur.

İlkokul mezunlarının % 74,1'i günlük namazlarını düzenli olarak kıldıklarını, vakit namazlarını bazen aksatanlarla, vakit namazları ara sıra Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanların oranı % 11,1'dir. Sadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanlarla hiç namaz kılmadığını belirtenlerin oranı ise % 1,9'dur.

Orta ve dengi okul mezunlarında ise % 22,7 'si vakit namazlarını düzenli olarak kıldıklarını, % 36,4'ü vakit namazlarını bazen aksattıklarını, % 31,8'i vakit namazları ara sıra Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kıldığını belirtmişlerdir. Sadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanlarla hiç namaz kılmadığını söyleyenlerin oranı ise % 4,5'tir.

Lise ve dengi okul mezunu olanların % 52,0'ı vakit namazlarını düzenli olarak kıldıklarını, % 16,0'ı vakit namazlarını bazen aksattıklarını, % 12,0'ı vakit namazları ara sıra kıldıklarını ancak Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kıldığını, % 16,0'ı sadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kıldığını belirtmişlerdir. % 4,0'ı ise hiç namaz kılmadığını belirtmiştir.

Yüksekokul veya fakülte mezunlarına baktığımızda % 61,5'i vakit namazlarını düzenli olarak kıldıklarını, % 30,8'i vakit namazlarını bazen aksattıklarını söylemişlerdir. Vakit namazları ara sıra Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanlarla sadece Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılanların oranı % 3,8'dir. Hiç namaz kılmadığını belirten kimse yoktur.

Örneklemimizde eğitim durumu ile namaz kılma sıklığı arasındaki ilişkiye bakıldığında, eğitim durumu arttıkça günlük beş vakit namazı düzenli olarak kılma oranında bir azalmanın meydana geldiğini gözlemleriz. Ayrıca bu oranın diğerlerine nazaran orta ve dengi okul mezunlarında daha fazla düştüğü tablodan çıkarılmaktadır.

Tablo 28
Aylık Gelir Durumuna Göre Namaz Kılma Sıklığı

Aylık gelir durumu		Namaz kılma sıklığı					
		Günlük beş vakit namazı düzenli olarak kılarım	Vakit Namazlarını Bazen aksatırım	Vakit namazları ara sıra kılarım Cuma ve Bayram namazlarını düzenli olarak kılarım	Sadece Cuma ve Bayram namaz-larını ara sıra kılıyorum	Hiç namaz kılmam	Toplam
1000 TL ve aşağısı	Sayı	21	6	4	1	2	4
	%	61,8	17,6	11,8	2,9	5,9	100,0
1001-1500 TL arası	Sayı	40	10	12	1	1	64
	%	62,5	15,6	18,8	1,6	1,6	100,0
1501-2500 TL arası	Sayı	13	9	2	3	0	27
	%	48,1	33,4	7,4	11,1	0,0	100,0
2500 TL ve üstü	Sayı	10	2	1	2	0	15
	%	66,7	13,3	6,7	13,3	0,0	100,0
Toplam	Sayı	84	27	19	7	3	140
	%	60,0	19,3	13,6	5,0	2,1	100,0

Aylık gelir durumu ile namaz kılma sıklığı arasındaki ilişkiye bakıldığında, 1000TL ve aşağısı, 1001-1500 TL arası ve 2500 TL ve üstü gelire sahip olanların yarısından fazlasının günlük beş vakit namazı düzenli olarak kıldığı; 15001-2500 TL arası gelire sahip olanların ise yarıya yakının günlük beş vakit namazı düzenli olarak kıldıkları görülmektedir.

Tablo 28'e göre aylık gelir durumu ile namaz kılma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

4.4.2. Oruç

Katılımcıların oruç ibadetini yerine getirme durumu ile ilgili tutum ve davranışlarını ve bunların çeşitli değişkenlerle ilişkisini aşağıdaki tablolarda görmemiz mümkündür.

Tablo 29:
Katılımcıların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumu

Oruç ile ilgili tutum ve davranışlar	**Sayı**	**%**
Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde de oruç tutarım	92	65,7
Ramazan orucunun tamamını tutarım	39	27,9
Ramazan orucunun yarısını tutarım	3	2,1
Ramazan orucunun çok azını tutarım	3	2,1
Hiç oruç tutmam	2	1,4
Diğer	1	0,7
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 65,7'sinin Ramazan orucunun tamamında ve bazı mübarek günlerde de oruç tuttuğu anlaşılırken, % 27,9'unun Ramazan orucunun tamamını, % 2,1'inin Ramazan orucunun yarısını tuttuğu, % 2,1'inin Ramazan orucunun çok azını tuttuğu, % 1,4'ünün ise hiç oruç tutmadığı anlaşılmaktadır. Az oruç tutan veya hiç oruç tutmayan katılımcıların bazıları sağlıklarının elvermemesinden dolayı oruç tutamadıklarını belirtmişlerdir. Tabloya göre katılımcıların % 93,6'sının Ramazan ayına gerekli önemi verip oruç ibadetini tam olarak yerine getirdikleri görülmektedir. Gerek bizim çalışma alanımız olan Üvezpınar yöresinde olsun ve gerekse karşılaştırma

yaptığımız benzer çalışmaların yapıldığı yörelerde olsun insanlar, oruç ibadetine ve özellikle de Ramazan orucuna gerekli önemi vermektedirler. Ülke geneline baktığımızda ise ‘‘Sağlığım elverdiği sürece Ramazan ayında oruç tutarım’’ diyenlerin oranı % 83,4, ‘‘Hiç oruç tutmam’’ diyenlerin oranı ise % 2,5 olduğunu görürüz. [142]

Tablo 30
Cinsiyete Göre Oruç Tutma Sıklığı

Cinsiyet		Oruç tutma sıklığı					
		Ramazan orucunun tamamını tutarım ve bazı mübarek günlerde de oruç tutarım	Sadece Ramazan orucunun tamamını tutarım	Ramazan orucunun yarısını tutarım	Ramazan orucunun Çok azını tutarım	Hiç oruç tutmam	Toplam
Kadın	Sayı	47	13	2	2	0	64
	%	73,4	20,3	3,1	3,1	0,0	100,0
Erkek	Sayı	45	26	1	1	2	75
	%	60,0	34,7	1,3	1,3	2,7	100,0
Toplam	Sayı	92	39	3	3	2	139
	%	66,2	28,1	2,2	2,2	1,4	100,0

Ankete katılan kadınların % 73,4’ü Ramazan orucunun tamamında ve bazı mübarek günlerde de oruç tuttuklarını, % 20,3’ü Ramazan orucunun tamamını tuttuklarını belirtmişlerdir. Yarısını ve çok azını tutanların oranı ise % 3,1’dir. Hiç oruç tutmam diyen ise yoktur.

Erkeklerde ise Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde oruç tutanların oranı % 60,0, Ramazan orucunun tamamını tutanların oranı % 34,7, Ramazan

[142] Diyanet, s.72.

orucunun yarısını tutanların oranıyla Ramazan orucunun çok azını tutanların oranı % 1,3'tür. Hiç oruç tutmayanların oranı ise % 2,7'dir.

Tablo 30'da da görüldüğü gibi oruç ibadetine kadınların gösterdiği hassasiyet erkeklere göre daha fazladır. Tablo 24'te de, kadınların namaz ibadetine erkeklerden daha çok önem verdiğini görmüştük. Tablo 24 ve tablo 30'a göre kadınlar, dinin ibadet boyutuna erkeklerden çok daha fazla önem verip ibadetlerini erkeklere göre daha düzenli bir şekilde yerine getirmektedirler. Ülke genelinde ise erkeklerin % 80,7'si sağlığı elverdiği ölçüde Ramazan ayında oruç tuttuğunu belirtirken bu oran kadınlarda % 86'ya kadar çıkmaktadır.[143]

Tablo 31
Yaş Grubuna Göre Oruç Tutma Sıklığı

Yaş grupları		Oruç tutma sıklığı					
		Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde de oruç tutarım	Ramazan orucunun tamamını tutarım	Ramazan orucunun yarısını tutarım	Ramazan orucunun çok azını tutarım	Hiç oruç tutmam	Toplam
15-25 arası	Sayı	11	7	0	0	0	18
	%	61,1	38,9	0,0	0,0	0,0	100,0
26-40 arası	Sayı	28	10	1	0	1	40
	%	70,0	25,0	2,5	0,0	2,5	100,0
41-60 arası	Sayı	36	19	1	2	0	58
	%	62,1	32,8	1,7	3,4	0,0	100,0
61 ve yukarısı	Sayı	17	3	1	1	1	23
	%	73,9	13,2	4,3	4,3	4,3	100,0

[143] Diyanet, s.73.

Toplam	**Sayı**	92	39	3	3	2	139
	%	66,2	28,0	2,2	2,2	1,4	100,0

Araştırmaya katılan 15–25 yaş arası katılımcıların yarısından biraz fazlası Ramazan orucunun tamamında ve bazı mübarek günlerde oruç tutarken, % 38,9'u Ramazan orucunun tamamında oruç tutmaktadır. Bu yaş gurubunda Ramazan orucunun yarısını veya çok azını tutarım diyenle hiç oruç tutmam diye belirten kimse yoktur.

26–40 yaş arası katılımcıların % 70,0'ı Ramazan orucunun tamamında ve bazı mübarek günlerde de oruç tuttuğunu, % 25,0'ı Ramazan orucunun tamamını tuttuğunu belirtmişlerdir. Ramazan orucunun yarısını tuttuğunu belirtenlerle hiç oruç tutmadığını söyleyenlerin oranı % 2,5'tir. Çok azını tutarım diyen kimse yoktur.

41–60 yaş arasındakilerin % 62,1'i Ramazan orucunun tamamında ve bazı mübarek günlerde de oruç tuttuğunu, % 32,8'i Ramazan orucunun tamamını tuttuğunu,% 1,7'si Ramazan orucunun yarısını, % 3,4'ü Ramazan orucunun çok azını tuttuğunu belirtmiştir. Hiç oruç tutmayan ise yoktur.

61 ve yukarı yaştakilerin ise % 73,9'u Ramazan orucunun tamamında ve bazı mübarek günlerde de oruç tutarken, % 13,0'ı Ramazan orucunun tamamında oruç tutmaktadır. Bu yaş gurubunda Ramazan orucunun yarısını veya çok azını tutarım diyenle hiç oruç tutmam diye belirtenlerin oranı % 4,3'tür.

Yukarıdaki tabloda, yaşın artmasıyla birlikte oruç tutma sıklığında bir paralellik olmadığını gözlemlemekteyiz. Sadece 62 ve yukarı yaş gurubunda Ramazan orucunun tamamında ve bazı mübarek günlerde de oruç tutma oranının diğerlerine nazaran daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu yaş grubunda oruç tutmayanların oranı % 4,3 oranında artmıştır ki bunun nedeni sağlığın sürekli oruç tutmaya elvermemesidir.

Tablo 32
Mensup Olunan Sosyal Gruba Göre Oruç Tutma Sıklığı

Sosyal grup		Oruç tutma sıklığı					
		Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde de oruç tutarım	Ramazan orucunun tamamını tuarım	Ramazan orucunun yarısını tutarım	Ramazan orucunun çok azını tutarım	Hiç oruç tutmam	Toplam
Batum göçmeni Lazlar	Sayı	64	22	2	2	2	92
	%	69,6	23,8	2,2	2,2	2,2	100,0
Gürcü	Sayı	2	4	0	0	0	6
	%	33,3	66,7	0,0	0,0	0,0	100,0
Ana-babadan biri Batum göçmeni diğeri Gürcü	Sayı	9	8	0	0	0	17
	%	52,9	47,1	0,0	0,0	0,0	100,0
Arap	Sayı	11	0	0	0	0	11
	%	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Dışardan göç etmiş	Sayı	8	5	1	0	0	14
	%	57,1	35,8	7,1	0,0	0,0	100,0
Toplam	Sayı	94	39	3	2	2	140
	%	67,1	27,9	2,2	1,4	1,4	100,0

Mensup olunan sosyal grupla oruç tutma sıklığına bakıldığında Mardin Arapları'nda Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde de oruç tutanlar en

yüksek orana sahipken, Gürcü'lerde en yüksek oranı sadece Ramazan orucunu tutanlar oluşturmaktadır. Diğer grupların yarısı veya yarısından çoğunu Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde de oruç tutanlar oluşturmaktadır. Bütün sosyal grupların Ramazan orucunun tamamını tuttukları dolayısıyla da Ramazan ayına karşı hassasiyet gösterdikleri görülmektedir.

Tablo 33
Eğitim Durumuna Göre Oruç Tutma Sıklığı

Eğitim durumu		Oruç tutma sıklığı					
		Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde de oruç tutarım	Sadece Ramazan orucunun tamamını tutarım	Ramazan orucunun yarısını tutarım	Ramazan orucunun çok azını tutarım	Hiç oruç tutmam	Toplam
Okuma-yazma bilmiyor	Sayı	2	1	0	0	0	3
	%	66,7	33,3	0,0	0,0	0,0	100,0
Okuma-yazma biliyor	Sayı	6	4	0	0	0	10
	%	60,0	40,0	0,0	0,0	0,0	100,0
İlkokul mezunu	Sayı	43	8	1	1	1	54
	%	79,6	14,7	1,9	1,9	1,9	100,0
Orta ve dengi okul mezunu	Sayı	13	7	2	0	0	22
	%	59,1	31,8	9,1	0,0	0,0	100,0
Lise ve dengi okul mezunu	Sayı	15	8	0	1	1	25
	%	60,0	32,0	0,0	4,0	4,0	100,0
Yükseokul veya fakülte mezunu	Sayı	13	11	0	1	0	25
	%	52,0	44,0	0,0	4,0	0,0	100,0
Toplam	Sayı	92	39	3	3	2	139
	%	66,2	28,0	2,2	2,2	1,4	100,0

Eğitim durumu ile oruç tutma sıklığına bakıldığında, tüm eğitim seviyelerinde Ramazan orucunun tamamını ve bazı mübarek günlerde de oruç tutma seçeneği ile Ramazan orucunun tamamını tutma seçeneği birlikte değerlendirildiğinde, iki seçeneğin oranlarının toplamının bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Bu da göstermektedir ki, tüm eğitim seviyelerinde oruç ibadetine önem verilmektedir.

4.4.3. Zekât ve Sadaka

Zekât sözlükte artma, çoğalma, bereket, temizlik anlamlarına gelir. Dini bir terim olarak zekât; belirli malların bir kısmının muayyen kimselere verilmesi demektir. Zekât İslam'ın beş temel esasından biridir ve hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. [144] Kur'anı Kerim'de ''Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin..'' (Bakara, 2/43, Hac 22/78, Nur; 24/56, Müzemmil; 73/20, Mücadele: 58/13) ayetlerinde zekât ibadeti verilmesi emredilmektedir.

Tablo 34
Katılımcıların Zekât İbadetini Yerine Getirme Durumu

Zekât ile ilgili tutum ve davranışlar	Sayı	%
Her yıl zekâtımı veririm	55	39,3
Bazı yıllar zekâtımı veririm	7	5,0
Zekât verecek gücüm olsa veririm	78	55,7
Zekâtı gereksiz görüyorum, bu yüzden vermem	-	-
Toplam	140	100,0

Tabloya baktığımızda katılımcıların % 39,3'ünün her yıl zekât verdiği, % 55,7'sinin malî gücü olsa zekât vermek istediği, % 5,0'ı ise bazı yıllar zekât verdiği anlaşılmaktadır. Örneklemin zekâtla ilgili tutumlarından Üvezpınar halkının sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya çok önem verdiğini gözlemledik. Ayrıca ülke geneliyle karşılaştırdığımızda benzer sonuçların ortaya çıktığını gözlemledik. Buna göre ülke genelinde maddi durumu uygun olduğunda her yıl zekât verdiğini belirtenlerin oranının

[144] İbrahim Paçacı, ''Zekât'', **Dini Kavramlar Sözlüğü,** Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, s.711.

% 71,9, maddi durumu uygun olsa bile zekât vermediğini belirtenlerin oranının ise % 1,1'dir.[145]

Tablo 35
Katılımcıların Fakirlere Yardım Konusu ile İlgili Düşünceleri

Fakirlere yardım ile ilgili düşünceler	Sayı	%
Evet, yardım ederim	140	100,0
Hayır, yardım etmem	-	-
Toplam	140	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların tamamının fakirlere yardım ettikleri görülmektedir. Tablo 35'te de katılımcıların çok büyük bir çoğunluğunun zekât ibadeti konusunda çok hassas davrandıklarını gördük. Katılımcıların fakirlere yardım konusunda ise bu hassasiyetlerinin artarak tamamını kapsadığı tablo 35'te görülmektedir. Üvezpınar halkının gerek zekâtla olsun, gerek sadakayla olsun ve gerekse diğer yardım şekilleriyle olsun sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya gerekli önemi verdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 36
Katılımcıların Fakirlere Yardım Etmek İstemelerinin Sebepleri

Yardım sebepleri	Sayı	%
Sevaptır	31	22,2
Dini bir görevdir	52	37,1
Bu bir insanlık vazifesidir	55	39,3
Diğer	2	1,4
Toplam	140	100,0

[145] Diyanet, s.75.

Katılımcıların % 39,3'ü fakirlere yardım etmeyi, bir sevap beklentisi amacıyla veya dini bir zorunluluktan dolayı değil de insan olmanın gereği olarak görmektedirler. Örneklemin % 22,1'i fakirlere sevap kazanmak için yardım etmek isterken, % 37,1'i ise fakirlere yardım ederek dini görevini yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Diğer şıkkını işaretleyenlerse bunların hepsi sebbiyle fakirlere yardım edilebilir düşüncesini benimsemişlerdir.

4.4.4. Hac

Kelime olarak ''Allah'a yönelme, günahlardan arınma, meşakkatleri göğüsleme'' anlamlarına gelen hac, terim olarak Mekke'de bulunan Kâbe'yi ve çevresinde bulunan kutsal yerleri belirli bir vakitte usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve yapılması gereken diğer menâsiki yerine getirmektir. İslam'ın beş temel ibadetinden biri olan hac, hicretin 9. yılında farz kılınmıştır.[146] Aşağıda katılımcıların hacla ilgili tutumlarına yönelik olarak sorduğumuz soruya verilen cevaplar incelenmiştir.

Tablo 37
Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumu

Hac ile ilgili tutum ve davranışlar	**Sayı**	**%**
Bir defa gittim	17	12,1
Birden fazla gittim	1	0,7
Hiç gitmedim, imkânım olsa gitmeyi isterim	117	83,6
Hacca gitmedim, gitmek de istemem	5	3,6
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 83,6'sı hacca hiç gitmediklerini ancak imkânları olsa gitmek istediklerini belirtirken, % 12,1'i hacca bir defa gittiklerini, % 0,7'si hacca birden fazla gittiklerini, % 3,6'sı ise hacca hiç gitmediklerini ve gitmeyi de istemediklerini belirtmişlerdir. Bunlardan bazıları sağlık problemi, bazılarıysa uçak korkusu olduğundan

[146] Paçacı, s.210.

dolayı gidemediklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bölgede yaptığımız mülakatlardan umreye gidenlerin oranının hacca nazaran oldukça yüksek olduğu sonucuna vardık. Bu durumun ortaya çıkmasında bölgede yazları ikamet eden Müslüman Arap turistlerin özellikle Mekke ve Medine civarından gelenlerin etkili olduğunu gördük. Bu turistlerin kutsal toprakları ziyaret etmede bölge halkına maddi ve manevi olarak yardımcı olduklarını öğrendik. Ayrıca bu durumun; bir şekilde kutsal toprakları ziyaret edip döndükten sonra, o toprakları ziyaret etmenin hazzıyla dine karşı bir yönelimin olmasında etkili olduğunu yaptığımız mülakatlardan öğrenmiş bulunuyoruz. Ülke geneline baktığımızda ise hacca gittiğini belirtenlerin oranı % 6,6, hacca gitmediğini ama imkanı olursa gitmek istediğini belirtenlerin oranı % 84,9'dur.[147]

4.4.5. Kurban

Kurban ise ''yaklaşmak, Allah'a yakınlaşmaya vesile olan şey'' anlamlarına gelip dini bir terim olarak ''*ibadet maksadıyla belirli şartları taşıyan belirlenmiş hayvanların usülüne uygun olarak kesmeyi''* ifade eder.[148]

Tablo 38
Katılımcıların Kurban İbadeti ile İlgili Tutumları

Kurban ibadeti ile ilgili tutumlar	**Sayı**	**%**
Kurban, Allah'ın emrettiği, imkânı olan ailelerin yerine getirmesi gereken bir ibadettir	140	100,0
Kurban, aslında bir ibadet değil, fakirlere yardım için kesilmelidir	-	-
Kurban kesmek yerine fakirlere para yardımı yapılmalıdır	-	-
Diğer	-	-
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 100,0'ı kurban kesmenin Allah'ın emrettiği, imkânı olan ailelerin yerine getirmesi gereken bir ibadet olduğunu belirtmişlerdir.

[147] Diyanet, s.77.
[148] Paçacı, s.388.

Anketten elde edilen verilere göre, Üvezpınar halkı kurban ibadetine büyük bir önem vermektedir.

Ülke genelinde kurban ibadetini yerine getirme durumuna baktığımızda, maddi durumu uygun olduğunda her yıl kurban kestiğini belirten kişi oranı % 69,5, maddi durumu uygun olmadığı için kurban kesemediğini belirten kişi oranı ise % 12,3'tür.[149]

4.4.6. Kur'an Okuma

Tablo 39
Katılımcıların Kur'an Okuma Sıklığı ile İlgili Davranışları

Kur'an okuma sıklıkları ve davranışları	Sayı	%
Her gün okurum	21	15,0
Ara sıra okurum.	59	42,1
Cuma ve mübarek günlerde okurum	18	12,9
Kur'an okumayı biliyorum ama okumuyorum	14	10,0
Kur'an okumayı bilmiyorum	28	20,0
Toplam	140	100,0

Örneklemin % 20,0'ı Kur'an okumasını bilmezken, % 12,9'u Cuma ve mübarek günlerde Kur'an okumakta, % 42,1'i Kur'an'ı ara sıra okumakta, % 15,0'ı her gün Kur'an okumakta, % 10,0'ı ise Kur'an okumasını bilmekte ancak okumamaktadır.

Tablo 39'dan anlaşılmaktadır ki, katılımcıların % 80'i Kur'an okumayı bilmektedir. Yine tabloya göre katılımcıların % 70'i Kur'an okumaktadır.

Ülkemizde Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okumayı bildiğini belirten kişi oranı % 41,9, bilmediğini belirten kişi oranı % 57'dir.[150]

[149] Diyanet, s.82.
[150] Diyanet, s.87.

4.4.7. Dua ve Kabir Ziyaretleri

İslam'da namaz, oruç, hac ve zekat ibadetleri gibi ritüel olan dua, bunlar arasında zaman ve birtakım şartlara tabi olmayan ibadetlerden bir tanesidir. Arapça kökenli bir kelime olan ''dea''dan türeyen dua kelimesi; davet etmek, birini ziyarete çağırmak, beddua etmek, hayır dua etmek, bir şeyin gelmesini istemek, teşvik etmek, birinden yardım istemek, ikna etmek, isimlendirmek, niyazda bulunmak, yalvarmak vb. anlamlara gelmektedir. Genel olarak dua hiçbir törene bağlı bulunmayan, şekil ve şartlarından bütünüyle sıyrılmış zaman ve mekân bakımından süreklilik gösteren kulun yaratıcısıyla iletişim halinde olduğu bir ibadet olarak tanımlanabilir.

Dua İslam'ın bir ibadet olarak üzerinde durduğu önemli bir konudur. Bu bakımdan İslam peygamberi duanın ibadetin özü olduğunu dile getirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de ise ''De ki: Yalvarmanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?'' ayetiyle duanın önemi üzerinde durulmuştur. Yine Kur'an-ı Kerim'de sadece sıkıntılı zamanlarda dua edenler eleştirilmektedir. Bu bakımdan İslamiyet'e göre insan her zaman dua etmelidir. Sosyolojik açıdan baktığımızda ise duanın toplumların rehabilitasyonu ve hissedilen acıların dindirilmesinde önemli bir fonksiyonu vardır. Özellikle toplu olarak yapılan dualarda ferdi ilahi olana yöneltmekte ve insanlar arası pozitif ilişkilere katkı sağlamaktadır. Yine toplumların afet, deprem, sel ve yıkım vb. zor zamanlarda yapılan dualar yaşanan yıkımı gidermede büyük önem taşımakta ve sosyal hayatta dayanma gücünü arttırmaktadır. Bunun yanında insan dua ile yalnızlık hissine son vermekte, karşılaştığı zorluklar karşısında istek ve arzularına bir karşılık beklentisi olarak dua etmektedir. Tüm bunların bir sonucu olarak duanın toplumun hem gündelik yaşamında hem de hayatının her sürecinde fonksiyonelliği bulunmaktadır.[151]

Yine Arapça kökenli ''ziyara''dan türetilmiş ziyaret kelimesi ise birini ya da bir yeri görmeye gitme manasına gelmektedir. Zuvar ve mezar kelimeleri de bir kimseyi görmeye gitme manasını ifade etmektedir ki Türkçe karşılığı olarak kabir kelimesi kullanılmıştır.

[151] Mustafa Tekin, **Dua ve Sosyal Sorunlar**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2008, s.33-58.

Tablo 40
Katılımcıların Dua ile İlgili Tutumları

Dua ile ilgili tutum ve davranışlar	**Sayı**	**%**
Namazda ve namaz haricinde her zaman dua ederim	118	84,3
Cenaze, mevlit ve kandillerde dua ederim	3	2,1
Sıkıntı içinde olduğum ve ihtiyaç duyduğum zamanlarda dua ederim	19	13,6
Hiç dua etmem	-	-
Toplam	140	100,0

Araştırmaya katılanların tamamı dua ettiklerini belirtmişlerdir. Dua etme davranışını sergileyenlerin % 84,3'ü namazda ve namaz haricinde her zaman dua ederken, % 13,6'sı sıkıntı içinde olduğu ve ihtiyaç duyduğu zamanlarda, % 2,1'i ise cenaze, mevlit ve kandillerde dua etmektedirler. Ülkemizde ise belirli bir sebebi olmaksızın her zaman dua ettiğini belirten kişi oranı % 92,5, hiçbir zaman dua etmediğini belirten kişi oranı ise % 0,2 olarak görülmüştür.[152]

Tablo 41
Katılımcıların Kabir Ziyaretleri ile İlgili Tutum ve Davranışları

Kabir ziyaretleri ile ilgili tutum ve davranışlar	**Sayı**	**%**
Her gün ziyaret ederim	3	2,1
Arefe ve bayram günleri ziyaret ederim	40	28,6
Ayda bir kez ziyaret ederim	15	10,7
Yılda bir kez ziyaret ederim	9	6,5
Fırsat buldukça ziyaret ederim	63	45,0
Hiç ziyaret etmem	10	7,1
Toplam	140	100,0

[152] Diyanet, s.100.

Ankete katılanların % 28,6'sı arefe ve bayram günlerinde kabir ziyareti yaptığı, % 45,0'ının fırsat buldukça, % 10,7'sinin ayda bir kez, % 6,4'ünün yılda bir kez, % 2,1'inin ise her gün kabir ziyareti yaptığı anlaşılmaktadır. Ankete katılanların % 7,1'i ise hiç kabir ziyareti yapmadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre ankete katılanların % 92,8'inin değişik sıklıklarda kabir ziyareti yaptıkları anlaşılmaktadır.

4.5. Dinin Bilgi Boyutu İle İlgili Bulgular

4.5.1. Dini Bilgi Düzeyi

Bu bölümde katılımcılara yeterli dini bilgiye sahip olup-olmadıkları, dini bilgileri öğrenme yerleri, dini bir problemle karşılaştıklarında nereye müracaat ettikleri, katılımcıların dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde din görevlilerinden ne derece etkilendikleriyle ilgili dağılımı incelenmiştir.

Tablo 42
Katılımcıların Yeterli Derecede Dini Bilgiye Sahip Olup-Olmadıkları ile İlgili Kanaatleri

Yeterli derecede dini bilgiye sahip olup-olmama durumu	Sayı	%
Evet yeterli derecede dini bilgiye sahibim	67	47,9
Hayır dini bilgim yok	3	2,1
Az da olsa dini bilgiye sahibim	70	50,0
Toplam	140	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların % 47,9'unun yeterli derecede dini bilgiye sahip oldukları, % 50,0'ının az da olsa dini bilgiye sahip oldukları, % 2,1'inin ise yeterli derecede dini bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

Buradaki dini bilgi düzeyinden katılımcıların farz olan ibadetlerini kendilerine yeter bir şekilde yerine getirebilme bilgisi ve iman esaslarının bilgisi gibi temel bazı dini bilgiler olduğu anlaşılmalıdır.

4.5.2. Dini Bilginin Kaynakları

Tablo 43
Katılımcıların Dini Bilgilerini Öğrenme Yerleriyle İlgili Dağılımı

Dini bilgilerin öğrenildiği yerler	Sayı	%
Ailemden	59	42,1
Kendi kendime okuyup araştırarak	26	18,6
Din görevlilerinden	40	28,6
Okuldan	15	10,7
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 42,1'i ailesinden öğrendiğini, % 28,6'sı dini bilgilerini din görevlilerinden öğrendiğini, , % 18,6'sı ise kendi kendine okuyup araştırarak % 10,7'si okuldan öğrendiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların yarısına yakınının dini bilgileri öğrenmede ailelerinden istifade ettiği anlaşılmaktadır.

Ülke geneline baktığımızda kişilerin dini bilgi kaynaklarına bakıldığında sahip olduğu dini bilginin kaynağını ‘‘ailem ve yakın çevrem’’ olarak açıklayanların oranının % 91,8 olduğu görülmektedir. Dini bilginin kaynağının camideki din görevlileri olduğunu belirtenlerin oranı % 43'tür. Bunu % 23,2 ile kendi okumaları, % 22 ile Diyanet'e bağlı Kur'an kursları, % 20,2 ile örgün eğitim kurumlarını vb. takip etmektedir.[153] Araştırmamızın sonuçları ülke geneliyle benzerlik göstermiştir.

[153] Diyanet, s.113.

Tablo 44
Katılımcıların Dini Bir Problemle Karşılaştıklarında Öncelikle Müracaat Ettikleri Yerlerle İlgili Dağılımı

Dini bir problemle karşılaşıldığında öncelikle müracaat edilen yerler	**Sayı**	**%**
Aileme müracat ederim.	12	8,6
Din görevlilerine müracat ederim.	64	45,7
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerine müracat ederim.	13	9,3
Çevrede dindar olarak tanıdıklarıma müracat ederim.	19	13,6
Dinin temel kaynaklarına müracat ederim.	31	22,1
Diğer	1	0,7
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 45,7'si dini bir problemle karşılaştığında öncelikle din görevlilerine müracaat ettiği, % 22,1'inin dinin temel kaynaklarına müracaat ettiği, % 13,6'sının çevresinde dindar olarak görüp bildiklerine müracaat ettiği, % 8,6'sının ailesine müracaat ettiği, % 9,3 Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretmenlerine müracaat ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 44'ten anlaşıldığına göre dini bir problemle karşılaşıldığında Üvezpınar halkının yarıya yakınının öncelikle din görevlilerine müracaat etmesi, dini konularda din görevlilerine duyulan güveni göstermektedir. Diğer kısmında konuyla ilgili katılımcımız: ''Din görevlisi kavramını doğru bulmuyorum. Zira her Müslüman kendi dinini tebliğle görevlidir. Camilerdeki görevliler için 'namaz memurları' tabiri daha uygun olurdu.'' Şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Ülke geneline baktığımızda ise kişilerin dini nitelikli konuları danıştıkları yerlere bakıldığında kişilerin dini nitelikli konuları birinci sırada en çok danıştıkları yer

% 53,3 ile din görevlisi ve % 30,1 ile yakın çevresinde dini bilgisi olanlar seçeneklerinin en çok tercih edildiği görülmektedir.[154]

Tablo 45
Katılımcıların Dini İnanç, Tutum ve Davranışlarının Şekillenmesinde Din Görevlilerinden Ne Derece Etkilendikleriyle İlgili Dağılımı

Katılımcıların din görevlilerinden etkilenme durumları	Sayı	%
Oldukça etkisi oldu	72	51,4
Çok az etkisi oldu	46	32,9
Hiç etkisi olmadı	22	15,7
Toplam	140	100,0

Katılımcıların yarısında dini inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde din görevlilerinin oldukça etkisinin olduğu, % 32,9'unda çok az etkisi olduğu, % 15,7'sinde din görevlilerinin hiç etkisinin olmadığı görülmektedir.

Tablodan anlaşıldığına göre, Üvezpınar'daki din görevlileri genel olarak köy halkına faydalı olmakta ve onları etkileyebilmektedir. Bu orana sadece araştırma yapıldığı zamanlarda görev yapan din görevlileri değil, daha önceden de köyde imam-hatiplik yapmış olan bütün din görevlileri dâhildir. Ülke genelinde ise dini konuları din görevlisine (imam, müezzin) danıştığını belirtenlerin oranı % 58,9, müftü ve vaizlere danıştığını belirtenlerin oranı % 17,9, Kur'an Kursu Öğreticileri'ne danıştığını belirtenlerin oranı ise % 17,2'dir.[155]

4.6. Dinin Toplumsal Boyutu İle İlgili Bulgular

4.6.1. Din-Aile İlişkileri

4.6.1.1.Evlilikle İlgili Kanaatler

Araştırma alanımızdaki halkın ailenin kuruluş aşamasında din faktöründen ne derece etkilendiğini tespit etmeye çalıştık. Bunun yanı sıra halkın dini nikâh hakkındaki

[154] Diyanet, s.141.
[155] Diyanet, s.139.

düşüncelerini, flört hakkındaki düşüncelerini, ailede kadının mutlak olarak kocasına itaat etmesinin gerekip-gerekmediğiyle ilgili düşüncelerini de tespit etmeye çalıştık.

Tablo 46
Katılımcıların Eş Seçiminde Dikkat Ettikleri En Önemli Özelliklerle İlgili Dağılımı

Eşte aranan en önemli özellik	**Sayı**	**%**
Dindar ve ahlâklı olması	126	90,0
Soylu olması	2	1,4
Güzel olması	4	2,9
Zengin olması	2	1,4
Çalışkan olması	5	3,6
Diğer	1	0,7
Toplam	140	100,0

Katılımcıların eş seçiminde dikkat ettikleri en önemli özelliğe göre dağılımına bakıldığında % 90,0'ı eşinin dindar ve ahlâklı olmasını istediği, % 2,9'u güzel olmasını, yine % 3,6'a sahip olan bir diğer grup çalışkan olmasını istediği, % 1,4'e orana sahip olanların bir grubu soylu olmasını diğer grubun ise zengin olmasını istediği anlaşılmaktadır.

Tablo 46'dan anlaşılmaktadır ki, Üvezpınar halkının çok büyük bir çoğunluğu eşinin her şeyden önce dindar ve ahlâklı olmasını tercih etmektedir. Ülke genelinde eş seçiminde önceliğin dindarlık olduğunu belirtenlerin oranı % 68,9, önceliğin dindarlık olduğu düşüncesine kısmen katılanların oranı % 15,4, bu fikre katılmayanların oranı ise % 13,4'tür.[156]

[156] Diyanet, s.204.

Tablo 47
Katılımcıların Resmi Nikâhın Yanında Dini Nikâha Gerek Duyup Duymadıklarıyla İlgili Tutumları

Dini nikâha gerek olup-olmamasıyla ilgili tutumlar	Sayı	%
Evet, gereklidir	134	95,7
Hayır, gerek yoktur	6	4,3
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 95,7'si gibi tamamına yakın bir oranı resmi nikâhın dışında dini bir nikâh yaptırmanın da gerekli olduğu, kalan % 4,3'lük az bir orana sahip olanlar ise resmi nikâhın dışında dini bir nikâha gerek olmadığı görüşündedirler.

Evlilik akdinin sıhhatine devlet müdahalesinin veya din adamının şart koşulup koşulmaması bakımından tarih boyunca üç türlü evlilik görülmüştür: Bunlar hususi evlilik, dini evlilik ve medeni evliliktir. Hususi evlilikte ne devlet görevlisi ne de din adamı akde iştirak eder. Evlilik akdi iki ailenin yahut evlenecek tarafların karşılıklı rızalarıyla yapılır. Dini evlilik ise özellikle Hristiyanlıkta evlenme akdinin sıhhati kilisede rahibin akdi takdis etmesine bağlı olarak gerçekleşir. Medenî evlilikte dinin evlilik akdi ile alakası yoktur. Bu akit; kaidelerini devletin koyduğu hukuk sahasına girmekte ve hukukun düzenlediği şekilde yapılmaktadır.

İslam'da din ve dünya işleri şeklinde bir ayrım yoktur. Dünya işlerinin bir teknik yanı vardır; bir de hukuki, ahlaki ve siyasi yanı vardır. Din birinci hususta aklın müspet ilmin gerektirdiği şekilde insanların halletmesini, geliştirmesini, toplumun ihtiyaçlarını tatmin etmesini ister. İkinci hususa gelince din burada düzenleyici ve yol gösterici olarak devreye girer. Evlenme akdi de dünya hayatıyla ilgili olup ibadet sahasına girmeyen bu sebeple de medeni diyebileceğimiz bir akittir. Benzeri akitler gibi bu akdin de şekil ve şartlarını din düzenlemiş fakat camide olması, din adamı tarafından akdedilmesi gibi bir şart getirmemiştir. Bu sebeple İslam hukukunda evlenme akdini medeni evlilik çeşidi

içinde görebiliriz. Ancak bu din dışı, dinin müdahale etmediği, devlete bırakılmış manasında değil; ibadet dışında dünya ve toplum hayatıyla ilgili anlamında anlaşılmalıdır.[157] Ankete baktığımızda ise ankete katılanların çoğu, resmi nikâhın yanında dini nikâha gerek duyduklarını belirtmişlerdir. Ankete katılanlarının çoğunun bu şekilde cevap vermesinin altında topluma yerleşmiş halk dindarlığının büyük ölçüde etkisi bulunmaktadır. Ülke geneline baktığımızda da sonuçların benzer olduğunu görürüz. Buna göre ülkemizde resmi nikah kıyıldıktan sonra dini nikahı da gerekli görenlerin oranı %92, gerekli görmeyenlerin oranı ise % 4'tür. Eğitim seviyesi arttıkça dini nikahı gerekli görenlerin oranı azalmaktadır.[158]

Tablo 48
Katılımcıların Ailede Kadının Kocasına Mutlak Olarak İtaat Etmesinin Gerekip Gerekmediği ile İlgili Tutumları

Ailede kadının kocasına mutlak olarak itaat etmesinin gerekip-gerekmediği ile ilgili tutumlar	**Sayı**	**%**
Evet, gereklidir	98	70,0
Hayır, gerekli değildir	31	22,1
Diğer	11	7,9
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 70,0'ı ailede kadının kocasına mutlak olarak itaat etmesi gerektiği görüşündeyken, % 22,1'i bu görüşe katılmamaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyen % 7,9'luk bir orana sahip olanların çoğunluğu isteklerinin meşru olması kaydıyla kocaya itaat edilmesi gerektiğini belirtirken, bir kısmı da itaatin tek taraflı değil karşılıklı olması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılarımızın görüşlerine yer verirsek bunlar: ''Karşılıklı saygı esasına dayalı olarak ortaklaşa karar alınmalıdır. Mutlak itaat veya itaatsizlik dengeleri bozar.'' ''Yerine göre kafasına yatan konularda itaat etmelidir.'' ''Karşılıklı saygı esasına göre itaat edebilir.'' ''Eğer dini emirlerin dışına çıkmayacak şekildeyse itaat etmek gereklidir.'' ''Genelde itaat etmelidir ancak her konuda itaat

[157] Hayrettin Karaman, **Anahatlarıyla İslam Hukuku 1.2.3**.,13.Basım, İstanbul, 2008, s.302-303.
[158] Diyanet, s.207.

gerekli değildir. Bazı konularda olmayabilir.'' ''Allah ve resulünün emirlerinde tasarruf etme hakkı yoktur. Diğer beşeri ilişkilerde istişare edilebilir.'' ''Dine uygun konularda itaat etmelidir.'' ''Haram olmayan isteklerde itaat etmelidir'' şeklindedir.

Tablo 48 değerlendirildiğinde, toplumun büyük bir bölümünde aile içinde erkeğin otoritesine karşı büyük bir saygı ve bağlılığın olduğu, küçük bir kesiminde ise bu otoriteye karşı çıkıldığı görülmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında Türk toplumunun geleneksel anlayışındaki ataerkil yapı ve toplumdaki halk dindarlığının ciddi manada etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 49
Cinsiyete Göre Kocaya İtaat ile İlgili Tutumların Dağılımı

Cinsiyet		**Kocaya mutlak olarak itaat etmek gerekli midir?**			
		Evet, gereklidir	**Hayır, gerekli değildir**	**Diğer**	**Toplam**
Kadın	**Sayı**	43	16	5	64
	%	67,2	25,0	7,8	100,0
Erkek	**Sayı**	55	15	6	76
	%	72,4	19,7	7,9	100,0
Toplam	**Sayı**	98	31	11	140
	%	70,0	22,1	7,9	100,0

Tablo 49'a göre cinsiyet ile kocaya itaat arasındaki ilişki incelendiğinde, hem erkek hem de kadınların % 70,0'inin kocaya mutlak olarak itaat edilmesi gerektiği görüşünde oldukları görülmektedir. Ancak erkeklerde % 72,4 ile bu oran daha fazladır.

4.6.1.2.Kadın-Erkek İlişkileri İle İlgili Kanaatler

Tablo 50

Katılımcıların Evlilik Öncesi Kız-Erkek İlişkisi (Flört) Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı

Evlilik öncesi kız-erkek ilişkisiyle ilgili düşünceler	Sayı	%
Evet, normal karşılarım	37	26,4
Hayır, normal karşılamam	92	65,7
Fikrim yok	11	7,9
Toplam	140	100,0

Ankete katılanların % 65,7''si evlilik öncesi kız-erkek ilişkisine karşı çıkarken, % 26,4'ü evlilik öncesi kız-erkek ilişkisini normal karşıladığını belirtmişlerdir. % 7,6'sı ise herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Ankete katılan kişilerin çoğunluğu kız-erkek ilişkilerini normal karşılamadığını belirtmiştir. Bu düşünce İslam dininde belirtilen ölçülere yakındır. İslamiyet'e göre etraflar yanlarında bir üçüncü şahıs bulunmak şartıyla bir araya gelir, birbirlerini görür ve konuşurlar. Aslında tarafların beraberlik ve mutluluklarına katkısı düşünülerek evlenme öncesinde buna izin verilsede evlilik maksadı olmaksızın flört tarzında görüşmelere izin verilmemiştir.[159] Yine de bu soruya verilen cevaplara bakıldığında,Üvezpınar halkındaki genel değişimi ve bu değişimin köy halkını kız-erkek ilişkilerini yavaş yavaş normal karşılama eğilimine götürdüğü görülmektedir. Ülke genelinde de ''İslam'ın evlilik öncesi iletişimin sınırlarını belirlediğine inanıyorum'' kanaatine katılanların oranı % 68, kısmen katılanların oranı % 10,4 katılmayanaların oranı % 14,2, konuyla ilgili fikri olmayanlarınise % 6,6'dır.[160]

[159] Karaman, s.304.
[160] Diyanet, s.151.

4.6.2. Din-Eğitim İlişkisi

Araştırmamızın bu kısmında din ve eğitim arasındaki ilişkiye yönelik olarak; Müslüman olan herkesin din eğitimi almasının zorunlu olup-olmadığı, okullarda verilen dini bilgiyi yeterli bulup-bulmadıkları ve dini bilgilerin en iyi öğrenileceği yer konusundaki sorulara katılımcıların vermiş oldukları cevaplar incelenmiştir.

Tablo 51
Katılımcıların Müslüman Olan Herkesin Din Eğitimi Almasının Zorunlu Olup-Olmadığı ile İlgili Düşüncelerinin Dağılımı

Müslüman olanlar için din eğitimi almanın zorunlu olup-olmamasıyla ilgili düşünceler	**Sayı**	**%**
Evet, zorundadır	134	95,7
Hayır, zorunda değildir	1	0,7
Fark etmez	5	3,6
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 95,7'si gibi bir oranla tamamına yakını Müslüman olan herkesin din eğitimi alması gerektiği düşüncesindeyken, % 0,7'lik oranı temsil eden az bir kısım bu görüşe katılmazken, % 3,6'lık bir oranı temsil edenler ise fark etmez şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 52
Katılımcıların Okullarda Verilen Dini Bilgiyi Yeterli Bulup-Bulmadıklarıyla İlgili Dağılımı

Okullarda verilen dini bilgilerin yeterli bulunup bulunmamasıyla ilgili ifadeler	**Sayı**	**%**
Evet, yeterlidir	17	12,2
Hayır, yeterli değildir	94	67,1
Kısmen yeterlidir	29	20,7
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 12,1'i okullarda verilen dini bilgilerin dolayısıyla dini eğitimin yeterli olduğu görüşündeyken, % 67,1'i yeterli olmadığı % 20,7'si ise kısmen yeterli olduğu görüşündedirler.

Din eğitimi ve öğretimi konusunda örgün eğitim kurumlarının genel olarak yetersiz kaldığı bilinen bir gerçektir. Din eğitimi konusunda okullara ve dolayısıyla Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerine düşen görev önemlidir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin haftalık ders saatinin az olmasına rağmen, öğretmenler tarafından öğrencilerin derse iyi motive edilerek dersten en iyişekilde yarar sağlamalarına olan ihtiyaç büyüktür. Çünkü tablo 52'de, okullarda verilen dini bilgilerin ankete katılan katılımcıların dörtte üçü tarafından yetersiz bulunduğu görülmektedir.

Tablo 53
Katılımcıların Dini Bilgilerin En İyi Öğrenileceği Yer Konusundaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı

Dini bilgilerin en iyi öğrenileceği yerler	Sayı	%
Aileden	45	32,1
Okullardan	11	7,9
İmam-Hatip Liselerinden	31	22,1
Kur'an kurslarından	37	26,4
Camilerde açılan yaz Kur'an kurslarından	12	8,6
Diğer	4	2,9
Toplam	140	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerine göre dini bilgilerin en iyi % 32,1'inin aileden öğrenileceği, % 26,4'ünün Kuran Kursları'ndan, % 22,1'inin İmam-Hatip Liseleri'nden öğrenileceği, % 8,6'sının camilerde açılan yaz Kur'an kurslarından öğrenileceği, % 7,9'u okullardan öğrenileceğigörüşünde oldukları görülmektedir. % 2,9'u temsil eden diğer seçeneğini işaretleyenler ise, dini bilgilerin temel kaynaklardan daha iyi bir şekilde öğrenilebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 54

Katılımcıların Çocuklara En İyi Din Eğitiminin Kimin Vereceği Konusundaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı

Çocuklara en iyi dini eğitimi kimin vereceği görüşleri	Sayı	%
Anne-Baba	66	47,1
Kur'an Kursları	24	17,1
Din Görevlileri	25	17,9
Okuldaki Öğretmenler	13	9,3
Bireyin Kendisi Kitap Okuyarak	10	7,2
Diğer	2	1,4
Toplam	140	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerine göre çocuklara en iyi dini eğitimin; % 47,1'ini anne-babadan, % 17,1'ini Kuran Kurslarından, % 17,9'u din görevlilerinden, % 9,3'ü okuldaki öğretmenlerden verileceği görüşündeyken, % 7,2'si ise "bireyin kendisi kitap okuyarak dini eğitimi alabilir" görüşündedirler. % 1,4'ü temsil eden diğer seçeneğini işaretleyenler ise, çocuklara dini eğitimin bunların hepsinden verilebileceği görüşündedirler.

Yukarıdaki her iki tablo değerlendirildiğinde hem din eğitiminin en iyi öğrenileceği yer konusunda, hem de çocuklara en iyi din eğitimini kimin vereceği konusunda temel aracın aile olduğu dikkat çekmiştir. Bu durum toplum olarak aileye verilen değerin hem genel hem de dini mevzularda halen devam ettiğinin tipik bir göstergesidir. Aile bireylerin sosyalleşmesinde çok önemli bir faktördür ve bu dini sosyalleşme için de geçerlidir. Kişinin dinî sosyalleşmesi onun ailede, dolayısıyla toplumda var olan dini kültür unsurlarını, değer ve sembollerini öğrenerek kişiliğinin bir

parçası haline getirmesi anlamına gelir. Bu sayede birey toplumsal yapı içerisinde yer alan dini unsurları, kendi kimlik alanına taşıyarak topluma uyum sağlamışolur.[161]

Bu konuda yapılan araştırmalar bulgularımızı desteklemektedir. Buna göre mevcut araştırmalar ebevenlerin çocukların dini inanç ve davranışları üzerinde çok etkili olduğunu ortaya koymuştur. Darren E. Sherkat'a göre ebeveynler çocukların inançlarında hayatlarının erken dönemlerinde (olgunlaşmadan önce) daha fazla etkili olurlar. Genç yetişken olunca bu etki biraz azalsa da otuzlu yaşlara vardıklarında ebeveynler onların üzerinde tekrar etkili hale gelir.[162] Yine Phil Zuckerman'a göre din sosyalleşme sürecinde öğrenilir ve sosyalleşme de ailenin, sosyal grupların, inanç değer ve kurallarının gayri resmi biçimde öğrenildiği ve bilinç dışı bir yolla içselleştirildiği bir süreçtir. Dini kimliğin şekillenmesi üzerinde de aile biriminin, özellikle anne ve babanın derin bir etkisi vardır. Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre de Katolik doğanların % 80'den fazlası Katolik, Protestan doğanların % 90'dan fazlası Protestan, yine Yahudi doğanların % 90'dan fazlası Yahudi olarak hayatlarını devam ettirmektedirler. Dolayısıyla aşkın gerçeklikle bağ kurmanın özü yeryüzündeki çevremizle olan ilişki ve etkileşimlerdir.[163] Bu bakımdan yapılan çalışmalar ailenin, bireyin dini hayatında ne derece etkili olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

4.6.3. Din-Siyaset İlişkisi

Araştırmamızın bu kısmında din ve siyaset arasındaki ilişkiye yönelik olarak oy verdikleri partinin dine önem vermesine özen gösterip göstermemeleriyle ilgili soruya, katılımcıların vermiş oldukları cevaplar incelenmiştir.

[161] Fatma Odabaşı,''Dindarlık Göstergesi Olarak Din/Dil Dindarlığı'', **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi,** Cilt:14, Sayı:1, 2014, s.133.

[162] Darren E.Sherkat, ''Dini Sosyalleşme Etkinin Kaynakları ve Failin Etkileri, Michele Dillon (Ed.), **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde (219-237), İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014, s.225-227.

[163] Phil Zuckerman, **Din Sosyolojisine Giriş**, İhsan Çapçıoğlu ve Halil Aydınalp (Çev.), Ankara: Birleşik Kitabevi, 2006, s.87-91.

Tablo 55
Katılımcıların Oy Verdikleri Partinin Dine Önem Vermesine Özen Gösterip Göstermemesiyle İlgili Dağılımı

Siyasi partilerin dine önem vermesine özen gösterip göstermemesiyle ilgili tutumlar	Sayı	%
Evet, özen gösteririm	113	80,7
Hayır, özen göstermem	8	5,7
Kısmen özen gösteririm	19	13,6
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 80,7'si oy verdikleri siyasi partinin dine önem vermesine özen gösterdikleri kanaatindedirler. Bunu % 13,6 ile kısmen özen gösterdiklerini belirtenler, % 5,7 ile de oy verdikleri siyasi partinin dine önem vermesine özen göstermediklerini belirtenler takip etmektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar gösteriyor ki dini kimlikler ve katılımlar seçmenlerin politik tercih yapma tarzlarını şekillendirmeye devam etmektedir. Klasik sekülerleşme modeli; dinin seçmenler üzerindeki etkilerinde düşüşün olduğunu dile getirmektedir. Ancak yapılan araştırmalara baktığımızda bunun tam tersini gözlemlemekteyiz. Birleşik Devletlerde 1950'lerden beri gerçekleşen değişmelerin çoğu ana akım Protestanlar arasındadır ve diğerleri ise seçime özgü dalgalanmalarla birlikte önceki politik ittifaklarını aşağı yukarı korumuşlardır. Avrupa'da sekülerleşme daha ileri düzeydedir ve birçok ülkede dini partilere destek azalmaktadır. Fakat burada bile değişmenin miktarı yanlış anlaşılmış ya da abartılmıştır. Yine Türkiye'deki dini hayat çalışmalarında da genel olarak dini kimliklerin seçmenlerin oy verme durumunu etkilediği görülmektedir. Araştırmamızda benzer sonuçların ortaya çıktığını gözlemlemekteyiz.[164]

[164] Jeff Manza ve Nathan Wright, ''Din, Politik Davranış ve Kamu Kültürü'', Michele Dillon (Ed.), **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde (429-453), İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014, s.453.

4.6.4. Din-Ekonomi İlişkisi

Araştırmamızın bu kısmında örneklemimize din ve ekonomi arasındaki ilişkiye yönelik olarak sorduğumuz, faiz hakkındaki düşünceleri ve İslâm'ın gelişmeye engel olup-olmadığıyla ilgili soruya katılımcıların verdikleri cevaplar incelenmiştir.

Tablo 56
Katılımcıların Faiz Hakkındaki Düşünceleriyle İlgili Dağılımı

Faiz hakkındaki düşünceler	**Sayı**	**%**
Faiz kesinlikle haramdır	134	96,0
Günümüzde faiz alıp vermek kaçınılmazdır	4	3,0
Kolay kazanç yoludur	-	-
Gayri ahlaki yoldur	2	1,0
Toplam	140	100,0

Katılımcıların "Faiz hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna % 96,0'ı faizin kesinlikle haram olduğu, % 3,0'ı günümüzde faiz alıp vermenin kaçınılmaz olduğu düşüncesindedirler. % 1,0'ı ise faizin gayri ahlaki yol olduğunu düşünmektedirler. Bu sonuçlara göre genel olarak Üvezpınar'da yaşayan halkın, faizin kesinlikle haram olduğu yönünde kuvvetli bir kanaat besledikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 57
Katılımcıların İslâm'ın Gelişme ve Kalkınmaya Engel Olup-Olmadığıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

İslâm'ın gelişme ve kalkınmaya engel olup-olmamasıyla ilgili düşünceler	**Sayı**	**%**
Evet, engeldir	2	1,4
Hayır, engel değildir	138	98,6
Kısmen engeldir	-	-
Toplam	140	100,0

Katılımcıların % 98,6'sı İslâm'ın gelişme ve kalkınmaya engel olmadığı düşüncesinde, % 1,4'ü ise engel olduğu düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre genel olarak Üvezpınar'da yaşayan halkın İslam'ın gelişmeye ve kalkınmaya engel olmadığı yönünde kuvvetli bir kanaat besledikleri anlaşılmaktadır.

4.6.6. Dindarlık Durumu

Tablo 58
Katılımcıların Kendilerini Dindarlık Bakımından Hangi Düzeyde Gördüklerinin Dağılımı

Dindarlık düzeyleri	Sayı	%
Çok dindarım	20	14,3
Orta derecede dindarım	107	76,4
Az dindarım	11	7,9
Dine karşı ilgisizim	2	1,4
Toplam	140	100,0

Araştırmaya katılanların % 76,4'ü kendilerini orta derecede dindar olarak tanımlarken, % 14,3'ü çok dindar olarak, % 7,9'u az dindar olarak tanımlamışlardır. % 1,4'lük bir oranı temsil edenlerin ise dine karşı ilgisiz oldukları anlaşılmaktadır. Yine ankete katılanlarla yaptığımız mülakatlar sonucunda bazıları dini bildiklerini ama uygulamada sıkıntıları olduklarını ifade etmişlerdir.

Bu bağlamda 2006 yılında Tesev'in yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye halkı giderek dindarlaşmaktadır. Tesev'in 1999 yılında yaptığı araştırmayla karşılaştırıldığında 2006'da gerek "çok dindar" olduğunu belirtenlerin gerekse kendi kimliğini öncelikle Müslüman olarak tanımlayanların oranı artmıştır. Kendini "çok dindar" olarak tanımlayanların oranı 1999'da % 6 iken, 2006'da bu oran % 13'e yükselmiştir. Benzer şekilde, kimliğini öncelikle Müslüman olarak tanımlayanların oranı 1999'da % 36 iken, 2006'da % 10'a varan bir artışla yaklaşık % 45'e yükselmiştir. Artan dindarlıkla birlikte din temelli politika yapan partiler olabileceğini savunanların oranında da artış olmuştur.

Bu oran 1999 araştırmamızda % 25 iken, 2006 yılında % 41'e yükselmiştir.[165] Diyanet'in araştırmasına göre ise ülke genelinde oldukça dindarım diyenlerin oranı % 19,4, dindarım diyenlerin oranı % 68,1, ne dindarım ne değilim diyenlerin oranı % 1 iken, hiç dindar olmadığını belirtenlerin oranı ise % 0,3'tür.[166] Bu sonuçlara göre ülkemizde genel olarak kendisini dindar hissedenlerin oranının oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 59
Cinsiyet ile Dindarlık Arasındaki İlişki

Cinsiyet		**Dindarlık düzeyleri**				
		Çok dindarım	**Orta derecede dindarım**	**Az dindarım**	**Dine karşı ilgisizim**	**Toplam**
Kadın	**Sayı**	11	47	5	1	64
	%	17,2	73,4	7,8	1,6	100,0
Erkek	**Sayı**	9	60	6	1	76
	%	11,9	78,9	7,9	1,3	100,0
Toplam	**Sayı**	20	107	11	2	140
	%	14,3	76,4	7,9	1,4	100,0

Yukarıdaki cinsiyetle dindarlık ölçeğine göre kadınların % 73,4'ü kendilerini orta derecede dindar olarak tanımlarken, % 17,2'si kendilerini çok dindarolarak tanımlamaktadırlar. % 7,8'i kendilerini az dindar olarak tanımlarken, % 1,6'sı ise dine karşı ilgisiz olduğunu belirtmiştir.

Erkeklerin ise % 11,8'si kendilerini çok dindar olarak, % 78,9'u orta derecede dindar olarak, % 7,9'u ise az dindar olarak tanımlamaktadırlar. % 1,3'üise dine karşı ilgisiz olduğunu belirtmiştir.

[165] TESEV, **"Değişen Türkiye'de Din Toplum ve Siyaset Araştırması",** 2006, s.94. (www.tesev.org.tr).
[166] Diyanet, s.239.

Bu tabloya göre erkeklerle kadınlar arasında; kendilerini ‘çok dindar’ olarak tanımlayanlarda kadınlar daha fazla orana sahipken, kendilerini ‘orta derecede dindar’ olarak tanımlayanlarda erkeklerin oranının daha yüksek olduğunu görüyoruz. Bu durum ibadetlerini yerine getirme hususunda kadınların erkeklerden daha önde olduğu yukarıdaki tablolarla paralellik göstermektedir. Yine Türkiye’de yapılan benzer araştırmalarda da bu bulguları destekleyen sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Kadınların dindarlığını konu alan çalışmalarda dindarlığın nedenleri üzerinde aşağıdaki yaklaşımlar belirtilmiştir:

- Toplumsal kurallar ve bu kurallara göre tanımlanan sosyal roller ile dini inançlar çoğu zaman iç içe geçmiş bulunur. Bu bakımdan toplumda anne adayı olan kız çocuklarının dini kuralları benimseme ve uygulamalarına daha fazla özen gösterilir. Bu bakımdan sosyalleşme sürecinde kız çocuklarının, soysal kurum ve inançları erkek çocuklarına nazaran daha güçlü bir biçimde içselleştirdikleri görülmüştür. Yine sosyal normlar içinde doğrudan veya dolaylı olarak dini değerlerin ağırlıklı biçimde yer alması nedeniyle onların daha dindar yetiştikleri savunulmaktadır.
- İkinci yaklaşım dini değerleri benimseme ile piyasa faaliyetlerine katılma arasındaki ters yönlü ilişkide ortaya çıkar. Erkeklerin iş gücü piyasasına daha çok katılmaları, onları kadınlara nazaran daha çok dünyevileştirmekte ve dolayısıyla daha az dindar yapmaktadır. Ancak ilerleyen süreçte kadınların ev dışı işlerde çalışma oranı arttıkça dindarlık oranında bir azalma beklenmektedir.
- Üçüncü yaklaşım olarak baba rolü ile Tanrı rolü arasındaki benzerliğin kadınları daha dindar yaptığını ileri sürmektedir. Freud’a dayanan bu yaklaşıma göre kız çocukların babaya hayran olmaları onları Tanrı’ya daha fazla yöneltir.
- Dördüncü yaklaşım; dindarlığın psikolojik olduğu düşünülerek kadınların daha dindar olmasını, onların psikolojik yapılarıyla ilişkilendirir. Bazı bulgulara göre kadınlar erkeklere oranla kaygı, boyun eğme, korku, suçluluk ve utanç duygularına daha fazla eğilimlidirler.
- Beşinci yaklaşıma göre ise kadınların dindarlığı, kadınlarla erkekler arasındaki risk alma tutumundaki farklılaşmalara dayanır. Buna göre dindarlık geleceğe

yönelik daha az riskli bir hayat kurgusu getirir. Dolayısıyla risk alma noktasında kadınların daha az risk almayı sevdikleri kabul edilmekte ve bu da onları daha dindar yapmaktadır.

Sonuç olarak cinsiyet arasında dindarlık farklılaşmasında bu yaklaşımlarının her birinin tek başına bütünü açıklamak yerine önemli bir boyutuna işaret ettiğini söyleyebiliriz.[167]

Tablo 60
Yaş Grubu ile Dindarlık Arasındaki İlişki

Yaş grupları		Dindarlık düzeyleri				
		Çok dindarım	Orta derecede dindarım	Az dindarım	Dine karşı ilgisizim	Toplam
15-25 arası	Sayı	4	12	2	0	18
	%	22,2	66,7	11,1	0,0	100,0
26-40 arası	Sayı	4	32	3	1	40
	%	10,0	80,0	7,5	2,5	100,0
41-60 arası	Sayı	10	44	4	1	59
	%	16,9	74,6	6,8	1,7	100,0
61 ve yukarısı	Sayı	2	19	2	0	23
	%	8,7	82,6	8,7	0,0	100,0
Toplam	Sayı	20	107	11	2	140
	%	14,3	76,4	7,9	1,4	100,0

Yaş grubu ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında, kendilerini ‘çok dindar’ olarak görenlerin oranının 15-25 yaş aralığında daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Kendilerini ‘orta dercede dindar’ olarak görenlerin ise en fazla % 82,6 ile

[167] Demir, s.227-230.

61 ve yukarı yaş grubunda olduğunu görürüz. Buna göre yaşın artmasıyla kendilerini ‘orta derecede dindar’ olarak görenlerin oranının artttığını görürüz.

Tablo 60’a göre tüm yaş grupları kendilerini en yüksek oranla ‘orta derecede dindar’ olarak görmektedirler. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde ankete katılanların % 99’unun dine karşı ilgili olduğu görülmektedir.

Tablo 61
Mensup Olunan Sosyal Grup ile Dindarlık Arasındaki İlişki

Sosyal grup		Dindarlık Düzeyleri				
		Çok dindarım	Orta derecede dindarım	Az dindarım	Dine karşı ilgisizim	Toplam
Batum göçmeni	Sayı	12	75	5	0	92
	%	13,0	81,5	5,4	0,0	100,0
Gürcü	Sayı	1	4	1	0	6
	%	16,7	66,7	16,7	0,0	100,0
Ana-babadan biri manav diğeri muhacir	Sayı	3	13	1	0	17
	%	17,6	76,5	5,9	0,0	100,0
Arap	Sayı	4	7	0	0	11
	%	36,4	63,6	0,0	0,0	100,0
Dışardan göç Etmiş	Sayı	0	12	2	0	14
	%	0,0	85,7	14,3	0,0	100,0
Toplam	Sayı	20	111	9	0	140
	%	14,3	79,3	6,4	0,0	100,0

Mensup olunan sosyal grup ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında, tüm sosyal grupların kendilerini en yüksek oranla ‘‘orta derecede dindar’’ olarak tanımladıkları görülmektedir. Bu oranı çok dindarım, az dindarım diyenler izlemektedir.

Tablo 62
Eğitim Durumu ile Dindarlık Arasındaki İlişki

Eğitim durumu		Dindarlık Düzeyleri				
		Çok dindarım	Orta derecede dindarım	Az dindarım	Dine karşı ilgisizim	Toplam
Okuma-yazma bilmiyor	Sayı	1	1	1	0	3
	%	33,3	33,3	33,3	0,0	100,0
Okuma-yazma biliyor	Sayı	2	6	2	0	10
	%	20,0	60,0	20,0	0,0	100,0
İlkokul mezunu	Sayı	10	42	2	0	54
	%	18,5	77,8	3,7	0,0	100,0
Orta ve dengi okul mezunu	Sayı	2	18	1	1	22
	%	9,1	81,8	4,5	4,5	100,0
Lise ve dengi okul mezunu	Sayı	1	21	3	0	25
	%	4,0	84,0	12,0	0,0	100,0
Yüksekokul veya fakülte mezunu	Sayı	4	19	2	1	26
	%	15,4	73,1	7,7	3,8	100,0
Toplam	Sayı	20	107	11	2	140
	%	14,3	76,4	7,9	1,4	100,0

Tablo 62'ye göre eğitim durumu ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişkide bir paralellik söz konusu değildir. Bununla birlikte kendisini oldukça dindar olarak tanımlayanların oranı eğitim seviyesi yükseldikçe genel olarak azalmaktadır. Kendilerini oldukça dindar hissedenler okuma yazma bilmeyenlerde % 33,3 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır. Yine eğitim durumlarının genelinde en yüksek oranı ''orta derecede dindarım'' diyenler oluşturmaktadır. Ülke genelinde de kişilerin dindarlık hisleri eğitim

seviyelerine göre değerlendirildiğinde dindar olduğunu belirtenlerin oranının eğitim seviyesine göre önemli ölçüde değişmediği görülmektedir.[168]

Tablo 63
Aylık Gelir Durumu ile Dindarlık Arasındaki İlişki

Aylık gelir durumu		Dindarlık düzeyleri				
		Çok dindarım	Orta derecede dindarım	Az dindarım	Dine karşı ilgisizim	Toplam
1000 TL ve aşağısı	Sayı	5	23	6	0	34
	%	14,7	67,6	17,6	0,0	100,0
1001-1500 TL arası	Sayı	11	49	4	0	64
	%	17,2	76,6	6,3	0,0	100,0
1501-2500 TL Arası	Sayı	2	22	1	2	27
	%	7,4	81,5	3,7	7,4	100,0
2500 TL ve üstü	Sayı	2	13	0	0	15
	%	13,3	86,7	0,0	0,0	100,0
Toplam	Sayı	20	107	11	2	140
	%	14,3	76,4	7,9	1,4	100,0

Aylık gelir durumu ile dindarlık düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, tüm aylık gelir durumlarında en yüksek orana sahip olan seçenek orta derecede dindarım seçeneğidir. Bu oranı çok dindarım, az dindarım ve dine karşı ilgisizim seçenekleri izlemektedir. Tablo 63'e göre aylık gelir durumu ile dindarlık düzeyleri arasında herhangi bir etkileşim görülmemektedir.

[168] Diyanet, s.241.

4.6.7. Dini Yaşayış

Tablo 64
Üvezpınar'da Dini Yaşayış ile İlgili Tutumlar

Dini Yaşayış	Sayı	%
Eskiden daha iyiydi	44	31,4
Eskiye göre şimdi daha iyi	53	37,9
Her zaman iyidir	22	15,7
Hiçbir zaman iyi değildir	14	10,0
Diğer	7	5,0
Toplam	140	100,0

Üvezpınar'da dini yaşayış tablosuna baktığımız zaman . % 37,9'u eskiye göre şimdi daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Bunu % 31,4 ile yörede dini yaşayışın eskiden daha iyi olduğunu söyleyenler takip etmektedir. % 15,7'si her zaman iyi olduğunu, % 10,0'ı hiçbir zaman iyi olmadığını belirtmişlerdir. % 5,0'ı ise konuyla ilgili kendi görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu görüşler: ''Gençlerimiz dine fazla önem vermiyor, yaşlılarımız daha dindar.'' ''Önceden burda olmadığım için bilmiyorum ancak şu an orta derece.'' ''Din fazlasıyla yerine getirilmeye çalışılsa da yaşama yansıtılamıyor, tezatlıklar söz konusu.'' ''Genelleme yapılamaz, kişiden kişiye göre değişiyor.'' ''Çok önceleri bilmiyorum ama şimdi iyi görünüyor.'' ''İnsanları dine teşvik edecek nedenler yok denecek kadar az'' şeklinde sıralanabilir.

Tablo 65
"Ailenizde Herhangi Bir Vakıf, Sivil Toplum Kuruluşları, Teşkilat, Tarikat ve Cemaatlere Katılan Var Mı" Sorusuyla İlgili Tutumlar

Katılım	Sayı	%
Evet	27	19,3
Hayır	103	75,0
Bilmiyorum	10	5,7
Toplam	140	100,0

Ankete katılan katılımcıların % 19,3'ü ailenizde herhangi bir vakıf, sivil toplum kuruluşları, teşkilat, tarikat ve cemaatlere katılan var mı sorusuyla ilgili tutumlar sorusuna ''Evet'' cevabını verirken, % 75,0'ı ise ''hayır'' cevabını vermişlerdir. % 5,7'si ise bilgisi olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 66
"Katılımcıların Hangi Dini Teşkilat Size Daha Sıcak Gelmektedir" Sorusuyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Dini Teşkilatlar	Sayı	%
Tarikatler (Nakşibendi,Kadiri vb.)	22	15,7
Cemaatler (Nurcular vb.)	12	8,6
Selefiler (Vahhabiler)	1	0,7
Hiçbiri	105	75,0
Toplam	140	100,0

Katılımcıların hangi dini teşkilat size daha sıcak gelmektedir sorusuna % 15,7'si tarikatler, % 8,6'sı cemaatler, % 0,7'si selefiler cevabını vermişlerdir. % 75,0'ı ise hiçbiri cevabını vermişlerdir. Yukarıdaki iki tabloya göre Üvezpınar'da genel olarak yüksek olan dindarlık seviyesinin herhangi bir dini oluşum nedeniyle ortaya çıkmadığı görülmektedir.

4.6.6. Müslüman Arap Turistlerin Dini Hayata Etkisi

Tablo 67

Üvezpınar'da Yazları İkamet Eden Müslüman Arap Turistlerin Dini Hayata Olumlu Katkısı Olup Olmadığına Yönelik Tutumlar

Müslüman Arap turistlerin dini hayata katkısı	Sayı	%
Evet olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum	59	42,1
Katkısı olabilir, emin değilim	36	25,7
Hayır, katılmıyorum	45	32,1
Toplam	140	100,0

Tablo 66'ya göre katılımcıların % 42,1'i Üvezpınar'da yazları ikamet eden Müslüman Arap turistlerin dini hayata olumlu katkısı olduğunu belirtmişlerdir. % 25,7'si katkısı olabilir görüşündeyken % 32,1'i bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre Üvezpınar'da yazları ikamet eden Müslüman Arap turistlerin toplumun dindarlaşmasına olumlu yönde katkısı olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumumuzun Müslüman araplara bakışı üzerine yapılan araştırmalardan biri Asım Yapıcı'nın Türk üniversite gençleri üzerinde yaptığı araştırmadır. Bu araştırmaya göre Müslüman Araplara yönelik bir tür olumsuz algının var olduğunu görüyoruz. Buna göre Müslüman Arapları tanımlamada kullanılan kavramlar daha çok dini inançlarına bağlı, aile değerlerine bağlı, geleneksel-muhafazakâr, tembel, pis, kaderci, kaba, sinci, bencil-egoist, önyargılı, hurafeci ve soğuk olmuştur. Ancak bunların yanında genel olarak denekler Müslüman Araplardan hoşlandıklarını dile getirmektedirler. Araştırmada deneklerdeki olumsuz algının nedeni olarak tarihsel sebepler olabileceğine atıfta bulunularak özellikle I. Dünya savaşı sırasında Arapların İngilizlerle birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmasının etkili olabileceği nedenleri üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra yakın dönemde Türkiye'nin çeşitli Arap ülkeleriyle uluslararası sıkıntılar yaşaması etkili olabileceği gibi Türkiye'nin Batılılaşma sürecinde özellikle medya vasıtasıyla Araplara yönelik olumsuz algının oluşturulması da etkili olabilir. Bununla

birlikte Müslüman Türklerin asırlarca çeşitli vesilelerle kültür alışverişinde bulundukları Müslüman Araplara yönelik kültürel bir hoşgörüye sahip olduklarını da söyleyebiliriz. [169]

5. SONUÇ

Din sosyolojisi alanında toplumların sosyal ve dini hayatları incelenirken, kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, mesleki durum ve ekonomik durum gibi çeşitli bireysel ve sosyal faktörlerin önemli etkisinin olduğu açıktır. Bu bağlamda inceleme alanımız olan Termal yöresinde dinin sosyal hayatın önemli bir parçası olduğu, belirtilen faktörlerin sosyal ve dini hayatın şekillenmesinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Bu bakımdan din ile toplum arasında karşılıklı bir etki- tepki olduğuna göre toplumsal hayat dini etkilediği gibi, aynı şekilde dinin de aile, eğitim, ekonomi ve siyaset gibi çeşitli kurumları etkilediği görülmüştür.

Buna bağlı olarak araştırmamızın sonuçlarına göre Üvezpınar Mahallesi'nde genel olarak dindarlık düzeyinin yüksek çıkacağı hipotezi elde ettiğimiz verilerle doğrulanmıştır. Bölge halkı gerek inanç konusunda gerekse dini yaşama ve dine bağlılık konusunda hassas davranmaktadırlar. Ayrıca kadınların erkeklere oranla ibadetlerini yerine getirmeye daha çok özen gösterdiği ve kendilerini erkeklere nazaran daha dindar olarak gördükleri ortaya çıkmıştır.

Yaş değişkeni ile ibadetleri yerine getirme sıklığı arasında doğru bir orantı vardır. Yaş ilerledikçe bağlılık derecesinin de artmakta olduğu hipotezinin doğrulandığı görülmektedir. Nitekim inanç ve ibadet esaslarına bağlılık oranlarının yaşın ilerlemesiyle beraber arttığı tespit edilmiştir.

Bölgenin karakteristik özelliklerinden biri Arap turistler için bir cazibe merkezi olmasıdır. Bu durum Termal'in hem ekonomik yapısı hem de dini hayat açısından önem arzeder. Bölgede ikamet eden Müslüman Arap turistlerin dini hayata olumlu katkıda bulundukları tespit edilmiştir. Buna göre bölge halkı içerisinde özellikle kadınların cemaatle namaz kılma hususunda Müslüman Araplar'dan etkilendikleri gözlemlenmiştir. Araştırmamızda bölgenin bir diğer özelliği etnik köken açısından farklılıklara sahip

[169] Asım Yapıcı, **Dini Kimlik ve Önyargı,** Adana: Karahan Yayınları, 2004, s.219-223.

olmasıdır. Araştırmamızda bu farklılıkların uyum içerisinde yaşadığı ve dini hayat açısından genel görünüm dışında bir tablo sergilemedikleri tespit edilmiştir.

Bölgenin kaplıca turizmiyle giderek gelişen konumu gelişim ve değişime açık olmasını sağlamıştır. Bu durum özellikle dini eğitim alanında halk dindarlığının yerini kitabi dindarlığın almasında ve düzenli bir işte çalışma konularında kendini gösterir. Kız çocuklarının eğitimine de büyük önem verildiğinden kadınlar arasında da dini bilgilerin doğru kaynaklardan edinilmesi davranışının yaygınlaştığı tespit edilmiştir. Bölgenin kendine has özellikleri dışında, dini hayatının Türkiye genelindeki dini hayat görüntüsüyle paralellik arzettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Termal Üvezpınar'daki dini hayatı ortaya koymak amacıyla yaptığımız bu çalışmanın Türkiye'nin kapsamlı dini hayat haritasını ortaya koymada katkı sağlayacağını ümit ediyor bu tür araştırmaların çoğalması gerektiğini düşünüyoruz.

EKLER

ANKET FORMU

Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Bu anket çalışmasının amacı, Termal'de Sosyal ve Dini Hayat (Üvezpınar Örneği) hakkında bilgi elde etmektir.

Anket sorularına vereceğiniz ciddi, samimi ve doğru cevaplarınız, araştırmanın güvenilir ve geçerliliği açısından çok önemlidir. Ankette sizden istenen bilgiler sadece yüksek lisans tezime kaynak teşkil edecek olup, vereceğiniz cevaplar bir başka şahıs veya kurum tarafından görülmeyecektir. Ayrıca, ankete isim yazmanıza gerek yoktur.

Lütfen soruları dikkatle okuyup, size uygun olan seçeneği (X) şeklinde işaretleyiniz.

İlginize teşekkür eder, saygılar sunarım.

Sümeyye ASAN

1. Cinsiyetiniz?

A ( ) Kadın B ( ) Erkek

2. Yaşınız?

A ( ) 15-25 arası B ( ) 26-40 arası C ( ) 41-60 arası D ( ) 61 ve yukarısı

3. Medeni durumunuz?

A ( ) Bekâr B ( ) Evli C ( ) Dul

4. Eğitim Durumunuz?

A ( ) Okuma - yazma bilmiyor B ( ) Okuma - yazma biliyor C ( ) İlkokul mezunu

D ( ) Orta ve dengi okul mezunu E ( ) Lise ve dengi okul mezunu F ( ) Yüksekokul veya fakülte mezunu

5. Mensup olduğunuz grup hangisidir?

A ( ) Batum Göçmeni B ( ) Gürcü C ( ) Ana-babadan biri batumgöçmeni , diğerigürcü.

D ( ) Arap E ( ) Dışarıdan göç etmiş F( ) Laz G ( ) Diğer (Belirtiniz)……..

6. Kimlerle beraber oturuyorsunuz?

A ( ) Yalnız B ( ) Annem ve babamla

C ( ) Eşimle D ( ) Eşim ve çocuklarımla

E ( ) Eşim, çocuklarım ve aile büyüklerimle F ( ) Diğer (Belirtiniz)……..

7. Ailenizin aylık gelir durumu ortalama nedir?

A ( ) 1000 tl ve aşağısı B ( )1001 – 1500 TL arası

C ( ) 1501 – 2500 TL arası D ( ) 2500 TL ve üstü

8. Ailenizin gelirini aşağıdakilerden en çok hangisi sağlamaktadır?

A ( ) Pansiyonculuk B ( ) Düzenli bir iş (işçi, memur gibi)

C ( ) Emekli maaşı D ( ) Diğer (Belirtiniz)……..

9. Televizyon izler misiniz?

A ( ) Çok izlerim, izlemeye düşkünüm B ( ) Az izlerim

C ( ) Orta seviyede izlerim D ( ) Hiç izlemem

(9. soruya hiç izlemem cevabını verenler 10. soruyu cevaplamayacaklardır)

10. Televizyon izlerken en çok tercih ettiğiniz program türü aşağıdakilerden hangisidir?

A ( ) Haberler ve siyasi nitelikli programlar

B ( ) Dini ve ahlâkî programlar

C ( ) Sinema ve dizi filmler

D ( ) Müzik, eğlence ve yarışma programları

E ( ) Eğitici kültürel programlar ve belgeseller

F ( ) Spor programları

G ( ) Diğer (Belirtiniz)……..

11. İnternet kullanır mısınız?

A ( ) Çok kullanırım B ( ) Fırsat buldukça kullanırım

C ( ) İşim olduğu zamanlarda kullanırım D ( ) Hiç kullanmam

12. Gazete okur musunuz?

A ( ) Evet, hergün okurum B ( ) Elime geçtikçe okurum C ( ) Hayır, okumam

13. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

A ( ) Tarlada, bağda, bahçede çalışarak B ( ) Televizyon izleyerek; radyo, teyp ve CD dinleyerek

C ( ) Hayvanlarla ilgilenerek D ( ) Ev işi yaparak

E ( ) Kahvehaneye giderek F ( ) Spor yaparak

G ( ) Kitap, dergi ve gazete okuyarak H ( ) Nafile ibadet yaparak

I ( ) Dini sohbet ve toplantılara katılarak J ( ) Ailemle birlikte kalarak

K ( ) Komşuları ve akrabaları ziyaret ederek

14. Sizce aile nedir?

A ( ) Anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir gruptur.

B ( ) Anne-baba, çocuklar ve aile büyüklerinden oluşan bir gruptur

C ( ) Diğer (Belirtiniz)……..…….

15. Komşularınızla ilişkileriniz hangi düzeydedir?

A ( ) Komşularımızla çok sık ziyaretleşir ve yardımlaşırız

B ( ) Komşularımızla ara sıra ziyaretleşir ve yardımlaşırız

C ( ) Komşularımızla sadece tanışıyoruz, samimi değiliz

16. Allah inancı bakımından kendi durumunuza uyan maddeyi işaretleyiniz.

A ( ) Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyorum

B ( ) Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var

C ( ) Allah'ın varlığına ailem ve çevremdekiler inandıkları için inanıyorum

D ( ) Allah'ın varlığına inanmıyorum

17. Meleklere inançla ilgili tutumunuz nedir?

A ( ) Meleklerin varlığına inanıyorum

B ( ) Gözle göremediğim için şüphelerim var

C ( ) Meleklerin varlığına inanmıyorum

18. Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı tutumunuz nedir?

A ( ) Peygamber olduğuna kesin olarak inanıyorum

B ( ) Peygamber olduğuna inanıyorum fakat bazı şüphelerim var

C ( ) Normal bir insan olarak görüyorum

D ( ) Yönetici ve komutan olarak görüyorum

19. Kur'an-ı Kerim'in, 1400 yıl önce indirilmesine rağmen, tüm emirlerinin kıyamete kadar geçerli olduğu görüşüne katılıyor musunuz?

A ( ) Kısmen katılıyorum B ( ) Tamamen katılıyorum

C ( ) Kısmen katılmıyorum D ( ) Tamamen katılmıyorum

E ( ) Bir fikrim yok F ( ) Diğer (Belirtiniz)……..

20.Kader inancı hakkında ne düşünüyorsunuz?

A ( ) İnsanın alnında ne yazarsa onu yaşar. B ( ) İnsan az da olsa kendi kaderini kendisi belirler.

C ( ) Herkes kendi kaderini kendi kendisi belirler D ( ) Bir fikrim yok.

21. Namaz ibadetini yerine getirme şekliniz aşağıdakilerden hangisine daha uygundur?

A ( ) Günlük beş vakit namazımı kılarım. B ( ) Vakit namazlarını bazen aksatırım.

C ( ) Vakit namazlarını ara sıra kılarım Cuma ve bayram namazlarını kılarım.

D ( ) Sadece Cuma ve bayram namazlarını kılarım E ( ) Hiç namaz kılmam.

22. Oruç ibadetini yerine getirme şekliniz aşağıdakilerden hangisine daha uygundur?

A ( ) Ramazan orucunun tamamını tutarım ve bazı mübarek günlerde de oruç tutarım

B ( ) Sadece Ramazan orucunun tamamını tutarım

C ( ) Ramazan orucunun yarısını tutarım

D ( ) Ramazan orucunun çok azını tutarım

E ( ) Hiç oruç tutmam

23. Zekât konusundaki tutumunuz nedir?

A ( ) Her yıl zekâtımı veririm B ( ) Bazı yıllar zekâtımı veririm

C ( ) Zekât verecek gücüm olsa zekat veririm D ( ) Zekâtı gereksiz görüyorum, bu yüzden vermem

24. Hac konusundaki tutumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

A ( ) Bir defa gittim B ( ) Birden fazla gittim C ( ) Hiç gitmedim, imkânım olsa gitmeyi isterim

D ( ) Hacca gitmedim, gitmeyi de düşünmüyorum. E ( ) Diğer (Belirtiniz)……

25. Kurban konusundaki düşünceniz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

A ( ) Kurban, Allah'ın emrettiği, imkânı olan ailelerin yerine getirmesi gereken bir ibadettir

B ( ) Kurban, aslında bir ibadet değil, fakirlere yardım için kesilmelidir

C ( ) Kurban kesmek yerine fakirlere para yardımı yapılmalıdır

D ( ) Diğer (Belirtiniz)……..

26. Kur'an okumayla ilgili tutumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

A ( ) Her gün kuran okurum B ( ) Ara sıra kuran okurum

C ( ) Cuma ve mübarek günlerde okurum D ( ) Kur'an okumayı biliyorum ama okumuyorum

E ( ) Kur'an okumayı bilmiyorum

27. Aşağıdakilerden hangisi dua ile ilgili davranışınızı ifade eder?

A ( ) Namazda ve namaz haricinde her zaman dua ederim

B ( ) Cenaze, mevlit ve kandillerde dua ederim

C ( ) Sıkıntı içinde olduğum ve ihtiyaç duyduğum zamanlarda dua ederim

D ( ) Hiç dua etmem

28. Kabir ziyaretleri hakkındaki tutumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

A ( ) Her gün ziyaret ederim B ( ) Arefe ve bayram günleri ziyaret ederim

C ( ) Ayda bir kez ziyaret ederim D ( ) Yılda bir kez ziyaret ederim

E ( ) Fırsat buldukça ziyaret ederim F ( ) Hiç ziyaret etmem

29. Yeterli derecede dini bilgiye sahip olduğunuz kanaatinde misiniz?

A ( ) Evet yeterli derecede dini bilgiye sahibim. B ( ) Hayır dini bilgim yok.

C ( ) Az da olsa dini bilgiye sahibim.

30. Var olan dini bilgilerinizi nereden öğrendiniz?

A ( ) Ailemden öğrendim. B ( ) Kendi kendime okuyup araştırarak öğrendim.

C ( ) Din görevlilerinden öğrendim. D ( ) Okuldan öğrendim.

E ( ) Diğer (Belirtiniz)……

31. Dini bir problemle karşılaştığınızda öncelikle kimlere müracaat edersiniz?

A ( ) Aileme müracaat ederim.

B ( ) Din görevlilerine müracaat ederim.

C ( ) Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerine müracaat ederim.

D ( ) Çevrede dindar olarak tanıdıklarıma müracaat ederim.

E ( ) Dinin temel kaynaklarına müracaat ederim.

F ( ) Diğer (Belirtiniz)…….....

32. Sizce eş seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli özellik nedir?

A ( ) Dindar ve ahlâklı olması B ( ) Soylu olması C ( ) Güzel olması

D ( ) Zengin olması E ( ) Çalışkan olması

33. Evlenirken resmî nikâhın yanında dini nikâh da yaptırmak gerekli midir?

A ( ) Evet, dini nikah yaptırmak gereklidir B ( ) Hayır, dini nikaha gerek yoktur

34. Evlilik öncesi kız – erkek ilişkilerini (flört) normal karşılar mısınız?

A ( ) Evet, normal karşılarım B ( ) Hayır, normal karşılamam C ( ) Bir fikrim yok

35. Sizce bir ailede kadının kocasına mutlak itaat etmesi (onun her dediğini yapması) gerekli midir?

A ( ) Evet, gereklidir B ( ) Hayır, gerekli değildir C ( ) Diğer (Belirtiniz)……

36. Size göre Müslüman olan herkes din eğitimi almak zorunda mıdır?

A ( ) Evet, dini eğitim almak zorundadır B ( ) Hayır, zorunda değildir C ( ) Fark etmez

37. Sizce okullarda verilen dini bilgi yeterli midir?

A ( ) Evet, yeterlidir B ( ) Hayır, yeterli değildir C ( ) Kısmen yeterlidir

38. Size göre dini bilgiler en iyi nereden öğrenilir?

A ( ) Aileden öğrenilir.

B ( ) Okullardan öğrenilir.

C ( ) İmam – Hatip Liselerinden öğrenilir.

D ( ) Kur'an kurslarından öğrenilir.

E ( ) Camilerde açılan yaz Kur'an kurslarından öğrenilir.

F ( ) Diğer (Belirtiniz)…….

39.Size göre çocuklara en iyi din eğitimi kim verebilir?

A ( ) Anne-baba B ( ) Kuran Kursları C ( ) Din görevlileri (İmamlar)

D ( ) Okuldaki öğretmenler E ( ) Bireyin kendisi/ Kitap okuyarak F ( ) Diğer (Belirtiniz)……

40.Faiz hakkında düşünceniz nedir?

A ( ) Faiz kesinlikle haramdır B ( ) Çağımızda faiz alıp vermek kaçınılmazdır

C ( ) Kolay kazanç yoludur D ( ) Gayri Ahlaki yoldur 5 ( ) Diğer (Belirtiniz)……

41. Ailenizde her hangi bir vakıf, sivil toplum kuruluşları, dini teşkilat, tarikat ve cemaatlere katılan var mı?

A ( ) Evet B ( ) Hayır C ( ) Bilmiyorum

42. Hangi dini teşkilatlar size daha sıcak gelmektedir?

A( ) Tarikatlar (Nakşibendi, Kadiri) B ( ) Cemaatler (Nurcular vs)

C ( ) Selefiler (Vahhabiler) D( ) Hiçbiri E ( ) Diğer (Belirtiniz) ……

43. Kendinizi dindarlık bakımından hangi düzeyde görüyorsunuz?

A ( ) Çok dindarım B ( ) Orta derecede dindarım C ( ) Az dindarım

D ( ) Dine karşı ilgisizim E ( ) Diğer (Belirtiniz)……..

44. Size göre Üvezpınar Mahallesi'nde dini yaşayış genel olarak nasıldır?

A) Eskiden daha iyiydi B) Eskiye göre şimdi daha iyi

C) Her zaman iyidir D) Hiçbir zaman iyi değildir

E) Diğer (Belirtiniz):…….

45. Üvezpınar'da yazları ikamet eden Müslüman Arap turistlerin dini hayata olumlu katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

A) ( ) Evet olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum B) ( ) Katkısı olabilir, emin değilim

C) ( ) Hayır, katılmıyorum. D) Diğer (Belirtiniz):……

46. Dini inanç, tutum ve davranışlarınızın şekillenmesinde din görevlilerinin sizin üzerinizde ne derece etkisi oldu?

A ( ) Oldukça etkisi oldu B ( ) Çok az etkisi oldu C ( ) Hiç etkisi olmadı

47. Oy vereceğiniz partinin dine önem vermesine özen gösterir misiniz?

A ( ) Evet, özen gösteririm

B ( ) Hayır, özen göstermem

C ( ) Kısmen özen gösteririm

48. İslâm, gelişme ve kalkınmaya engel midir?

A ( ) Evet, engeldir

B ( ) Hayır, engel değildir

C ( ) Kısmen engeldir

49. İmkânınız olsa fakirlere yardım eder misiniz?

A ( ) Evet, yardım ederim B ( ) Hayır, yardım etmem

(49 soruya "hayır, yardım etmem" cevabını verenler 48. soruyu cevaplamayacaklardır)

50. Fakirlere neden yardım etmek istersiniz?

A ( ) Sevaptır B ( ) Dini bir görevdir C ( ) Bu bir insanlık vazifesidir D ( ) Diğer (Belirtiniz)……

KAYNAKÇA

Akan, Aydın, **Her Yönüyle Termal İlçesi**, 9. Baskı, Termal: Günaydın Matbaası, 2010.

Akan, Aydın, **Her Yönüyle Termal İlçesi**, 10. Baskı, Termal: Günaydın Matbaası, 2010.

Akyüz, Niyazi ve Çapçıoğlu, İhsan, **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi,** 2. Baskı, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2010.

Akyüz, Niyazi ve Çapçıoğlu, İhsan,‘‘Din ve Toplum İlişkileri’’, Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçıoğlu (Ed.). **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, ss.43-47.

Akyüz, Niyazi ve Çapçıoğlu, İhsan,‘‘Dini Tecrübe’nin İfade Şekilleri’’, Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçıoğlu (Ed.). **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, ss.49-56.

Aron, Raymond, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri**, 1. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.

Arslantürk, Zeki ve Amman, Tayfun, **Sosyoloji Kavramlar Kurumlar Süreçler Teoriler**, 6. Basım, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009.

Arslantürk, Zeki, **Uygulamalı Sosyal Araştırma, (Kavramlar, Metotlar, Teknikler, Bilgisayar Uygulamaları SPSS),** 2. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.

Aydın, Mehmet S, **Din Felsefesi**, 3.Baskı, İstanbul: Selçuk Yayınları, 1992.

Aydın, Mustafa, **Sistematik Din Sosyolojisi**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2014.

Aydın, Mustafa, **Kurumlar Sosyolojisi,** Konya: Vadi Yayınları, 1997.

Aydınalp, Halil, ‘‘Sosyal Çatışma ve Din’’, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Cilt:19, Sayı: 2, 2010, s.187-215.

Aydınalp, Halil, **Gerede'de Dini Hayat: Din Kurumu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma,** 1. Baskı, Bolu: Gerede Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.

Balcı, Ali, **Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler**, 3. Baskı, Ankara: Pegem A Yayınları, 2001.

Bilgin, Vedat, **Türkiye'de Değişimin Dinamikleri: Köylülükten Çıkış Yolları,** Ankara: Lotus Yayınevi, 2007.

Ceylan, Mehmet Akif, **Marmara Depreminin (17 Ağustos 1999) Yalova Şehrine Etkileri**, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003.

Coşkun, Ali, **Sevgi Sosyolojisi, Din Sosyolojisi ve Antropolojisi Yazıları**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012.

Çelik, Celâleddin, **Sosyal Zaman ve Din, (Sosyal Zaman İlişkileri İle Dindarlık İlişkisi Üzerine Sosyal Bir İnceleme)**, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2010.

Demir, Ömer, **Din Ekonomisi: İnanç, Zenginlik ve Mutluluk**, Ankara: Sentez Yayınları, 2013.

Demirer, Yücel, ‘‘Modernleşen Türkiye'de Din’’, **1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim**, Faruk Alpkaya ve Bülent Duru (drl.), Ankara: Phoenix Yayınevi, 2012, s.242.

Dillion, Michele, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014.

Diyanet İşleri Başkanlığı, **Türkiye'de Dini Hayat Araştırması,** Ankara, 2014.

Doğa, Sağlık ve Turizm Kenti Yalova, Yalova Belediyesi, Müze Rehberi, Yalova.

Durkheim, Emile, **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, Fuat Aydın (çev.), İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.

Duverger, Maurice, **Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş,** Ünsal Oskay (Çev.), 4. Baskı, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1990.

Eliade, Mircea, **Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu**, Mehmet Aydın (Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2015.

Fichter, Joseph, **Sosyoloji Nedir**, Nilgün Çelebi (Çev.), Konya: Toplum Yayınları,

Freyer, Hans, **Din Sosyolojisi**, Turgut Kalpsüz (Çev.). Ankara Ünviversitesi Basımevi, 1964.

Furseth, Inger, **Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar,** İhsan Çapçıoğlu ve Halil Aydınalp (Çev.).Ankara: Birleşik Dağıtım, 2011.

Giddens, Anthony, **Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş,** Ülgen Yıldız Battal (Çev.), 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.

Glock, Charles Y. ‘‘Dindarlığın Boyutları Üzerine’’, Yasin Aktay ve M. Emin Köktaş (der.), **Din Sosyolojisi** içinde (252-274), Ankara: Vadi Yayınları, 1998.

Günay, Ünver, ‘‘Dindarlığın Sosyolojisi’’, Ünver Günay ve Celaleddin Çelik (drl), **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi** içinde. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.

Günay, Ünver, **Din Sosyolojisi**, İstanbul: İnsan Yayınları, 2000.

Haşşab, Samiye Mustafa, **İslam Sosyolojisi**, Ali Coşkun ve Nebile Özmen (Çev.), İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2010.

Hill, Michael, **A Sociology of Religion**, New York: Basic Books, 1973.

Irmak, Esra Nigar ve Vural, Aytekin, **Doğa, Sağlık ve Turzim Kenti Yalova**, Yalova: Yalova Belediyesi, Doğuş Ofset, 2012.

İçli, Gönül, **Sosyolojiye Giriş**, 2. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık, 2005.

Karaman, Hayrettin, **Anahatlarıyla İslam Hukuku 1.2.3**.,13. Basım, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.

Karasar, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler,** 17. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2007.

Kaymakcan, Recep ve Mevlüt Uyanık, **Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak**, İstanbul: Dem Yayınları, 2007.

Kehrer, Günter, Robertson, Ronald ve Durkheim, Emile, **Din Sosyolojsi,** M.Emin Köktaş ve Abdullah Topçuoğlu (Çev.), Ankara: Vadi Yayınları,1996.

Kehter, Günter, **Din Sosyolojisi**, Yasin Aktay ve M.Emin Köktaş (Drl.). 2. Basım, Ankara: Vadi Yayınları, 1998.

Kivisto, Peter, **Sosyolojinin Temel Kavramları**, İhsan Çapçıoğlu ve Sefer Yavuz (Çev.), 1.Baskı, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2008.

Koenig, Samuel, **Sosyoloji: Toplum Bilimlerine Giriş**, S. Sucu ve O. Aykaç (Çev.), İstanbul: Ütopya Kitabevi Yayınları, 2000.

Köktaş, M. Emin**, Türkiye'de Dini Hayat: İzmir Örneği**, İstanbul: İşaret Yayınları, 1993.

Köroğlu, Cemile Zehra, **"Türkiye'de Dini Hayatın İncelenmesi: Bütüncül Bir Yaklaşım''***Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 2, Gümüşhane 2012.

Kösemihal, Nurettin Şazi, **Durkheim Sosyolojisi**, 1.Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1971.

Köylü, Mustafa, **Din Eğitiminde Çağdaş Konular**, İstanbul: Dem Yayınları, 2002.

Kurt, Abdurrahman, ‘‘Dindarlığı Etkileyen Faktörler’’, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı: 2, 2009, s.1-26.

Kurtkan**,** Âmiran, **Sosyal Bilimler Metodolojisi**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1978.

Kuyucuoğlu, İsa, **Batı'da Din Sosyolojisi; Teori ve Yöntem Analizleri**, Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2008.

Luckmann, Thomas, **The Invisible Religion: The Problem Of Religion in Moden Society**, New York: Macmillan Publishing Co.Inc.,1974.

Mansel, Arif Müfid, **Yalova ve Civarı**, İstanbul: İstanbul Müzeleri Neşritayı, 1936.

Manza, J. ve Wright, N, ‘‘Din ve Politik Davranış’’, Michele Dillon (Ed.). **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014.

Mardin, Şerif, **Din ve İdeoloji,** 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Muslihiddin, Muhammed, **İslam ve Sosyoloji**, Sami Şener (Çev.), 1.Basım, İstanbul: Akabe Yayınları, 1987.

Naim, Ahmed, **İslam Ahlâkının Esasları,** Recep Kılıç (Çev.), 2. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014.

Odabaşı, Fatma, ‘‘Dindarlık Göstergesi Olarak Din/Dil Dindarlığı’’, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2014, 123-154.

Otto, Rudolf, **The Idea Of The Holly, Translated by. John W. Harvey,** London: Oxford University Press, 1950.

Öz, Satılmış, **Din ve Ekonomi,** İstanbul: Ati Yayınları, 2014.

Özen, Nurten, **Yalova Kaplıcalarının Tarihsel Gelişimi, Doğal Özellikleri, Tıbbi Değerlendirilmesi**, Maide Çimşit, Nevin Çekirge ve Hatice Sümer (Drl.). İstanbul

Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Birimi, İstanbul: İsam Yayınları,1981.

Paçacı, İbrahim, ‘’Zekât’’, **Dini Kavramlar Sözlüğü,** Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Radcliffe, A.R.-Brown, **Structure and Function in Primitive Society,** New York : The Free Press, 1965.

Sezen, Yümni, **İslam'ın Sosyolojik Yorumu,** İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Sezen, Yümni, **Sosyoloji Açısından Din: Dinin Temel Sosyal Müesseseler Üzerindeki Tesirleri**, 2. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları, 1993.

Sherkat, D.E, ‘‘Dini Sosyalleşme: Etkinin Kaynakları ve Failin Etkileri’’, Michele Dillon (Ed.). **Din Sosyolojisi El Kitabı** içinde. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014.

Sombart, Werner, **Kapitalizm ve Yahudiler**, Sabri Gürses (Çev.), 1.Basım İstanbul: İleri Yayınları, 2005.

Subaşı, Necdet, **Din Sosyolojisi,** İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Subaşı, Necdet, **Din Sosyolojisine Giriş**, İstanbul: Dem Yayınları, 2014.

Taner, Nuri, **Yalova: Her Yönüyle: Tarih-Folklor-Turizm,** İstanbul: Erenler Matbaası, 1984.

Taplamacıoğlu, Mehmet, **Din Sosyolojisi: Giriş,** 2. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1967.

Taylor, Edward B., **Primitive Culture: Researches Into The Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom,** c.I, London: J.Murray, 1871.

Tekin, Mustafa, **Ziyaret Fenomeni Çerçevesinde Dua ve Sosyal Sorunlar**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2008.

TESEV, **"Değişen Türkiye'de Din Toplum ve Siyaset Araştırması",** 2006, (www.tesev.org.tr)

Vardi, Recep, **İnternet ve İslam**, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 2013.

Wach, Joachım, **Din Sosyolojisi**, Ünver Günay (Çev.).İstanbul: İfav Yayınları, 1995.

Watt, W.Montgomery, **Dinlerde Hakikat**, A.Vahap Taştan ve Ali Kuşat (Çev.), İstanbul: İz Yayıncılık, 2002.

Weber, Max, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Zeynep Aruoba (Çev.), 2. Baskı, İstanbul: Hil Yayın, 1997.

Weber, Max, **The Sociology Of Religion,** Translated By: Ephraim Fischoff , London: Methuen Co.Ltd., 1956.

Weber, Max, **Sosyoloji Yazıları**, Taha Parla (Çev.), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986.

Yapıcı, Asım, **Dini Kimlik ve Önyargı,** Adana: Karahan Yayınları, 2004.

Yinger, J. Milton, **Religion, Society and The Individual**, New York: The Macmillan Company, 1961.

Yurdagül, İbrahim, **İşte Yalova,** Ankara: Burcu Ofset Yayınları, 2001.

Yücel, İhsan, **Yalova Atatürk Köşkleri**, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, 1993.

Zuckerman, Phil, **Din Sosyolojisine Giriş**, İhsan Çapçıoğlu-Halil Aydınalp (Çev.), Ankara: Birleşik Kitabevi, 2006.